

Šikana a kyberšikana na školách

2018

Slovenské národné stredisko pre ľudské práva

**ŠIKANA A KYBERŠIKANA
NA ŠKOLÁCH**

VÝSKUMNÁ SPRÁVA

Bratislava 2018

Názov: **Šikana a kyberšikana na školách**

Analýza údajov: Geraldína Paľovčíková

Technická úprava: Kamila Černáková

Obálka: Kamila Černáková

Fotografia na obálke: nastya_gepp

Vydalo: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, v Bratislave 2018

Za obsah a jazykovú úpravu zodpovedajú autori.

Text neprešiel jazykovou úpravou.

© Slovenské národné stredisko pre ľudské práva

Nepredajné

ISBN: 978-80-89016-99-0

Obsah

Zoznam použitých skratiek.....	7
Úvod	8
1 Teoretické východiská.....	10
1.1 Z histórie	10
1.2 Šikana a kyberšikana	11
1.2.2 Kyberšikana, kyberšikanovanie	13
1.2.3 Šikanovanie učiteľov zo strany žiakov	15
1.2.4 Rozdiely medzi šikanou a kyberšikanou.....	17
1.2.5 Legislatívne poňatie šikany a kyberšikany.....	20
2 Metodológia.....	23
2.1 Ciele výskumu	23
2.2 Výskumné otázky	24
2.3 Metodika výskumu	24
2.4 Zber a spracovanie údajov	25
3 Šikana a kyberšikana žiaci - analýza a interpretácia výsledkov.....	26
3.1 Technika výskumu	26
3.2 Výskumná vzorka	27
3.3 Analýza a interpretácia odpovedí.....	30
3.3.1 Výskyt šikany a kyberšikany a formy šikany v škole	31
3.3.2 Preferencia činnosti, čas strávený mládežou na internete a dohľad dospelých nad týmito aktivitami	45
3.3.3 Výskyt kyberšikany a jej najčastejšie formy.....	52
3.3.4 Stratégie obrany pred šikanou a kyberšikanou a miera ich účinnosti, informovanosť mládeže v tejto oblasti a spôsoby postihu útočníkov	60
3.4 Šikana a kyberšikana žiaci – hlavné zistenia	73

3.4.1 Výskyt šikanovania na slovenských školách	73
3.4.2 Najčastejšie formy šikanovania.....	74
3.4.3 Frekventovanosť kyberšikany medzi žiakmi	74
3.4.4 Preferované formy obrany žiakov pred šikanovaním a kyberšikanovaním	75
3.4.5 Množstvo času, ktorý trávajú žiaci na internete.....	76
3.4.6 Najčastejšie aktivity žiakov na internete.....	76
3.4.7 Informovanosť žiakov o šikane a kyberšikane.....	77
4 Výskyt a frekvencia agresívneho správania, šikany a kyberšikany učiteľov - analýza a interpretácia výsledkov	78
4.1 Technika výskumu	78
4.2 Výskumná vzorka	79
4.3 Analýza a interpretácia odpovedí.....	85
4.3.1 Frekventovanosť výskytu rôznych foriem násilného správania voči učiteľom	85
4.3.2 Časté urážky a nadávky žiaka v priebehu vyučovania.....	86
4.3.3 Agresívne správanie žiakov voči pedagógom mimo vyučovania	87
4.3.4 Vyhrážanie žiaka zničením osobného majetku	88
4.3.5 Zámerné poškodenie osobnej veci pedagóga alebo učebných pomôcok	88
4.3.6 Vyhrážanie využitím vplyvných známostí.....	89
4.3.7 Hrozby žiaka fyzickým násilím.....	90
4.3.8 Hrozby rodičov alebo príbuzných využitím vplyvných kontaktov alebo fyzickým násilím.....	90
4.3.9 Fyzický útok alebo pokus o napadnutie učiteľa zo strany žiaka.....	91
4.3.10 Fyzický útok (alebo pokus) rodiča alebo príbuzného žiaka.....	92
4.3.11 Obava z agresívneho správania žiaka a vyhýbanie sa kontaktom s ním.....	92
4.3.12 Obťažovanie či ohrozovanie bývalým žiakom.....	93
4.3.13 Urážky, zosmiešňovanie či online útoky žiaka prostredníctvom internetu alebo mobilného telefónu.....	94

4.3.14 Urážky, zosmiešňovanie či online útoky rodičov žiaka prostredníctvom internetu alebo mobilného telefónu	94
4.3.15 Voľné odpovede	95
4.4 Šikana a kyberšikana učiteľia – hlavné zistenia	98
4.4.1 Výskyt agresívneho správania žiakov voči učiteľom na školách.....	99
4.4.2 Najčastejšie formy agresivity a násilného správania voči učiteľom	99
4.4.3 Opakovaný výskyt násilného správania	100
4.4.4 Tradičné šikanovanie a kyberšikanovanie učiteľov	100
5 Diskusia, zhrnutie výskumu	101
6 Zhrnutie výskumu.....	102
6.1 Šikana a kyberšikana – žiaci	102
6.2 Šikana a kyberšikana – učelia.....	104
7 Záver.....	107
8 Použitá literatúra.....	109
9 Zoznam grafov a obrázkov a tabuliek	115
10 Prílohy	118
10.1 Príloha A - dotazník Kyberšikana žiaci	118
10.2 Príloha B - dotazník Kyberšikana učelia	122
10.3 Príloha C - Výskyt a frekvencia agresívneho správania žiakov voči učiteľom (počet odpovedí a %)	124
10.4 Príloha D - Komparácia opakovaného výskytu násilného správania žiakov voči učiteľom podľa pohlavia (počet odpovedí a %)	126
10.5. Príloha E - Najčastejšie aktivity na internete – voľné odpovede	127

Zoznam použitých skratiek

Stredisko – Slovenské národné stredisko pre ľudské práva

Smernica – Smernica č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach

Úvod

Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (ďalej len „Stredisko“) bolo zriadené zákonom Národnej rady Slovenskej republiky č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v znení neskorších predpisov. Stredisko je národná inštitúcia na ochranu a podporu ľudských práv. Súčasne je Stredisko podľa zákona č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon) jedinou slovenskou inštitúciou pre rovnoprávnosť, t. j. pre posudzovanie dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania – national equality body. Na základe zákonného mandátu k úlohám Strediska patrí realizácia výskumov a prieskumov na získavanie, zhromažďovanie a poskytovanie údajov v oblasti dodržiavania ľudských práv, ako aj odborná príprava vzdelávacích aktivít a šírenie informácií v tejto oblasti pre mládež a odbornú i laickú verejnosť.

Ľudské práva sú všetky práva a slobody, ktoré sú priznávané každému človeku s cieľom zabezpečenia dôstojného a bezpečného života. K právu na takýto život neodmysliteľne patrí aj zaistenie bezpečného študijného prostredia pre dieťa v škole, ako aj optimálneho pracovného prostredia pre pedagógov. Za zdravé študijné prostredie sa považuje miesto bez násillia, agresivity a intolerancie, kde je o deti dobre postarané, kde sa cítia dobre a kde získajú optimálnu prípravu na budúci život. Tieto predpoklady spĺňa také školské prostredie, ktoré je zárukou vytvárania primeraných pracovných podmienok pre deti a súčasne dáva istotu ochrany osobnej slobody rozhodovania, ľudskej dôstojnosti a vážnosti ich učiteľov.

Z aspektu ľudských práv a dodržiavania práv dieťaťa si vyžadujú veľkú pozornosť a systematické sledovanie nebezpečné sociálne patologické javy v spoločnosti, ku ktorým patrí šikanovanie a kyberšikanovanie v škole. Problematikou šikany a kyberšikany, ich výskytom, prejavmi, frekvenciou, následkami, prevenciou, elimináciou a právnymi prostriedkami, ktoré možno použiť v boji proti nim, sa v poslednej dobe zaoberajú psychológovia, sociálni pracovníci, pedagógovia, lekári, právnici a ďalší odborníci na celom svete.

S cieľom prispieť k:

- (1) fungovaniu bezpečného, zdravého študijného prostredia pre žiakov,
- (2) primeraným pracovným podmienkam, ľudskej dôstojnosti a vážnosti učiteľov a v záujme získania aktuálnych poznatkov o súčasnej situácii v oblasti výskytu a frekvencie šikany a kyberšikany žiakov a učiteľov,

Stredisko v školskom roku 2017/2018 zrealizovalo eskriptívny výskum šikanovania a kyberšikanovania na slovenských školách.

Výskum sa člení na dve časti:

1. je zameraná na šikanovanie a kyberšikanovanie medzi žiakmi
2. sa venuje otázke agresívneho správania a šikanovania učiteľov zo strany žiakov.

Hlavnými cieľmi výskumu bolo:

- zmapovať mieru výskytu a foriem tradičnej šikany a kyberšikany na slovenských školách, pri ktorých sa stávajú obeťami žiaci aj učitelia,
- popísať stratégie vyrovnávania sa s nimi a zistiť, či a ako sú páchatelia šikany odhalení a potrestaní,
- na základe získaných údajov získať informácie o prítomnosti fenoménu šikany a kyberšikany v školách, identifikovať najzávažnejšie problémy a porovnať výsledky so závermi niektorých výskumov a programov týkajúcich sa tejto problematiky na Slovensku aj v zahraničí.

Nové poznatky si Stredisko dáva za cieľ implementovať v praxi do konkrétnych vzdelávacích aktivít zameraných na prevenciu, riešenie šikanovania a kyberšikanovania a tým aj na skvalitnenie vzdelávania detí, mládeže a informovanosti pedagógov a rodičov. Lepšia informovanosť o aktuálnom stave výskytu šikany a kyberšikany žiakov a učiteľov na našich školách môže prispieť k zvýšeniu účinnosti opatrení pri prevencii a eliminácii tohto rozšíreného sociálne patologického javu.

Ľudské práva je potrebné aktívne chrániť vo všetkých oblastiach edukačného procesu a vytvárať v školách pozitívnu sociálnu klímu tak, aby sa žiaci naučili konštruktívne a kooperatívne riešiť konflikty, boli tolerantní pri komunikácii a hodnotení iných, rešpektovali odlišnosť, správali sa zodpovedne a empaticky voči sebe aj svojim učiteľom a v spolupráci s inými rešpektovali ich práva a potreby.

Poznámka: Často frekventované pojmy, ako „respondenti“, „žiaci“, „pedagógovia“, „učitelia“, ktoré sú v texte pre zjednodušenie vyjadrené v mužskom rode, ponímame neutrálne ako rod ženský aj mužský, teda „respondentky a respondenti“, „žiačky a žiaci“, „učiteľky a učitelia“, „pedagogičky a pedagógovia“.

1 Teoretické východiská

V tejto časti sa po malom nahliadnutí do histórie šikanovania budeme, v záujme lepšieho porozumenia prieskumu, venovať:

- oboznámeniu so základnými pojmami a stručnému priblíženiu problematik šikanovania v škole a kyberšikany,
- rozdielom medzi tradičnou šikanou a kyberšikanou a diferenciacii medzi šikanou a inými formami správania v skupine,
- legislatívnemu poňatiu šikany a kyberšikany.

1.1 Z histórie

Hoci sa na Slovensku venuje šikanovaniu v škole pozornosť až v posledných troch desaťročiach, nie je to nový jav. V školskom prostredí od nepamäti existoval slabší jedinec, ktorý sa stával terčom posmechu a drsného zaobchádzania ostatných. Ku dnes toľko diskutovanému šikanovaniu bežne dochádzalo pred pár storočiami na internátnych školách, kde starší a silnejší žiaci hrubo zaobchádzali s mladšími, slabšími a neskúsenými nováčikmi. Napr. už v 16. storočí existovali systémy zavedené na udržiavanie poriadku v internátnych školách, ktoré znamenali v praxi širokú škálu šikanovania od akéhosi „otroctva“ až po sexuálne zneužívanie. Tento systém, bežne fungoval vo Veľkej Británii a trval až do druhej polovice 20. storočia. Podobne praktizovaná šikana existovala od 17. storočia medzi študentami v nemeckých a švédskych univerzitách. Vo Francúzsku sa používal rituál integrácie nováčikov do skupiny, jav blízky šikanovaniu. Hoci boli tieto systémy a rituály oficiálne zakázané a mnohí proti nim aktívne vystupujú, dodnes majú podobné praktiky, vykazujúce jasné znaky šikanovania, svoje miesto v školách. Mnohí (aj pedagógovia) ich stále považujú za tradíciu a zdroj zábavy, preto ich zľahčujú a tolerujú (CNCB comité national contre le bizutage).

Téma šikanovania sa vďaka článku Frederica L. Burka *Teasing and Bullying* v časopise *Pedagogical Seminary* objavila na verejnosti už v roku 1897. No ani potom si daná problematika nezískala väčšiu pozornosť. Až po sto rokoch sa o tento patologický jav začali zaujímať vedci v Škandinávii. Tento impulz následne vyvolal záujem aj v ďalších krajinách napr. Anglicko, Holandsko, Kanada atď. U nás upriamil pozornosť odborníkov aj verejnosti na problematiku šikanovania v školách známy etopéd a psychoterapeut Michal Kolář, ktorý sa

k tejto téme dostal v roku 1975 v súvislosti s opakovaným lynčovaním na internáte. Odborné publikácie o šikanovaní v škole sa začali objavovať až v 90. tých rokoch minulého storočia. Za prvý výrazný krok k informovaniu verejnosti u nás považuje M. Kolář aktivitu médií až v roku 1985 (Kolář 2004, s. 11).

Dnes je často diskutovaná problematika tradičného šikanovania považovaná za globálny celosvetový problém, ktorý si získal pozornosť množstva našich aj zahraničných autorov.

S príchodom informačných komunikačných technológií sa objavila nová forma šikanovania, ktorá ubližuje obeti bez fyzického kontaktu s útočníkom. Slovenskí odborníci začali venovať pozornosť tomuto fenoménu už v prvom desaťročí tohto storočia, napr. Macháčková (2007), Hollá (2009), Vágnerová (2009) a v súčasnosti patrí kyberšikanovanie v zahraničí, ale aj na Slovensku, k pomerne často skúmaným javom. Výskumov venovaných výskytu a formám kyberšikanovania je však napriek jeho rýchlemu rozšíreniu zatiaľ v porovnaní so skúmaním tradičného šikanovania podstatne menej.

1.2 Šikana a kyberšikana¹

Šikana a kyberšikana patria medzi najzávažnejšie negatívne javy, s ktorými sa v súčasnej dobe stretáva takmer každá škola. Väčšinou ide o narastajúci výskyt, znižovanie vekovej hranice agresorov a obetí šikanovania, zvýšenú brutalitu, agresiu a rafinovanosť šikanovania.

1.2.1 Šikana, šikanovanie

Pod pojmom šikana, šikanovanie sa rozumie široký okruh násilného správania dieťaťa alebo skupiny detí, ktorých zámerom je ohrozenie, zastrašovanie, poníženie či iné ublíženie inému dieťaťu alebo skupine detí.

Smernica Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky č. 36/2018 z 1. 9. 2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach v čl. 1 uvádza nasledovné: 1 „...*upravuje základné znaky, formy a prejavy*

---

¹ Pojmy „šikana“ a „šikanovanie“ sú považované za súčasť spisovného jazyka, preto ich v texte používame ako synonymá.

šikanovania detí a žiakov (ďalej len „žiak“), možnosti preventívneho pôsobenia a metódy riešenia šikanovania žiakov v nadväznosti na zodpovednosť školy a školského zariadenia podľa § 144 ods. 1 písm. o) a § 153 ods. 1 zákona a na práva žiaka podľa § 144 ods. 1 písm. i) a k) školského zákona.“. Táto smernica v čl. 2 v bodoch 1 a 4 definuje šikanovanie a kyberšikanovanie, ich podstatu, znaky, prejavy a v bodoch 6 a 7 uvádza trestné činy a priestupky, ktorých skutkovú podstatu môže šikanovanie naplňať. Šikanovanie v nej je definované ako „a) správanie žiaka, ktorého úmyslom je ublíženie, ohrozenie alebo zastrasovanie iného žiaka alebo b) úmyselný spravidla opakovaný útok voči žiakovi alebo skupine žiakov, ktorí sa z rôznych dôvodov nevedia alebo nemôžu účinne brániť“ a kyberšikanovanie ako „priama forma šikanovania, pri ktorej ide o zneužitie informačno-komunikačných technológií (najmä telefónu, tabletu, internetu a sociálnych sietí) na úmyselné ohrozenie, ublíženie alebo zastrasovanie, pričom sa často vyskytuje v spojení s inými formami šikanovania.“ (Smernica Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky č. 36/2018 z 1. 9. 2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach, s. 1 – 2).

Podľa Koláře (2011, s. 32) *„šikanovanie vzniká, ak jeden alebo viac žiakov úmyselne, väčšinou opakovane týra a zotročuje spolužiaka či spolužiakov a používa k tomu agresiu a manipuláciu“*. Ide o cieľené a opakované použitie slovného alebo fyzického násillia voči slabšiemu jednotlivcovi alebo skupine, ktorí sa z najrôznejších dôvodov nevedia alebo nemôžu brániť. Pre šikanovanie sú charakteristické určité základné znaky: jednoznačný úmysel fyzicky alebo psychicky druhému ublížiť, asymetrická agresia a nevyrovnaný pomer síl medzi obeťou a agresorom, konflikty a útoky nie sú jednorazové, ale opakované (Križo, Smiková, Turošíková 2016).

Formy šikanovania môžu byť priame aj nepriame.

K priamej forme šikanovania patria:

- fyzické útoky,
- hanlivé prezývky,
- nadávanie,
- výsmech,
- rozkazy agresora obeti vykonať niečo proti jej vôli,
- odcudzenie vecí a pod.

Nepriama forma šikanovania je napr.:

- ohováranie,
- prehliadanie obete,
- ignorovanie a pod.

Obet'ou šikany sa môže stať každý. Obet' máva nízke sebavedomie, podceňuje sa, je submisívna a nevie sa presadiť. Šikanovanie často hrozí žiakovi, ktorý príde do triedy ako nový, alebo sa od ostatných detí skupiny odlišuje pre nejakú zvláštnosť, nemá v škole dost' kamarátov, ťažšie nadväzuje kontakty, na ostatných pôsobí dojmom citovo labilného, je zo sociálne slabšej vrstvy, alebo svojim správaním provokuje k agresii.

K varovným prejavom v správaní obete šikanovania patrí napr. zhoršenie prospechu, izolovanosť a nezáujem spolužiakov, snaha zdržovať sa cez prestávky v blízkosti učiteľov, neistota, plačlivosť alebo sklúčenosť, bolesti brucha a hlavy pred odchodom do školy a vyššia absencia v škole, poškodenie či strata vecí, drobné poranenia (modriny, škrabance, ktorých pôvod nevie dieťa/obet' vysvetliť).

Odhalit' šikanovanie v škole nie je jednoduché, hoci jeho výskyt je rozšírenejší, než sa predpokladá. Väčšina prípadov šikany v škole ostáva neohlásená. Príčiny, ktoré vedú obet' k tomu, že sa neodhodlá požiadať o pomoc, sú rôzne. Žiak najčastejšie mlčí, pretože nevie, na koho sa obrátiť. Má obavu z reakcie dospelých, nedokáže sa zdôverit' učiteľom, pocit hanby a strachu z agresora/ov mu bráni oznámiť všetko rodičom, cíti sa bezmocný, pokladá situáciu za beznádejnú a keďže nevidí nádej na nápravu, považuje svoj stav za bezvýchodiskový. V dôsledku toho, že sa obet' a často ani svedkovia neozvú, stáva sa násilník ešte útočnejší, šikanovanie pokračuje a jeho intenzita môže narastať.

1.2.2 Kyberšikana, kyberšikanovanie

V súčasnosti nadobudla šikana ďalší rozmer. Spolu s rýchlym rozvojom nových informačných a komunikačných technológií sa posunula agresia do kyberpriestoru. **Kyberšikana (elektronické šikanovanie, cyberbullying, cybermobbing) je zámerná, opakovaná a cielená forma šikanovania prostredníctvom zneužitia informačno-komunikačných technológií.** Kolář (2011, s. 83) definuje kyberšikanovanie (cyberbullying) ako „*zámerné násilné správanie prostredníctvom moderných komunikačných prostriedkov, predovšetkým internetu a mobilu... Jeden alebo viacerí žiaci úmyselne, väčšinou opakovane psychicky týrajú a zraňujú spolužiaka či spolužiakov a používajú k tomu novú informačnú*

a komunikačnú technológiu – najmä internet a mobil.“ Šikane realizovanej v kybernetickom prostredí začali venovať pozornosť najprv médiá a neskôr, najmä v posledných 15 rokoch, aj výskumné štúdie. Ako uvádza C. D. Marcum a G. E. Higgins (2015), prvé výskumy zamerané na kyberšikanu a snahy o jej definície vznikli v prvom desaťročí tohto storočia (napr. Ybarra, M. L., Mitchell, K. J. 2004; Aftab, P. 2006; Patchin, J., Hinduja, S. 2006, 2007, 2008; Mitchell, K. J., Finkelhor, D., Wolak, J. 2007; Kowalski, R. M., Limber, S.P. Agatston, P. W. 2008).

V súčasnosti sa kyberšikana vyskytuje na celom svete a tento fenomén je skúmaný medzinárodne. Výskum realizovaný spoločnosťou Microsoft (2012) poukázal na kyberšikanu ako na globálny problém (Valihorová a Holáková 2015). Cieľom bolo zistiť online šikanovanie u detí vo veku 8 – 17 rokov z 25 krajín sveta. Výsledky boli alarmujúce. Online šikanovanie postihuje každé štvrté dieťa vo veku 8 – 17 rokov. 37 % detí uvádza že sa stalo obeťou online šikany a 24 % pripúšťa, že ich v kyberprostredí niekto znepokojoval nevhodným spôsobom. Poznatky detí o kyberšikane sú však veľmi nedostatočné. Ako uvádza Valihorová a Holáková (2015, s.13), „výskum realizovaný v Nemecku Staude-Mullerom, Bliesernerom a Nowakom (2009) poukázal na nasledujúce formy kyberšikany: sexuálne obťažovanie (22 %), šírenie lží (21 %), urážlivé (18 %) a ohrozujúce (16 %) správy.“ V poslednom desaťročí venovalo niekoľko štúdií pozornosť vymedzeniu, prevalencii a meraniu kyberšikany (Gradinger et al. 2010, Menesini, E., Nocentini, A. 2009, Vandebosch, H., Cleemput, C. 2008 in Hollá, 2013).

Otázke kyberšikanovania sa začala venovať pozornosť v poslednom desaťročí aj na Slovensku. Hollá (2013) vo svojej výskumnej štúdií uvádza, že obeťou kyberšikany sa stalo 35,7 % žiakov (vo veku 11 - 18), pričom výskyt bol vyšší u dievčat ako u chlapcov a najviac obetí kyberšikany je vo veku 12 - 18 rokov (Holá 2013). Je však otázne, či sa tieto výsledky vzťahujú iba na závažné formy online útokov, alebo sú ako kyberšikana nesprávne brané do úvahy aj krátkodobé prejavy agresie. Niektorí autori upozorňujú na potrebu istej opatrnosti pri uvádzaní údajov o počtoch detí, ktoré sa s kyberšikanou stretli ako obeť. Na rozdiel od alarmujúcich informácií často uvádzaných, napr. v médiách sa konštatuje, že so závažnou kyberšikanou sa stretlo 6 – 8 % detí. Výskumné zistenia uvádzajú o počtoch obetí kyberšikanovania rozdielne údaje, napr. 5,9 % (Gregussová 2010), 38,7 % (Kováčová 2012), 17% (Macháčková 2012), 35,7% (Hollá 2013). Všetky štúdie však naznačujú, že kyberšikanovanie je rozšírené aj na Slovenských školách.

Kyberšikanovanie zahŕňa ohrozovanie, prenasledovanie, ponižovanie alebo iné negatívne správanie jednotlivca alebo skupiny s využitím internetu, interaktívnych a digitálnych technológií alebo mobilných telefónov. Útoky, ktoré sa v začiatkoch

kyberšikanovania objavovali len ako nemiestne, ponižujúce, hanlivé či výhražné správy posielané mobilom či e-mailom, rýchlo nadobudli mnoho novších foriem úmyselného ubližovania. Formy agresie, ktorá prebieha vo virtuálnom priestore sú rozličné. Útočník, so zámerom psychicky ublížiť obeti, formou všeobecných urážok, klebiet, podvádzania cez internet, homofóbnych, sexistických, rasistických a iných diskriminačných predsudkov, zneužíva rozličné služby a nástroje ako sú e-mail, IM (instant messenger – napr. Skype, ICQ), čít, diskusné fóra, sociálne siete, stránky na zverejňovanie fotografií a videí, blogy, SMS správy, telefonáty. Obet' je vystavená online násiliu opakovane alebo dlhodobo a situácia je pre ňu ťažšia ako pri klasickej šikane, keďže nemá pred ňou kam uniknúť a často nepozná totožnosť násilníka. Agresor, ktorého pri kyberšikane chráni anonymita, si v dôsledku toho menej uvedomuje zraniteľnosť obete a vlastnú zodpovednosť.

Podľa odborníkov sú kyberšikanou najviac ohrozené deti a dospievajúci vo veku 12 – 18 rokov. Pedagógovia neraz zistia, že žiak je kyberšikanovaný, no nevedia ako adekvátne postupovať. A hoci kyberšikanovanie nespôsobuje fyzické poranenia, jeho negatívne následky vedú k vytváraniu nepriateľského edukačného prostredia, k závažným emocionálnym dopadom na obeť, k pocitom sociálneho vylúčenia a k psychickej ujme, čo môže vyvolávať vážnu psychickú traumu.

1.2.3 Šikanovanie učiteľov zo strany žiakov

Obet'ami násilia a kyberagresie nebývajú len žiaci, ale aj pedagógovia. Na agresívne správanie žiakov a problematiku obťažovania, zosmiešňovania alebo zneužívania identity učiteľov už dlhšie upozorňujú aj odborníci. Hoci sa správy o útokoch žiakov a šikanovaní učiteľov objavujú stále častejšie a výsledky zahraničných empirických výskumov upozorňujú na vysoké percento učiteľov, ktorí majú priamu skúsenosť s kyberšikanou ako obeť alebo svedkovia, dostatočne reprezentatívne výskumy kyberšikanovania učiteľov na slovenských školách zatiaľ absentujú.

Na naliehavosť potreby skúmania problematiky kyberšikanovania učiteľov a jeho dopadov poukázala u nás napr. Hollá (2012). K príčinám degradácie statusu učiteľa radí uvedená autorka pokles morálky, nesprávne chápanie demokratických princípov a celkovú zmenu filozofie spoločnosti, jej politiky a ekonomiky a iné, čo sa premieta aj do školstva.

„Učiteľ tretieho tisícročia stratil postavenie, ktoré mal v minulosti, keď bol rešpektovaný societou.“ (Hollá, 2012, s. 169).

Dôvody k takýmto útokom žiakov na učiteľov sú rozličné, od spomenutého nízkeho spoločenského statusu cez slabú autoritu, pomstu za „príkoria“ zo strany pedagóga, ktorý je vnímaný ako nepriateľ, cez nudu na vyučovaní, rozptýlenie, úsilie žiaka stať sa centrom pozornosti a túžbu po ocenení ich „hrdinstva“ spolužiakmi, až po malé pedagogické skúsenosti a zručnosti, prepracovanie a syndróm vyhorenia učiteľa. Analogické príčiny vedú žiakov, neraz aj so zapojením rodičov, k online útokom a obťažovaniu učiteľov.

Agresia voči pedagógom môže mať rôzne formy – od vyrušovania počas výučby, cez ignorovanie či provokovanie učiteľa, verbálne útoky – výsmech, vulgarizmy, vyhrážanie (aj zo strany rodičov alebo príbuzných žiaka) až po ničenie školských pomôcok, vandalizmus a priame fyzické útoky. Deti a mladiství dokážu neoblíbeného, neskúseného či príliš liberálneho pedagóga znemožniť pred spolužiakmi, či vlastnými kolegami a doslova mu znechutiť učiteľské povolanie. Stáva sa, že učitelia z týchto dôvodov opúšťajú školu. Učiteľ situáciu často prežíva ako vlastné zlyhanie, cíti sa trápne, nechce na seba upozorňovať, obáva sa aby kolegovia či vedenie školy nemali pochybnosti o jeho profesionalite, alebo aby sa nestal cieľom neoprávnených falošných obvinení zo strany žiakov a rodičov. Keďže učiteľ sa v reakciách na násilné správanie a agresivitu žiakov, prípadne ich rodičov, musí ovládať a ostať zdržanlivý, má pocit bezmocnosti. Učiteľ sa nemôže brániť a „bojovať“, no nemôže ani utiecť z boja a tak veľakrát pasívne rezignuje s nádejou, že sa situácia upokojí sama. Učitelia často neohlásia šikanovanie i preto, že zo strany vedenia školy nepredpokladajú podporu, neočakávajú ani zásah či dosiahnutie nápravy. Ako sa vyjadrujú samotní učitelia, profesia pedagóga sa v dnešnej škole stáva „masochistickým zamestnaním“ bez adekvátneho ocenenia a uznania (<http://schoolsofthought.blogs.cnn.com/2013/03/11/when-teachers-are-the-bullys-target/>). Šikana a kyberšikana páchaná na učiteľoch vychádza najčastejšie najavo až keď má závažné tragické dôsledky a je medializovaná. Primárnou príčinou tejto situácie je strata vážnosti učiteľskej profesie, ktorá sa spájala v minulosti s úctou a rešpektom verejnosti. Súčasná degradácia statusu učiteľa úzko súvisí so zmenami hodnotového systému súčasnej spoločnosti. Tento problém nepatrí len do oblasti záujmu pedagogiky, ale ide o komplexnú psychologickú, sociologickú a mravnú otázku (Křivánková 2006).

1.2.4 Rozdiely medzi šikanou a kyberšikanou

Kyberšikana sa často objavuje spolu s tradičnou šikanou, no existuje medzi nimi niekoľko podstatných rozdielov (Tabuľka 1).

Tabuľka 1 Rozdiely medzi kyberšikanou a klasickou šikanou

šikana	kyberšikana
obmedzuje sa väčšinou na určitý čas a priestor, napr. škola, pracovisko	nemá časové a priestorové obmedzenie - možnosť kontaktovať obeť kdekoľvek a kedykoľvek, nemožnosť úniku
často dochádza aj k fyzickému napadaniu obete s viditeľnými stopami ublíženia	nepriame psychické prostriedky ubližovania a manipulácie útočník a obeť nie sú v priamom kontakte
v mocenskom vzťahu k obeti/iam je dôležitý faktor fyzická sila útočníka /ov	moc útočníka/ov vychádza z jeho/ich znalostí a zručností informačno komunikačných technológií
vedia o nej len účastníci - členovia danej skupiny, napr. triedy, pracoviska	rýchle šírenie medzi množstvo ľudí šírenie zverejnených obsahov a doba, pokiaľ budú online, je nekontrolovateľné.
útočník/ci sú známi, obeť ho/ich pozná	anonymita útočníka - je sebaistejší, nevidí reakciu obete, menej si uvedomuje ublíženia, ktoré spôsobil
útočník/ci si vyberá/jú len obeť, na ktoré si trúfa/jú	ľahšie prekoná rozdiely - páchatel' môže zaútočiť aj na autority, napr. učiteľov či nadriadených

Hoci je šikanovanie v digitálnom priestore narastajúcim problémom 21. storočia, pri skúmaní rôznych aspektov kyberšikany stále absentuje dostatok údajov. Neznamená to, že výskum v oblasti kyberšikany neexistuje - aj jednoduché vyhľadávanie v databázach výskumu odhalí tisíce článkov, ktoré túto tému obsahujú. Väčšina štúdií týkajúcich sa kyberšikany však nevytvára dostatočný základ pre objektivizované zovšeobecnenia, alebo nepreniká do hĺbky problematiky. Mnohé z nich sú založené iba na prieskumoch, čo má za následok veľké variácie vo výsledkoch, vykresľujú neúplný obraz problému a tak zostávajú na jeho povrchu. Napriek nedostatku konzistentných poznatkov môže množstvo dát z obdobia po roku 2015 prispieť k osvetleniu problému. Prehľad európskych aj mimoeurópskych výskumov podáva K. Hollá (2016, s. 35 – 42). Je však potrebný ďalší výskum, vrátane metaanalýzy údajov zhromaždených z množstva zdrojov.

V posledných piatich rokoch sa spolu s masívnym rozšírením internetu dostala do popredia otázka ochrany detí a mládeže pred šikanou a kyberšikanou aj u nás. S podporu

Európskej únie, kľúčových ministerstiev, verejnej správy, tretieho sektora, niektorých súkromných spoločností, umelcov a mediálnych partnerov sa realizujú viaceré projekty, ktorých cieľom je vzdelávanie, prevencia, ochrana detí a mládeže na Slovensku, napr. projekt eSlovensko o.z. „Kyberšikanovanie.sk“. Združenia eSlovensko o.z. poskytuje od roku 2007 prostredníctvom projektu „Pomoc.sk“ aj bezplatné špecializované poradenstvo pre oblasť problémov, ktoré prinášajú nové technológie – internet, mobil a pod. Projekt „Pomoc.sk“, určený deťom a mládeži, ale aj rodičom a učiteľom, ktorí majú záujem o odbornú pomoc, realizuje prostredníctvom telefónu, online četu alebo e-mailu anonymná Linka detskej istoty v Bratislave. Na Slovensku je dostupný aj viacjazyčný portál „Cyberhelp.eu“, ktorý sa venuje kybernetickému šikanovaniu. Na webových stránkach projektu „Cyberhelp.eu“ sa predkladá hlavne pedagógom a pracovníkom s mládežou na využitie vzdelávací obsah, prostredníctvom ktorého sa dozvedia, ako odhaliť kyberšikanu a pomôcť obetiam, alebo ako kyberšikane predchádzať. Tejto problematike sa venuje aj internetová stránka pre deti, rodičov aj učiteľov „Deti na nete“ (<https://www.detinanete.sk/>), kde je veľa užitočných odborných rád, nápadov a podnetov k prevencii kyberšikanovania.

Čo nie je šikana ?

Pedagógovia sa školách neraz stretávajú so správaním žiakov, ktoré býva bežne označované ako šikana, hoci mu takéto posudzovanie nezodpovedá. Diferenciácia medzi agresiou (jednorazovým prejavom hrubého správania), šikanou (dlhodobým a opakovaným úmyselným ubližovaním) a konaním, ktoré nemožno chápať ako šikanovanie (nevinné prekárание, tzv. teasing) je pre identifikáciu šikany a postup proti nej, veľmi dôležitá. Nemusí však byť pre menej skúseného učiteľa alebo pre rodičov jednoduchá. Prv uvedený významný český odborník na problematiku šikany Michal Kolář (2009), ktorý sa zaoberal diferenciáciou šikanovania od pokúšania, podpichovania, či naťahovania (do slovenčiny ťažko preložitelný český termín „*škádlení*“), považuje rozlíšenie týchto komplikovaných fenoménov za zložité, lebo hranica medzi nimi nie je ostrá (Tabuľka 2).

Pri posudzovaní, či sa jedná o šikanu, uvedený autor odporúča posúdiť správanie podľa úmyslu, motívu, postoja, citlivosti, zraniteľnosti, hraníc, práv a slobody, dôstojnosti, emocionálneho stavu a dopadu.

Tabuľka 2 Rozdiely medzi šikanovaním a pokúšaním (podpichovaním) podľa M. Koláre

POKÚŠANIE (PODPICHOVANIE)	ŠIKANOVANIE
Definícia: Pokúšanie (podpichovanie) patrí k rovnocenným, kamarátskym alebo partnerským vzťahom. Je chápané ako prejav priateľstva. Za pokúšanie, podpichovanie sa považuje žartovanie na účely dobrej nálady, v ktorom nie je víťaz ani porazený.	Definícia: Šikanovanie patrí medzi násilné a pokorujúce vzťahy. Za šikanovanie sa považuje, keď jeden alebo viac žiakov úmyselne a opakovane ubližuje druhým. Znamená to, že dieťaťu niekto, komu sa nemôže ubrániť, robí to, čo mu je nepríjemné, čo ho ponižuje, alebo to jednoducho bolí.
Úmysel: Vzájomná zábava, radosť a dobrá nálada.	Úmysel: Ublížiť, zraniť a ponižiť.
Motív: Náklonnosť, zblíženie, zoznamovanie, záujem o druhých. Uvoľnenie napätia v triede a navodzovanie uvoľnenej a pohodovej atmosféry. Zvyšovanie odolnosti.	Motív: Základná dvojica motívov - moc a krutosť. Ďalšie motívy sú prekonávanie samoty, zabíjanie nudy, zlovoľná zvedavosť, žiarlivosť, predchádzanie vlastnému týranie, vykonanie niečoho veľkého.
Postoj: Rešpekt voči druhému a sebaúcta.	Postoj: Devalvácia, zneváženie druhého
Citlivosť: Vcítienie sa do druhých.	Citlivosť: Tvrdosť a bezcitnosť.
Zraniteľnosť: Dieťa nie je nadmieru zraniteľné a precitlivené.	Zraniteľnosť: Bezbrannosť, obeť sa nevie, nemôže alebo nechce brániť.
Hranice: Obe strany majú možnosť obhájiť svoje osobné teritórium. Vzájomné vnímanie a rešpektovanie verbálnych aj neverbálnych limitov. Pri divokejšom pokúšaní, podpichovaní, nikto neuplatňuje svoju plnú silu alebo ten silnejší sa mierni.	Hranice: Búranie hraníc, „znásilňovanie“ druhého. Silnejšia strana neberie ohľad na slabšieho. Obeť dáva najavo, že je jej to nepríjemné, útočníci pokračujú ďalej. Niekedy až sadomasochistické interakcie.
Právo a sloboda: Rovnoprávnosť účastníkov. Dieťa sa môže brániť a pokúšanie, podpichovanie opätovať, prípadne ho môže zastaviť a odísť z neho.	Právo a sloboda: Bezprávie, ústrky. Ak sa dieťa bráni alebo dokonca "zábavu" odplatí, je tvrdo trestané!
Dôstojnosť: Zachovanie dôstojnosti. Dieťa nemá pocit poníženia. Necíti sa trápne a úboho	Dôstojnosť: Poníženie ľudskej dôstojnosti. Dieťa je zosmiešňované a ponižované.
Emočný stav: Radosť, vzrušenie zo hry, ľahké nahnevanie sa. Nepríjemné, ale nie bezmocnosť.	Emočný stav: Bezmocnosť! Strach, hanba, bolesť. Nepríjemné a bolestivé prežívanie útoku.
Účinok: Podpora seba hodnoty, pozitívna nálada.	Účinok: Pochybnosti o sebe, nedostatok dôvery, úzkosť, depresia. Dieťa má strach zo školy.

Zdroj: Kolář, M. (2009)

O šikanu nejde ani v prípadoch, ak :

- si niektorí žiaci nie sú vzájomne blízki či sympatickí, čo je vyjadrené napr. fyzickým odstupom a minimálnou komunikáciou,
- žiak slovne vyjadrí negatívne názory či nepríjemné pocity voči spolužiakovi,
- žiak nie je v triede obľúbený, spolužiaci si ho príliš nevšímajú, nemá v triede kamarátov, takže je vyčlenený,
- medzi žiakmi príde z nejakého dôvodu ku konfliktu, hádke, bitke,
- si žiaci urobia z niekoho žart (bez opakovaného zámeru ublížiť mu)
- sa žiak alebo skupina žiakov jednorazovo zachová nepriateľsky či agresívne, k inému spolužiakovi.

1.2.5 Legislatívne poňatie šikany a kyberšikany

Šikanovanie a kyberšikanovanie je rovnako ako iné fyzické či psychické týranie, porušovaním ľudských práv a práv dieťaťa. To, že na Slovensku nie sú pojmy „šikana“ a „kyberšikana“ trestnoprávne vymedzené neznačí, že nemajú právne dôsledky a že konanie páchatel'a nie je možné potrestať. Šikanovanie a kyberšikanovanie patrí k nebezpečným sociálne patologickým javom, pri ktorých prichádza k obmedzovaniu osobnej slobody, slobody rozhodovania, k ponížovaniu ľudskej dôstojnosti a cti a často aj k ubližovaniu na zdraví či na majetku. Ide o komplexný a komplikovaný problém, ktorý svojimi znakmi a dôsledkami zasahuje do viacerých právnych odvetví.

Na aktuálnu potrebu definície a riešenia šikany a kyberšikany v škole reagovalo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, ktoré v roku 2006 vymedzilo problematiku šikany v Metodickom usmernení č. 7/2006-R z 28. marca 2006 k prevencii a riešeniu šikanovania žiakov v školách a školských zariadeniach. V roku 2018 Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky vydalo novú Smernicu č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach, s účinnosťou od 1. septembra 2018 (ďalej len „Smernica“). Táto Smernica upravuje základné znaky, formy a prejavy šikanovania detí a žiakov, možnosti preventívneho pôsobenia a metódy riešenia šikanovania žiakov v nadväznosti na zodpovednosť školy a školského zariadenia podľa ustanovení školského zákona. Smernica dáva školám detailný návod, ako šikanovaniu predchádzať a ako postupovať v školskej oblasti. Nemôže však riešiť

všetky právne následky šikanovania. Preto odkazuje na ďalšie právne predpisy trestného a občianskeho práva.

Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších právnych predpisov a ani zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov nepoznajú skutkovú podstatu priestupku alebo trestného činu „šikanovanie“. Z pohľadu už uvedeného zákona o priestupkoch môže šikanovanie žiakov napĺňať skutkovú podstatu priestupku proti občianskemu spolunažívaniu (§ 49) a priestupku proti majetku (§ 50).

Priestupku proti občianskemu spolunažívaniu (§ 49) sa dopustí ten, kto:

- inému ublíži na cti tým, že ho urazí alebo vydá na posmech,
- inému z nedbanlivosti ublíži na zdraví,
- úmyselne naruší občianske spolunažívanie vyhrázaním ujmom na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obvinením z priestupku, schválnosťami alebo iným hrubým správaním.

Priestupku proti majetku (§ 50) sa dopustí ten, kto úmyselne spôsobí škodu na cudzom majetku krádežou, spreneverou, podvodom alebo zničením alebo poškodením veci z takého majetku alebo sa o také konanie pokúsi (škoda do 266 Eur). Zodpovedným za priestupok však nie je zodpovedný ten, kto v čase jeho spáchania nedovršil pätnásť rok svojho veku (zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších právnych predpisov).

Konanie naplňajúce znaky šikanovania a kyberšikanovania možno zahrnúť pod iné trestné činy, resp. skutkové podstaty týchto trestných činov (zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon):

- Nebezpečné vyhrážanie (nebezpečné prenasledovanie tzv. stalking, alebo kyberstalking § 360a Trestného zákona)
- Ublíženie na zdraví (§ 155 a § 156 Trestného zákona)
- Vydieranie (§ 189 Trestného zákona)
- Nátlak (§ 192 Trestného zákona)
- Hrubý nátlak (§ 190 Trestného zákona)
- Lúpež (§ 188 Trestného zákona)
- Krádež (§ 212 Trestného zákona)
- Sexuálne zneužívanie (§ 201, § 201a, § 201b Trestného zákona)
- Sexuálne násilie (§ 200 Trestného zákona)
- Neoprávnené užívanie cudzej veci (§ 215 Trestného zákona)

- Poškodzovanie cudzej veci (§ 245 Trestného zákona)
- Ohováranie (§ 373 Trestného zákona)
- Poškodzovanie cudzích práv (§ 376 Trestného zákona)
- Výtržníctvo (§ 364 Trestného zákona)
- Detská pornografia – výroba (§ 368 Trestného zákona)
- Detská pornografia – rozširovanie (§ 369 Trestného zákona)
- Detská pornografia – prechovávanie a účasť na detskom pornografickom predstavení (§ 370 Trestného zákona)
- Ohrozovanie mravnosti (§ 371, § 372 Trestného zákona)
- Ohrozovanie mravnej výchovy mládeže (§ 211 Trestného zákona)
- Podpora a propagácia skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd (§ 421, § 422 Trestného zákona)
- Výroba, rozširovanie a prechovávanie extrémistických materiálov (§ 422a, § 422b, § 422c Trestného zákona)
- Popieranie a schvaľovanie holokaustu a zločinov politických režimov (§ 422d Trestného zákona)
- Hanobenie národa, rasy a presvedčenia (§ 423 Trestného zákona)
- Podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti (§ 424 Trestného zákona)
- Neprekazenie trestného činu (§ 341 Trestného zákona).

Smernica v čl. 2 ods. 10 ustanovuje, že „*Pedagogický zamestnanec alebo odborný zamestnanec, ktorému je známy prípad šikanovania a neprijme žiadne opatrenie, môže byť stíhaný najmä za trestný čin:*

- neprekazenia trestného činu,*
- neoznámenia trestného alebo*
- ublíženia na zdraví“* (Smernica s. 3). Pri podozrení, že šikanovanie naplnilo skutkovú podstatu priestupku alebo trestného činu sú školy ďalej povinné spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní a orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

2 Metodológia

2.1 Ciele výskumu

V súlade s výskumným problémom, vyjadreným vo výskumných otázkach a so zámerom získať hodnotné, zovšeobecniteľné dáta a poznatky potrebné pre prípravu a realizáciu aktuálnych a efektívnych vzdelávacích aktivít Strediska v oblasti boja proti šikane, boli stanovené nasledovné ciele výskumu.

Hlavný cieľ

Hlavným cieľom výskumu je prostredníctvom kvantitatívnej metódy s použitím techniky dotazníka zistiť, nakoľko je šikana a kyberšikana rozšírená v slovenských školách.

Vedľajšie ciele

Identifikovať:

- výskyt šikanovania a kyberšikanovania žiakov v závislosti od vybraných demografických premenných (pohlavie, ročník, typ školy),
- výskyt a spôsoby šikanovania, kyberšikanovania a agresie voči učiteľom.

Klasifikovať:

- formy šikany a kyberšikany,
- formy obrany žiakov pred šikanou a kyberšikanou.

Zistiť:

- spôsoby odhaľovania, riešenia a trestania šikany a kyberšikany na školách,
- mieru rodičovskej kontroly detí pri využívaní internetu,
- rozsah informovanosti žiakov o šikane a kyberšikane,
- súčasnú situáciu v oblasti výskytu šikanovania učiteľov,
- najčastejšie prejavy a formy agresívneho správania a šikanovania učiteľov zo strany žiakov,
- osobné skúsenosti učiteľov s prejavmi kyberšikanovania.

2.2 Výskumné otázky

Keďže základný výskumný problém spočíva v zistení výskytu a frekvencie šikany a kyberšikany na slovenských školách, konkretizovali sme ho na základe hlavného a čiastkových cieľov prieskumu do nasledovných deskriptívnych výskumných otázok:

Šikanovanie a kyberšikanovanie - žiaci

- Ako rozšírená je tradičná šikana na slovenských školách?
- Aká forma šikany sa vyskytuje najčastejšie?
- Ako frekventovaná je kyberšikana medzi žiakmi?
- Aké sú preferované formy obrany žiakov pred šikanovaním a kyberšikanovaním?
- Aké množstvo času trávia žiaci na internete?
- Aké sú najčastejšie aktivity žiakov na internete?
- Ako sú žiaci o šikane a kyberšikane informovaní?

Agresívne správanie žiakov, šikanovanie a kyberšikanovanie učiteľov

- Vyskytuje sa v školách agresívne správanie žiakov voči učiteľom?
- Aké sú najčastejšie formy agresivity a násilného správania voči učiteľom?
- Vyskytujú sa určité formy násilného správania voči učiteľovi opakovane?
- Stávajú sa obeťami tradičného šikanovania a kyberšikanovania aj učitelia?

2.3 Metodika výskumu

Keďže našim zámerom bolo získanie terénnych dát prostredníctvom empirického skúmania, na zistenie výskytu šikanovania a kyberšikanovania sme použili metódu deskriptívneho kvantitatívneho výskumu. Vzhľadom na to, že sa výskum venuje ako problematike šikanovania a kyberšikanovania medzi žiakmi, tak aj výskytu násilného správania žiakov voči učiteľom, rozčlenili sme ho na dve časti.

Pre zber informácií boli použité dva anonymné písomné dotazníky, zostavené za účelom výskumu:

- Dotazník A pre žiakov (Príloha A)
- Dotazník B pre učiteľov (Príloha B).

Výhodou techniky dotazníka je anonymita a väčšie množstvo informácií.

Nevýhoda môžu byť zámerne alebo nezámerné skreslené informácie, čo zároveň súvisí so správne či nenáležite sformulovanou otázkou. Konštrukcia dotazníkov a námety na tvorbu položiek sa opierali o odbornú literatúru, čerpali z existujúcich empirických výskumov a štúdií a vychádzali z rozhovorov s odborníkmi a zo skúseností lektorov Strediska. Príprava a overovanie validity a reliability dotazníkov prebehlo v októbri 2017.

2.4 Zber a spracovanie údajov

Distribúcia dotazníkov na školách bola zabezpečená odbornými lektormi Strediska v dobe realizácie vzdelávacích aktivít, od októbra do júna školského roku 2017/2018 na celom území Slovenskej republiky. Vzhľadom na to, že zber údajov prebiehal v školách, boli použité klasické vytlačené dotazníky na papieri, ktoré boli pre účely tohto výskumu vhodnejšie, ako v súčasnosti preferovaný elektronický dotazník. Výhodou bola aj možnosť udržiavať pozornosť a podporovať motiváciu respondentov, objasniť prípadné nejasnosti, dohliadnuť na samostatné vyplnenie a na návratnosť dotazníkov. Všetci respondenti dostali od našich lektorov informácie o tom, aká bude ich úloha v prieskume, čo sa bude diať s dátami a ako sa bude zachovávať ich anonymita. Následne zamestnancami Strediska bol realizovaný prepis pozbieraných odpovedí dát z vyplnených dotazníkov do systému SURVIO, ich spracovanie do prehľadných výsledkov formou grafov a tabuliek a kvalitatívna interpretácia získaných údajov.

3 Šikana a kyberšikana žiaci - analýza a interpretácia výsledkov

Pri analýze a interpretácii výsledkov sa budeme, po uvedení techniky výskumu a charakteristike výskumnej vzorky, venovať kvantitatívnemu vyhodnoteniu odpovedí a komentáru k jednotlivým otázkam.

3.1 Technika výskumu

Dotazník žiaci (Príloha A). Pre žiakov bol zostavený anonymný dotazník, ktorý obsahoval celkovo 19 položiek. Okrem prvých piatich nečíslovaných demografických položiek (škola, pohlavie, ročník, kraj a mesto), pozostával zo 16 otázok s voľbou odpovede, z hľadiska typu otázok bolo 11 otázok polouzavretých, 5 uzavretých. Vyplnenie dotazníka trvalo cca 5 až 10 minút.

- Prvá tematická oblasť dotazníka sa týkala výskytu a foriem šikany a kyberšikany v škole:

Otázka č. 1 bola zameraná na výskyt šikany na škole

Otázka č. 2 zisťovala, spôsoby šikanovania v škole, s ktorými sa respondent stretol

Otázka č. 3 sa pýtala respondenta, či on sám bol v škole niekedy šikanovaný

Otázka č. 4 sa zamerala na zistenie, či už respondent počul o šikanovaní v kyberpriestore

- Druhá časť otázok zisťovala preferenciu aktivít a čas strávený deťmi na internete:

Otázka č.5 zisťovala, koľko času trávi respondent na internete

Otázka č. 6 sa pýtala respondentov, čo robia na internete najčastejšie

Otázka č.7 zisťovala, či niekto dospelý dohliada na aktivity respondenta na internete

Otázka č. 8 sa pýtala či niekto dbá na množstvo času, stráveného respondentom na internete

- V treťom bloku otázok boli zaradené položky, ktoré zisťovali výskyt kyberšikany a jej najčastejšie formy:

Otázka č. 9 sa respondenta pýtala, či sa stal niekedy on sám, alebo jeho kamaráti či spolužiaci obeťou kyberšikany

Otázka č.10 dávala možnosť bližšieho označenia prípadného páchatel'a kyberšikany

Otázka č.11 zisťovala, či respondent sám nepoužil kyberšikanu proti niekomu inému

Otázka č.12 sa zaujímala o to, ako často a akou formou kyberšikany respondentovi ublížili

- Štvrtý okruh otázok bol zameraný na používané stratégie obrany pred šikanou a kyberšikanou, informovanosť detí a formy postihu útočníkov, vrátane miery ich účinnosti:

Otázka č.13 dávala respondentovi možnosť uviesť najvhodnejšie spôsoby riešenia šikany a kyberšikany

Otázka č.14 sa pýtala či a ako bol v prípade výskytu šikany alebo kyberšikany v škole páchatel' potrestaný

Otázka č.15 zisťovala informovanosť respondentov o prevencii a obrane proti šikane a kyberšikane

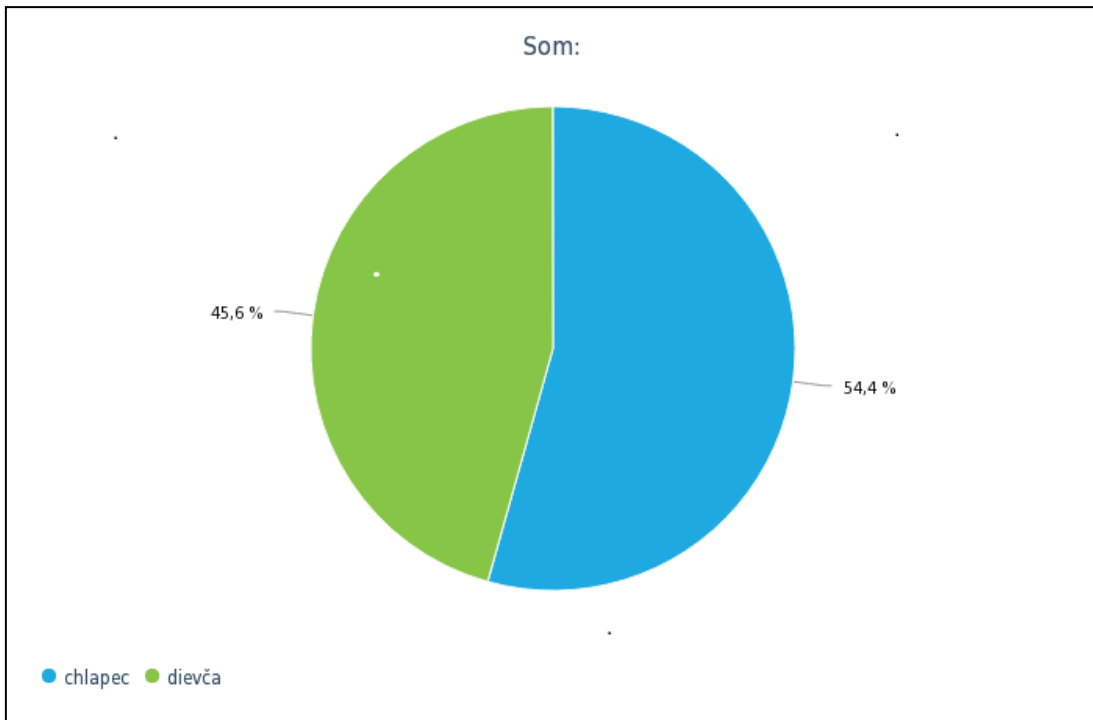
Otázka č.16 bola zameraná na zistenie, ako v prípade skúsenosti s kyberšikanou respondenti situáciu riešili a ako hodnotili mieru dosiahnutej nápravy.

3.2 Výskumná vzorka

Základný súbor predstavovali žiaci druhého stupňa (6. – 9. ročníka) základných škôl, žiaci osemročných gymnázií, gymnázií a stredných odborných škôl Slovenskej republiky. Dotazníky vyplnilo celkovo 2 996 žiakov (1 611 chlapcov – 54,2 % a 1 359 dievčat – 45,8 %) základných škôl, osemročných gymnázií, gymnázií a stredných odborných škôl zo všetkých krajov Slovenska. Výberovými znakmi boli pohlavie, ročník, škola a región (kraj) školy. V záujme eliminácie skreslenia údajov a zovšeobecniteľnosti zistení bol rozsah výberového súboru žiakov pomerne veľký. Z celkového počtu dotazníkov bolo z ďalšieho spracovania 101 vyradených, najčastejšie pre neuvedenie pohlavia alebo ročníka. Dotazníky, v ktorých neboli celkom správne vyplnené niektoré položky (okrem identifikačných údajov) sme nevyradili, pretože táto skutočnosť nemala vplyv na vyhodnotenie odpovedí na ostatné otázky a pri veľkosti súboru ani na celkové výsledky.

Zloženie súboru podľa pohlavia

Výskumný súbor tvorilo celkovo 2 895 žiakov (1 574 chlapcov - 54,4 % a 1 321 dievčat - 45,6 %) základných a stredných škôl zo všetkých krajov Slovenska (Graf 1).

1 574 chlapcov – 54,4 %

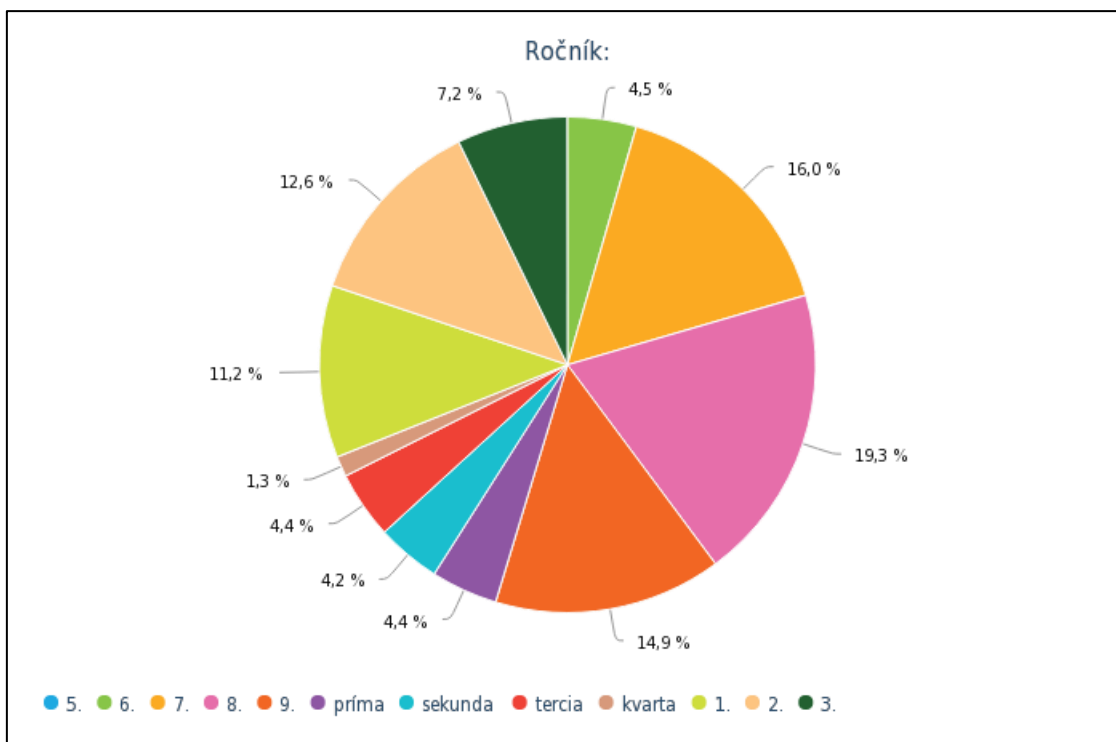

1 321 dievčat – 45,6 %

Graf 1 Zloženie súboru podľa pohlavia

Zloženie súboru podľa ročníkov

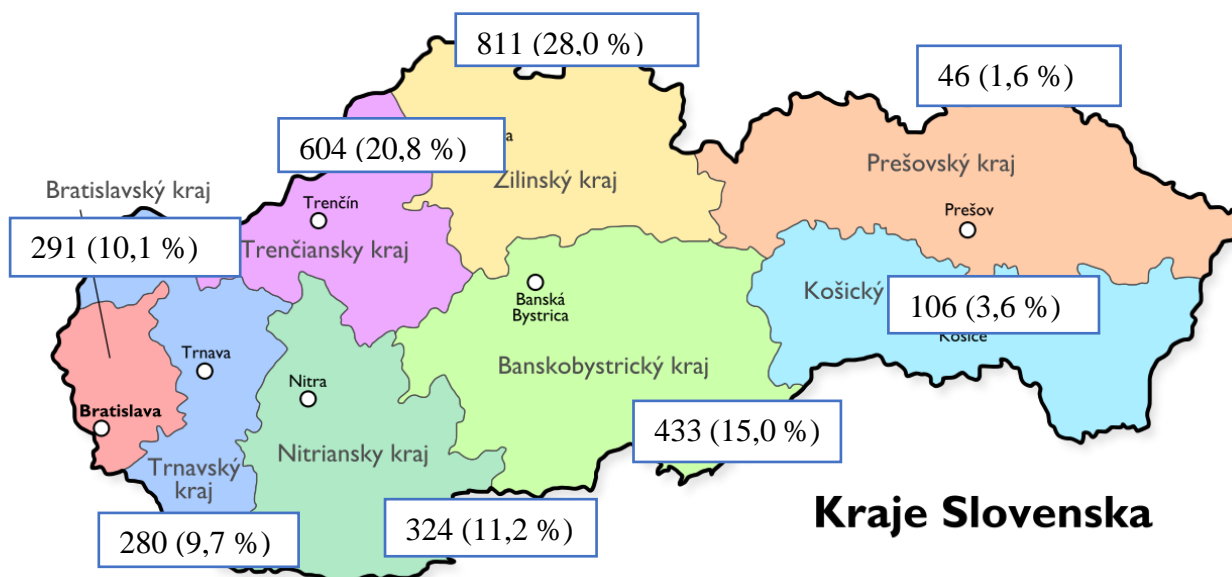
U podsúborov, ktoré tvorili základné školy (ročníky 5. – 9. ročník), osemročné gymnáziá (prima až kvarta) a stredné školy (ročníky 1. – 3. ročník), nebolo možné dosiahnuť takúto vyváženú štruktúru, pretože výber respondentov pre dotazníkové šetrenie realizované našimi lektormi bol podmienený typmi a počtom škôl, na ktorých sa konali vzdelávacie akcie Strediska. Graf 2 uvádza skladbu výskumného súboru podľa jednotlivých ročníkov.

Graf 2 Zloženie súboru podľa ročníkov

Zastúpenie podľa kraja

Do výskumu boli zahrnutí žiaci zo všetkých krajov Slovenska. Rozloženie respondentov podľa jednotlivých krajov uvádza Obrázok 1.

Obrázok 1 Rozloženie súboru podľa krajov

Tabuľka 3 prezentuje rozloženie súboru podľa regiónu (kraja) a podľa pohlavia. Najvyššie počty respondentov sa podarilo zabezpečiť zo Žilinského kraja 811 (28,0 %)

a Trenčianskeho kraja 604 (20,8 %). Najmenej dotazníkov bolo získaných z Prešovského kraja 46 (1,6 %) a Košického kraja 106 (3,6 %).

Tabuľka 3 Zloženie respondentov podľa pohlavia, ročníkov a typov škôl

KRAJ	DIEVČATÁ		CHLAPCI		CELKOM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%
BANSKOBYSTRICKÝ	161	12,2	272	17,4	433	15,0
BRATISLAVSKÝ	141	10,7	150	9,5	291	10,1
KOŠICKÝ	52	3,9	54	3,4	106	3,6
NITRIANSKY	234	17,7	90	5,7	324	11,2
PREŠOVSKÝ	22	1,7	24	1,5	46	1,6
TRENČIANSKY	276	20,9	328	20,8	604	20,8
TRNAVSKÝ	70	5,3	210	13,3	280	9,7
ŽILINSKÝ	365	27,6	446	28,4	811	28,0
CELKOM	1 321	100	1 574	100	2 895	100

Zastúpenie krajov v prieskumnom súbore bolo podmienené počtom vzdelávacích akcií Strediska na školách, ktoré sa uskutočnili v jednotlivých krajoch.

3.3 Analýza a interpretácia odpovedí

V tejto časti budeme venovať pozornosť výsledkom, ktoré sme zatriedili do štyroch tematických celkov. Obsah každého z nich saturujú štyri otázky dotazníka.

Prvá tematická oblasť dotazníka sa týkala výskytu kyberšikany v škole a foriem šikany.

Druhá časť otázok zisťovala preferenciu činnosti a čas strávený mládežou na internete a dohľad dospelých nad týmito aktivitami.

V treťom bloku otázok boli zaradené položky, ktoré zisťovali výskyt kyberšikany a jej najčastejšie formy.

Štvrtý okruh otázok bol zameraný na používané stratégie obrany pred šikanou a kyberšikanou a informovanosť mládeže v tejto oblasti a formy postihu útočníkov, vrátane miery ich účinnosti.

3.3.1 Výskyt šikany a kyberšikany a formy šikany v škole

Prvá otázka „*Vyskytla sa niekedy na škole, ktorú navštevuješ, šikana?*“ bola zameraná na zistenie, či sa respondenti stretli vo svojej škole s šikanou a či sú o prípadnej prítomnosti šikany informovaní. Odpovede sme porovnávali podľa pohlavia respondentov (Tabuľka 4), aj podľa jednotlivých typov škôl (Tabuľka 5). Filtru zodpovedalo 2 848 odpovedí (57x bola otázka nezodpovedaná).

Tabuľka 4 Výskyt šikany v škole

VYSKYTLA SA NIEKEDY NA ŠKOLE, KTORÚ NAVŠTEVUJEŠ, ŠIKANA ?						
ODPOVEDE	DIEVČATÁ		CHLAPCI		CELKOM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%
ÁNO, ČASTO	102	7,8	138	8,9	240	8,4
ÁNO, OBČAS	659	50,7	576	37,2	1 235	43,4
NIE	92	7,1	178	11,5	270	9,5
NEVIEM	447	34,4	656	42,4	1 103	38,7
CELKOM	1 300	100	1 548	100	2 848	100

Častý výskyt šikany na škole uviedlo celkove 8,4 % respondentov a občasný výskyt potvrdilo až 43,4 % respondentov. Viac ako polovica žiakov (51,8 %) vie o existencii šikany na škole 9,5 % respondentov uviedlo, že sa s ňou nestretlo. Za pozornosť stojí aj zistenie, že odpoveď „neviem“ zvolilo až 1 103 respondentov - 38,7 %, čo môže súvisieť s malou informovanosťou žiakov o tomto sociálno patologickom jave a poukazovať na potrebu zvýšenia miery pozornosti venovanej jeho prevencii a eliminácii. Nižšiu mieru informovanosti o výskyte šikany na škole majú chlapci; viac ako o 12 % dievčat výskyt šikany v škole potvrdilo a o 8 % menej dievčat než chlapcov odpovedalo „neviem“. Hodnoty uvedené v Tabuľke 6 ukazujú, že šikana je na základných školách častejšia (47,4 % respondentov uviedlo jej výskyt občas a 8,6 % často) než na osemročných gymnáziách (41,8 % občas a 9,0 % často) a stredných školách (37,0 % občas a 7,8 % často).

Celkovo možno konštatovať, že častý výskyt šikany v škole potvrdilo 8,4 % respondentov a občasný výskyt 43,4 %. Tieto výsledky treba interpretovať s istou opatrnosťou, pretože subjektívne výpovede respondentov môžu vykladať ako šikanovanie aj občasné akty

násilia medzi žiakmi. Napriek tomu zistenie, že viac ako 50 % respondentov existenciu šikany či násilia v škole potvrdilo nie je priaznivé a tento stav si vyžaduje zvýšenú pozornosť.

Tabuľka 5 Výskyt šikany v jednotlivých typoch škôl

VYSKYTLA SA NEKEDY NA ŠKOLE, KTORÚ NAVŠTEVUJEŠ, ŠIKANA ?								
ODPOVEDE	ZÁKLADNÁ ŠKOLA		8 ROČNÉ GYMNÁZIUM		STREDNÁ ŠKOLA		CELKOM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%	POČET	%
ÁNO, ČASTO	134	8,6	37	9,0	69	7,8	240	8,4
ÁNO, OBČAS	737	47,4	172	41,8	326	37,0	1 235	43,4
NIE	117	7,5	52	12,7	101	11,5	270	9,5
NEVIEM	568	36,5	150	36,5	385	43,7	1 103	38,7
CELKOM	1 556	100	411	100	881	100	2 848	100

V záujme získania komplexnejšieho obrazu o šikane sme sa venovali aj porovnania jej výskytu v jednotlivých ročníkoch všetkých troch typov škôl. Tabuľky 6, 7 a 8 ukazujú, že v miere výskytu šikanovania nenachádzame medzi školami ani ročníkmi podstatné rozdiely a možno konštatovať, že jej prítomnosť na škole poprelo iba 7,5 % žiakov základných škôl, 11,5 % stredoškôľakov a 12,7 % žiakov osemročných gymnázií.

Tabuľka 6 Výskyt šikany na základných školách

ZÁKLADNÁ ŠKOLA										
ODPOVEDE	9. ROČNÍK		8. ROČNÍK		7. ROČNÍK		6. ROČNÍK		CELKOM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%	POČET	%	POČET	%
ÁNO, ČASTO	37	8,8	57	10,3	33	7,3	7	5,5	134	8,6
ÁNO, OBČAS	226	53,6	262	47,5	201	44,2	48	37,8	737	47,4
NIE	33	7,8	36	6,5	33	7,3	15	11,8	117	7,5
NEVIEM	126	29,8	197	35,7	188	41,2	57	44,9	568	36,5
CELKOM	422	100	552	100	455	100	127	100	1556	100

Tabuľka 7 Výskyt šikany na stredných školách

STREDNÁ ŠKOLA								
ODPOVEDE	1. ROČNÍK		2. ROČNÍK		3. ROČNÍK		CELKOM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%	POČET	%
ÁNO, ČASTO	19	6,0	33	9,1	17	8,4	69	7,8
ÁNO, OBČAS	109	34,4	138	38,2	79	38,9	326	37,0
NIE	47	14,8	31	8,6	23	11,3	101	11,5
NEVIEM	142	44,8	159	44,1	84	41,4	385	43,7
CELKOM	317	100	361	100	203	100	881	100

Tabuľka 8 Výskyt šikany na osemročných gymnáziách

OSEMROČNÉ GYMNÁZIUM										
ODPOVEDE	PRIMA		SEKUNDA		TERCIA		KVARTA		CELKOM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%	POČET	%	POČET	%
ÁNO, ČASTO	4	3,2	18	15,1	13	10,2	2	5,1	37	9,0
ÁNO, OBČAS	51	40,5	41	34,5	58	45,7	22	56,4	172	41,8
NIE	29	23,0	10	8,4	12	9,4	1	2,6	52	12,7
NEVIEM	42	33,3	50	42,0	44	34,7	14	35,9	150	36,5
CELKOM	126	100	119	100	127	100	39	100	411	100

Výskyt šikany v škole potvrdilo 56 % žiakov základných škôl, 44,8 % stredoškolákov a 50,8 % žiakov osemročných gymnázií. Je prekvapivé, že až 38,7 % respondentov zvolilo odpoveď neviem, pričom najmenej vedia o prípadnej existencii šikanovania v ich škole stredoškoláci. V rámci komparácie výskytu šikany sme porovnali jej mieru aj v jednotlivých krajoch, viď Tabuľku 9 a Grafy 3 až 10.

Na otázku „*Vyskytla sa niekedy na škole, ktorú navštevuješ, šikana?*“ sme dostali najviac odpovedí „Áno, často“ a „Áno, občas“ - až 61,0 % od žiakov v Košickom kraji. Za ním nasledoval Bratislavský kraj s 58,3 % kladných odpovedí a tretí vo výskyte šikany bol Nitriansky kraj s 56,4 %. Na štvrtom mieste sa umiestnil Žilinský kraj s 52,4 % a za ním nasledovali kraje Trenčiansky s 50 %, Banskobystrický s 49,4 % a Trnavský s 46,3 %. Najnižšiu mieru výskytu šikanovania v škole sme zistili v Prešovskom kraji s 28,2 %. Tieto výsledky by vyžadovali hlbšie a podrobnejšie preskúmanie a komparáciu výskytu šikanovania

v jednotlivých typoch škôl v rámci krajov, pretože do ich spracovania boli zahrnuté všetky typy škôl, ktorých počet v krajoch nebol rovnaký. Keďže šikanovanie je na základných školách rozšírenejšie, než na školách stredných, mohlo dôjsť k istému skresleniu. Napr. v Košickom kraji, kde sme zistili najvyššiu mieru šikany, boli dáta získané iba od žiakov základných škôl a v Prešovskom kraji kde je podľa výsledkov najnižšia miera šikanovania, sme získali odpovede len od stredoškôľakov.

Tabuľka 9 Výskyt šikany v jednotlivých krajoch

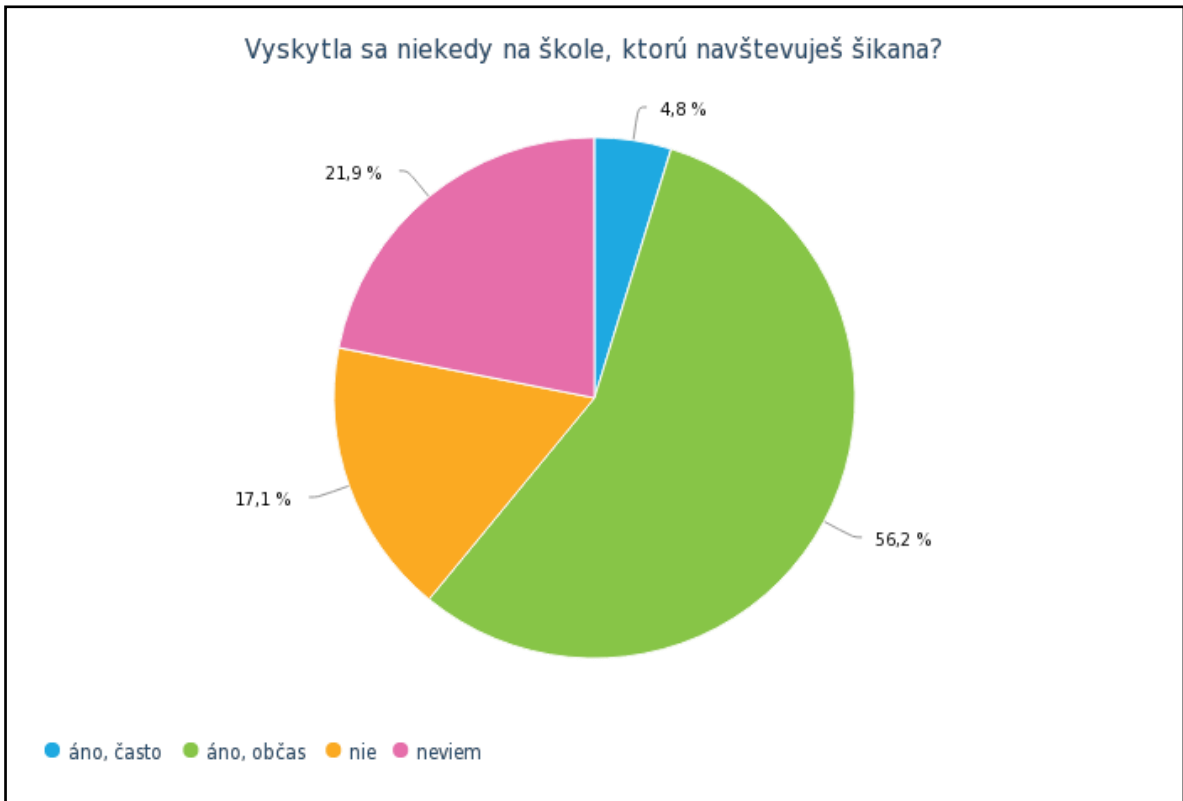
VÝSKYT ŠIKANY V JEDNOTLIVÝCH KRAJOCH												
KRAJ	CHLAPCI				DIEVČATÁ				CELKOM			
	ÁNO ČASTO	ÁNO OBČAS	NIE	NEVIEM	ÁNO ČASTO	ÁNO OBČAS	NIE	NEVIEM	ÁNO ČASTO	ÁNO OBČAS	NIE	NEVIEM
BRATISLAVSKÝ	15 10,3 %	66 45,2 %	18 12,3 %	47 32,2 %	12 8,6 %	73 52,5 %	14 10,1 %	40 28,8 %	27 9,5 %	139 48,8 %	32 11,2 %	87 30,5 %
BANSKOBYSTRICKÝ	20 7,4 %	99 36,8 %	35 13,0 %	115 42,5 %	16 10,1 %	75 47,5 %	9 5,7 %	58 36,7 %	36 8,7 %	174 40,7 %	44 10,3 %	173 40,5 %
KOŠICKÝ	5 9,3 %	27 50 %	10 18,5 %	12 22,2 %	0 0 %	32 62,7 %	8 15,7 %	11 21,6 %	5 4,8 %	59 56,2 %	18 17,1 %	23 21,9 %
NITRIANSKY	7 7,8 %	37 41,1 %	18 20 %	28 31,1 %	13 5,6 %	124 53,7 %	24 10,4 %	70 30,3 %	20 6,2 %	161 50,2 %	42 13,1 %	98 30,5 %
PREŠOVSKÝ	3 12,5 %	5 20,8 %	5 20,8 %	11 45,5 %	0 0 %	5 22,7 %	2 9,1 %	15 68,2 %	3 6,5 %	10 21,8 %	7 15,2 %	26 56,5 %
TRENČIANSKY	23 7,1 %	121 37,6 %	26 8,1 %	152 47,2 %	22 8,1 %	131 48,0 %	6 2,2 %	114 41,8 %	45 7,6 %	252 42,3 %	32 5,4 %	266 44,7 %
TRNAVSKÝ	20 9,7 %	67 32,5 %	23 11,2 %	96 46,6 %	5 7,4 %	35 51,5 %	4 5,9 %	24 35,3 %	25 9,1 %	102 37,2 %	27 9,9 %	120 43,8 %
ŽILINSKÝ	45 10,3 %	154 35,2 %	43 9,8 %	195 44,5 %	34 9,5 %	184 51,4 %	25 7,0 %	115 32,1 %	79 9,9 %	338 42,5 %	68 8,6 %	310 39,0 %

Graf 3 Bratislavský kraj

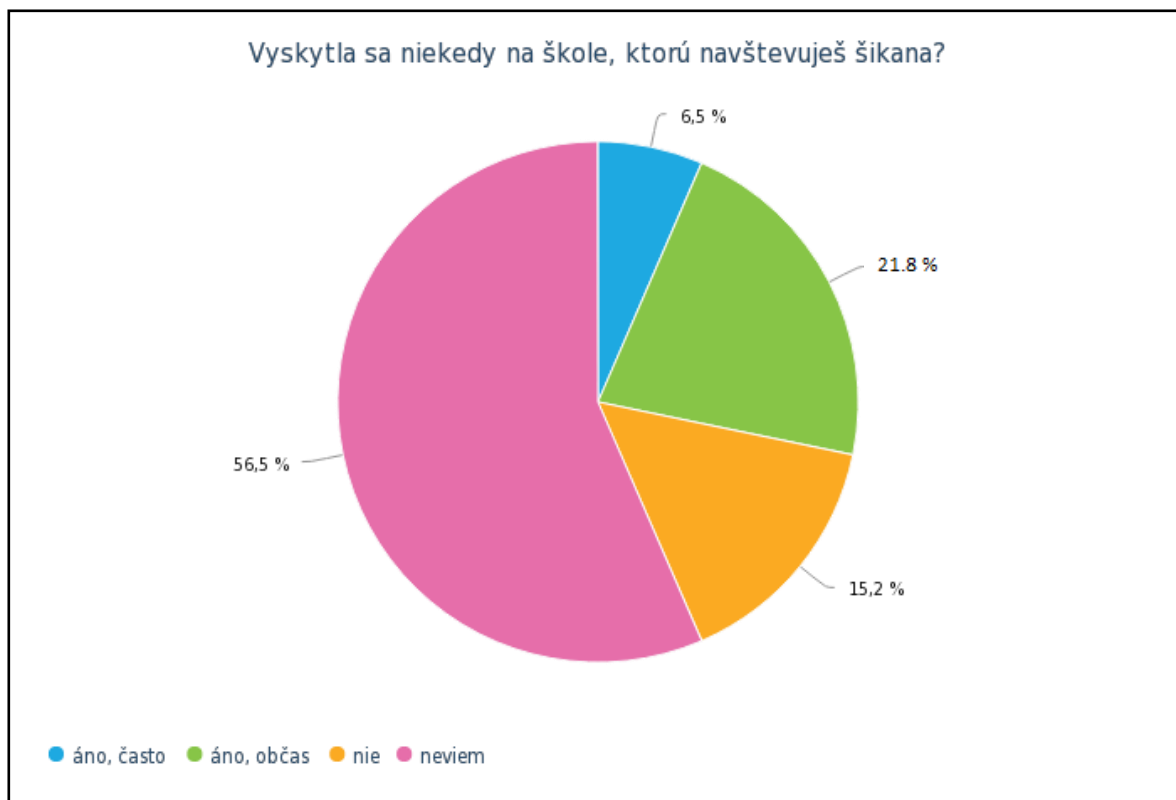
Graf 4 Banskobystrický kraj

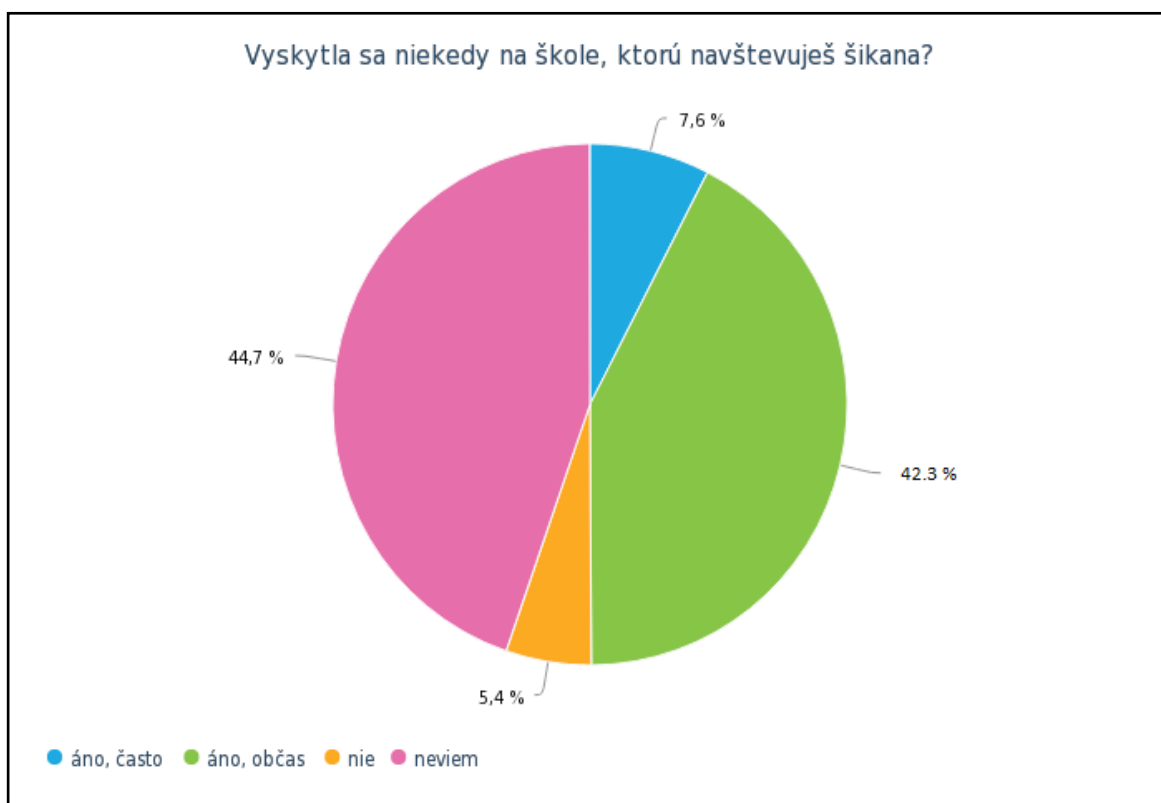
Graf 5 Košický kraj

Graf 6 Nitriansky kraj

Graf 7 Prešovský kraj

Graf 8 Trenčiansky kraj

Graf 9 Trnavský kraj

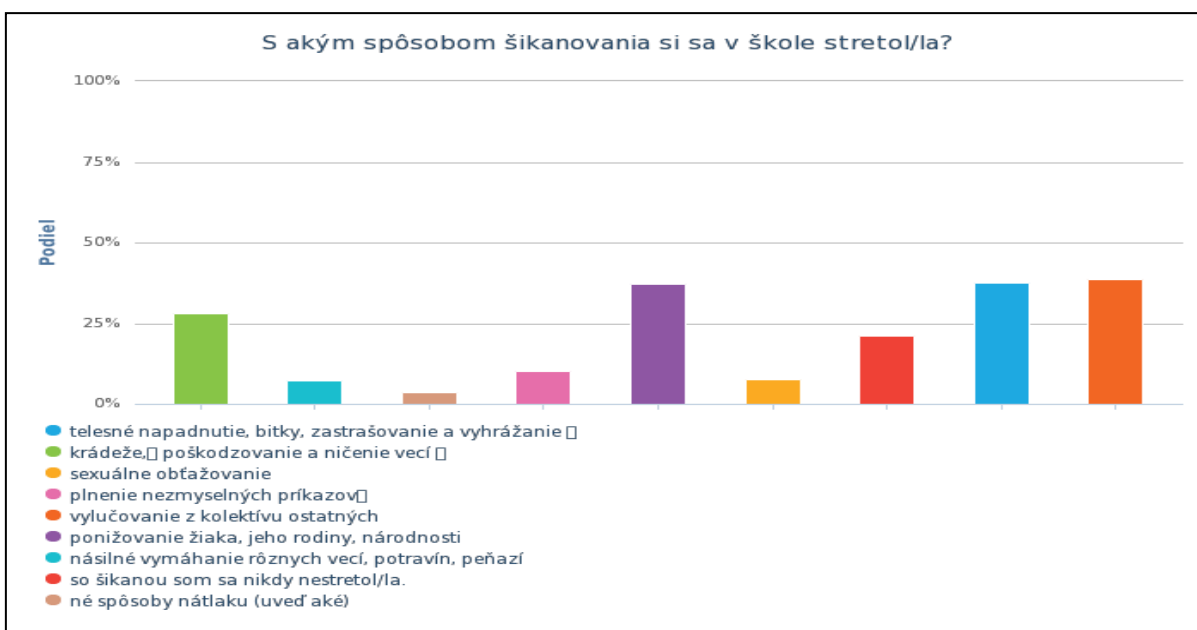
Graf 10 Žilinský kraj

Keďže šikanovanie zahŕňa mnoho foriem priamych i nepriamych útokov, bola druhá otázka „*S akým spôsobom šikanovania si sa na škole stretol/la?*“ zameraná na získanie informácií o formách a podobách šikanovania, s ktorými sa žiaci osobne stretli a ktoré sa na našich školách najčastejšie vyskytujú. Táto položka bola polouzavretá; respondenti mohli označiť aj viac ponúknutých alternatív odpovedí a posledná voľná podotázka poskytla priestor na vlastný popis prípadnej formy nátlaku, ktorá pri možnostiach voľby odpovede nebola uvedená. Tabuľka 10 a Graf 11 ukazujú, ktoré formy šikanovania na školách označili respondenti najčastejšie. Na prvých priečkach pomyselného rebríčka spôsobov šikanovania je vylučovanie z kolektívu (1 089 – 38,7 %), telesné napadnutie, bitky, zastrašovanie a vyhrážanie (1 054 – 37,5 %) a ponižovanie žiaka, jeho rodiny a národnosti (1 050 – 37,3 %). V ďalšom poradí frekvencovanosti rozličných druhov nasledovali krádeže, poškodzovanie a ničenie vecí, plnenie nezmyselných príkazov, sexuálne obťažovanie, násilné vymáhanie rôznych vecí, potravín, peňazí a iné formy nátlaku. Odpoveď neviem si zvolilo 21,2 % respondentov.

Tabuľka 10 Najčastejšie formy šikanovania na školách

S AKÝM SPÔSOBOM ŠIKANOVANIA SI SA V ŠKOLE STRETOL/LA?		
ODPOVEDE	POČET	%
VYLUČOVANIE Z KOLEKTÍVU OSTATNÝCH	1 089	38,7
TELESNÉ NAPADNUTIE, BITKY, ZASTRAŠOVANIE A VYHRÁŽANIE	1 054	37,5
PONIŽOVANIE ŽIAKA, JEHO RODINY, NÁRODNOSTI	1 050	37,3
KRÁDEŽE, POŠKODZOVANIE A NIČENIE VECÍ	789	28,1
SO ŠIKANOU SOM SA NIKDY NESTRETOL/LA.	595	21,2
PLNENIE NEZMYSELNÝCH PRÍKAZOV	290	10,3
SEXUÁLNE OBŤAŽOVANIE	213	7,6
NÁSILNÉ VYMÁHANIE RÔZNYCH VECÍ, POTRAVÍN, PEŇAZÍ	205	7,3
INÉ SPÔSOBY NÁTĽAKU (UVEĎ AKÉ)	102	3,6

Graf 11 Najčastejšie formy šikanovania na školách

Vzhľadom na počet odpovedí, ktoré potvrdzovali častý výskyt šikany v škole, Stredisko zameralo pozornosť aj na zistenie, či sú v spôsoboch šikanovania rozdiely medzi skúsenosťami dievčat a chlapcov. Výsledky uvedené v Tabuľke 11 ukazujú, že dievčatá sa so šikanovaním stretávajú častejšie než chlapci, z ktorých štvrtina (25,2 %) sa na rozdiel od 16,4 % dievčat so šikanou nikdy nestretla. Zatiaľ čo chlapci uvádzajú medzi spôsobmi šikany vo väčšej miere priamu brachiálnu agresivitu, zastrašovanie, vyhrážanie, krádeže a poškodzovanie či ničenie vecí a plnenie nezmyselných príkazov, u dievčat je najbežnejšie vylúčovanie z kolektívu a ponižovanie žiaka, jeho rodiny či národnosti.

Tabuľka 11 Najčastejšie formy šikanovania na školách podľa pohlavia

S AKÝM SPÔSOBOM ŠIKANOVANIA SI SA V ŠKOLE STRETOL/LA?				
ODPOVEDE	CHLAPCI		DIEVČATÁ	
	ODPOVEDE	%	ODPOVEDE	%
FORMA ŠIKANOVANIA				
KRÁDEŽE, POŠKODZOVANIE A NIČENIE VECÍ	377	39,2	412	31,8
NÁSILNÉ VYMÁHANIE RÔZNYCH VECÍ, POTRAVÍN, PEŇAZÍ	113	7,4	92	7,1
INÉ SPÔSOBY NÁTLAKU (UVEĎ AKÉ)	53	3,5	49	3,8
PLNENIE NEZMYSELNÝCH PRÍKAZOV	168	11,1	122	9,4
PONIŽOVANIE ŽIAKA, JEHO RODINY, NÁRODNOSTI	495	32,6	555	42,9

SEXUÁLNE OBŤAŽOVANIE	122	8,0	91	7,0
SO ŠIKANOU SOM SA NIKDY NESTRETOL/LA.	383	25,2	212	16,4
TELESNÉ NAPADNUTIE, BITKY, ZASTRAŠOVANIE A VYHRÁŽANIE	595	39,2	459	35,4
VYLUČOVANIE Z KOLEKTÍVU OSTATNÝCH	473	31,2	616	47,6

Keďže táto otázka bola polouzavretá, umožnila respondentom reagovať aj na alternatívu „*Iné spôsoby nátlaku (uved' aké)*“. Aj tu poukazujú odpovede na prítomnosť všetkých foriem agresívneho správania a šikany - fyzickej, verbálnej, skrytej aj kyberšikany. Odpovede však neumožňujú zistiť, či žiaci pod šikanu nezahŕňajú aj bežné konflikty, kde ide o vyrovnaný pomer síl, alebo nejde o ich dlhodobý výskyt. Vyjadrenia respondentov sme kategorizovali do štyroch oblastí:

1, Verbálna šikana aktívna a pasívna – prejavy priamej agresie ako nadávanie, ponižovanie, urážky a prejavy nepriamej agresie ako ohováranie, psychické ubližovanie, výsmech apod. a prejavy agresie vo forme ignorovania, vylučovania z kolektívu.

2, Fyzická šikana aktívna a pasívna – bitky, využívanie fyzickej prevahy, navádzanie iných, aby obeti ubližovali, ničenie školských pomôcok spolužiakovi, bránenie inému v dosahovaní cieľa.

3, Kyberšikana – šikanovanie cez internet, cez telefón apod.

4, Šikana zo strany učiteľov - niekoľko odpovedí sa dotýkalo aj šikanovania detí zo strany učiteľov.

Aktívna a pasívna verbálna šikana

- PRED DVOMA ROKMI MA SLOVNE DOHNALI K SEBA POŠKODZOVANIU
- VYMÝŠĽANIE RÔZNYCH PREZÝVOK, URÁŽLIVÉ A PONIŽUJÚCE PREZÝVKY
- VYMÝŠĽANIE NEZMYSELNÝCH PREZÝVOK VYSMIEVANIE SA Z MENA ŽIAKA
- VÝSMECH MOJEJ POSTAVE, NARÁŽKY NA MŇA ....
- VYSMIEVANIE Z VÝZORU A TAK ...
- ŽE SOM TUČNÁ MI HOVORILI
- VYSMIEVANIE ZA VZHĽAD
- POSMIEVANIE, PONIŽOVANIE, ZOSMIEŠŇOVANIE
- PRÍŠERNÝ SARKAZMUS (ALE TO MOŽNO NIE JE ŠIKANA)
- SPOCHYBŇOVANIE NÁZOROV A VYSMIEVANIE SA

- ROBENIE SI SRANDY NEPRÍJEMNÝM SPÔSOBOM
- ŽE SOM SPROSTÁ. ŽE MÁM SPROSTÚ RODINU
- SLOVNÉ A PSYCHICKÉ PONIŽOVANIE, SÚSTAVNÉ SLOVNÉ URÁŽANIE
- ZOSMIEŠŇOVANIE A VYSMIEVANIE
- OSOČOVANIE, URÁŽANIE
- NADÁVANIE, PONIŽOVANIE
- SLOVNÉ ŠIKANOVANIE, SLOVNÉ URÁŽANIE
- VYHRÁŽANIE
- RASIZMUS
- OHOVÁRANIE, PREZÝVKY
- PSYCHICKÉ TÝRANIE

Aktívna a pasívna fyzická šikana

- HÁDZANIE LOPTY DO HLAVY
- ZAMYKANIE V ŠATNI
- ZAMYKANIE NA BALKÓNE
- OHADZOVANIE JEDLOM
- VYSADENIE Z MIESTA
- SCHOVÁVANIE OSOBNÝCH VECÍ
- NÚTENIE K ODPISOVANIU ÚLOH
- NÚTENIE K HAZARDU

Kyberšikana

- ŠÍRENIE DETSKEJ PORNOGRAFIE
- INTERNETOVÉ ŠIKANOVANIE, KYBERŠIKANA
- VÝSMECHY, KYBERŠIKANA
- PÍSANIE URÁŽAJÚCE SMS KYBERŠIKANOU
- CEZ INTERNET.

Šikana zo strany učiteľov

- UČITEĽ NÁS ŠIKANUJE PRI MERANÍ MIESTNOSTI
- ŠIKANA OD UČITEĽA
- URÁŽANIE OD UČITEĽA ŠIKANA UČITEĽOM
- VÝSMECH UČITEĽA
- PÍSOMKA AKO TREST
- OBŤAŽOVANIE

Najväčší počet odpovedí sa týkal rozličných foriem psychického ubližovania, ale respondenti uvádzali aj konkrétne formy fyzického násillia a kyberšikany. Treba spomenúť, že niekoľko odpovedí vypovedajúcich o šikanovaní zo strany učiteľov zrejme súvisí s určitými konfliktami alebo nedorozumeniami žiaka s pedagógom. Je dôležité, aby boli príčiny takýchto negatívnych prejavov včas odhalené priamo na škole.

Na osobnú skúsenosť respondenta ako obeť šikany bola zacielená otázka č. 3 „**Bola/a si Ty sám/a niekedy v škole šikanovaný/á ?**“ Negatívne odpovedalo 71,4 % respondentov. Ďalšie odpovede dosvedčujú, že dievčatá sa stávajú obeťami šikany vo vyššej miere než chlapci. Hoci je neisté, či sa potvrdenie jednorázovej šikany (16,5 % respondentov) netýka iba ojedinelého konfliktu alebo sporu medzi žiakmi, ktorý nie je pravou šikanou, viacnásobná alebo sústavná osobná skúsenosť so šikanou vypovedá o skutočnosti, že najmenej 12,1 % žiakov (13,7 % dievčat; 10,7 % chlapcov) sa stalo jej obeťou opakovane. Mieru súhlasu s otázkou zameranou na osobnú skúsenosť so šikanovaním a voľbu odpovede vidíme v Tabuľke 12.

Tabuľka 12 Osobná skúsenosť žiaka so šikanou

BOL/A SI NIEKEDY TY SÁM V ŠKOLE ŠIKANOVANÝ/Á?						
ODPOVEDE	DIEVČATÁ		CHLAPCI		CELKOM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%
NIE, NEBOL/A	892	67,9	1 168	74,5	2 060	71,4
ÁNO, BOL/A JEDEN RAZ	242	18,4	233	14,8	475	16,5
ÁNO, BOL/A VIAC KRÁT	168	12,8	145	9,2	313	10,9
ÁNO, BOL/A SÚSTAVNE	12	0,9	24	1,5	36	1,2
CELKOM	1 314	100	1 570	100	2 884	100

Nasledujúca otázka č. 4 „**Počul si už o tom, že bol niekto zosmiešňovaný či inak šikanovaný prostredníctvom internetu alebo telefónu?**“ mala za cieľ zistiť, či sa žiaci už stretli aj s informáciami o šikanovaní v kyberpriestore.

Tabuľka 13 Informovanosť žiakov o šikanovaní prostredníctvom internetu alebo telefónu

POČUL/A SI UŽ O TOM, ŽE BOL NIEKTO ZOSMIEŠŇOVANÝ, ČI INAK ŠIKANOVANÝ PROSTREDNÍCTVOM INTERNETU ALEBO TELEFÓNU?						
ODPOVEDE	DIEVČATÁ		CHLAPCI		CELKOM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%
ÁNO	944	71,8	960	61,7	1 904	66,3
NIE	370	28,2	597	38,3	967	33,7
CELKOM	1 314	100	1 557	100	2 871	100

Nie je prekvapivé, že sa dve tretiny respondentov (66,3 %) vyjadrili súhlasne. Z porovnania odpovedí vyplýva, že o tomto novom druhu psychického násillia vie o 10 % viac dievčat (71,8 %) ako chlapcov (61,7 %) (Tabuľka 13). Predpokladáme, že uvedené zistenie súvisí so skutočnosťou, že dievčatá trávajú na internete a sociálnych sieťach podstatne viac času ako chlapci.

3.3.2 Preferencia činnosti, čas strávený mládežou na internete a dohľad dospelých nad týmito aktivitami

Druhý okruh otázok bol venovaný zisteniu, koľko času venujú respondenti internetu a aké aktivity na internete preferujú. Vzhľadom na potrebu ochrany a starostlivosti o deti pri používaní internetu sme zisťovali, či sa rodičia, či iní dospelí zaujímajú o náplň tejto činnosti a usmerňujú množstvo času, ktorý mládež internetu venuje.

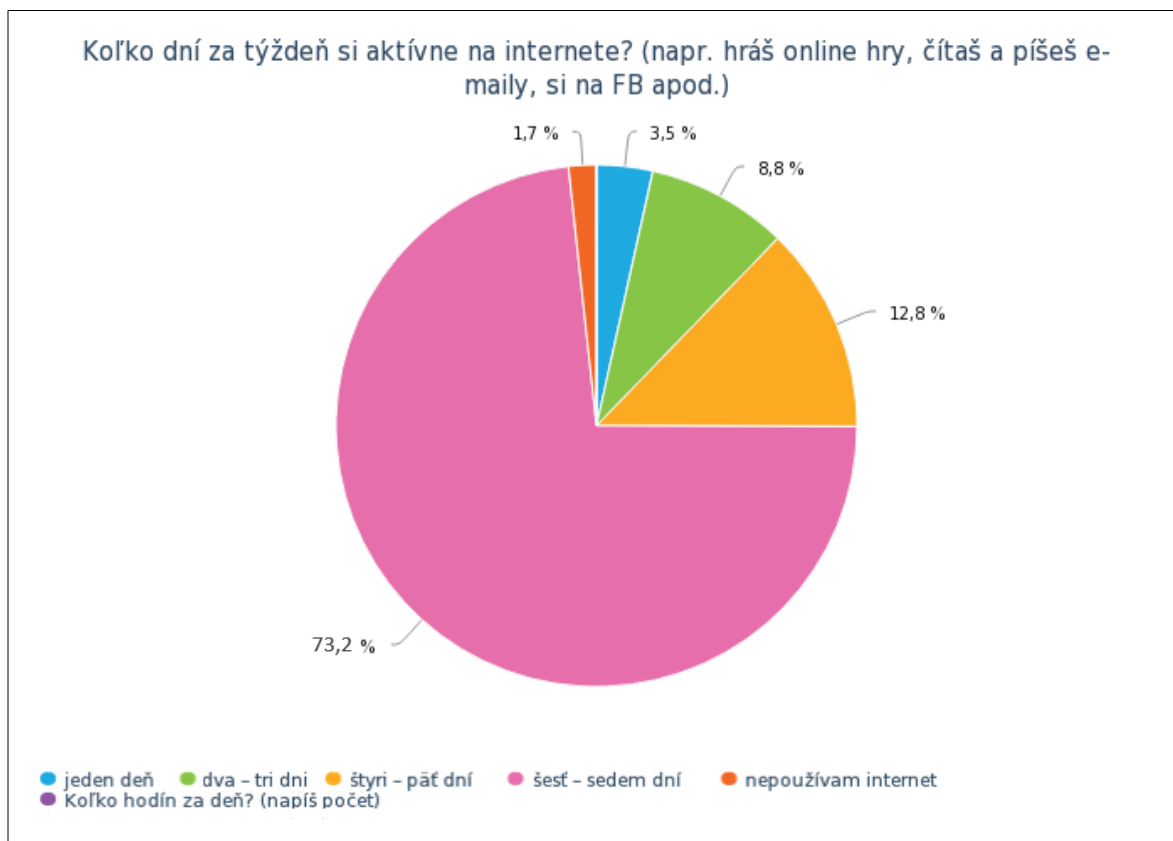
Na otázku č. 5 „*Koľko dní za týždeň si aktívne na internete? (napr. hráš online hry, čítaš a píšeš e-maily, si na FB apod.)*“ odpovedali respondenti nasledovne (Tabuľka 14 a Graf 12).

Tabuľka 14 Počet dní v týždni s aktívnym používaním internetu

KOĽKO DNÍ ZA TÝŽDEŇ SI AKTÍVNE NA INTERNETE?						
ODPOVEDE	DIEVČATÁ		CHLAPCI		CELKOM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%
JEDEN DEŇ	28	2,3	66	4,5	94	3,5
DVA-TRI DNÍ	92	7,5	145	9,9	237	8,8
ŠTYRI – PÄŤ DNÍ	148	12,0	198	13,5	346	12,8
ŠESŤ – SEDEM DNÍ	951	77,1	1 029	70,0	1 980	73,2
NEPOUŽÍVAM INTERNET	14	1,1	32	2,1	46	1,7
CELKOM	1 233	100	1 470	100	2 703	100

Podľa mnohých výskumov je až 90 % detí denne na internete (EDUWORLD.sk) a nevedia si svet bez tabletu či telefónu už ani predstaviť.

Zistenie, že skoro tri štvrtiny (73,2 %) respondentov trávi na internete šesť až sedem dní a iba 1,7 % ho nepoužíva preto nie je prekvapivé. Väčšina rodičov si je vedomá nebezpečných hrozieb internetu, no často majú, najmä u dospievajúcich detí, problém s nastavením pravidiel jeho používania a so správnou mierou času, ktorú by bolo vhodné deťom nastaviť.

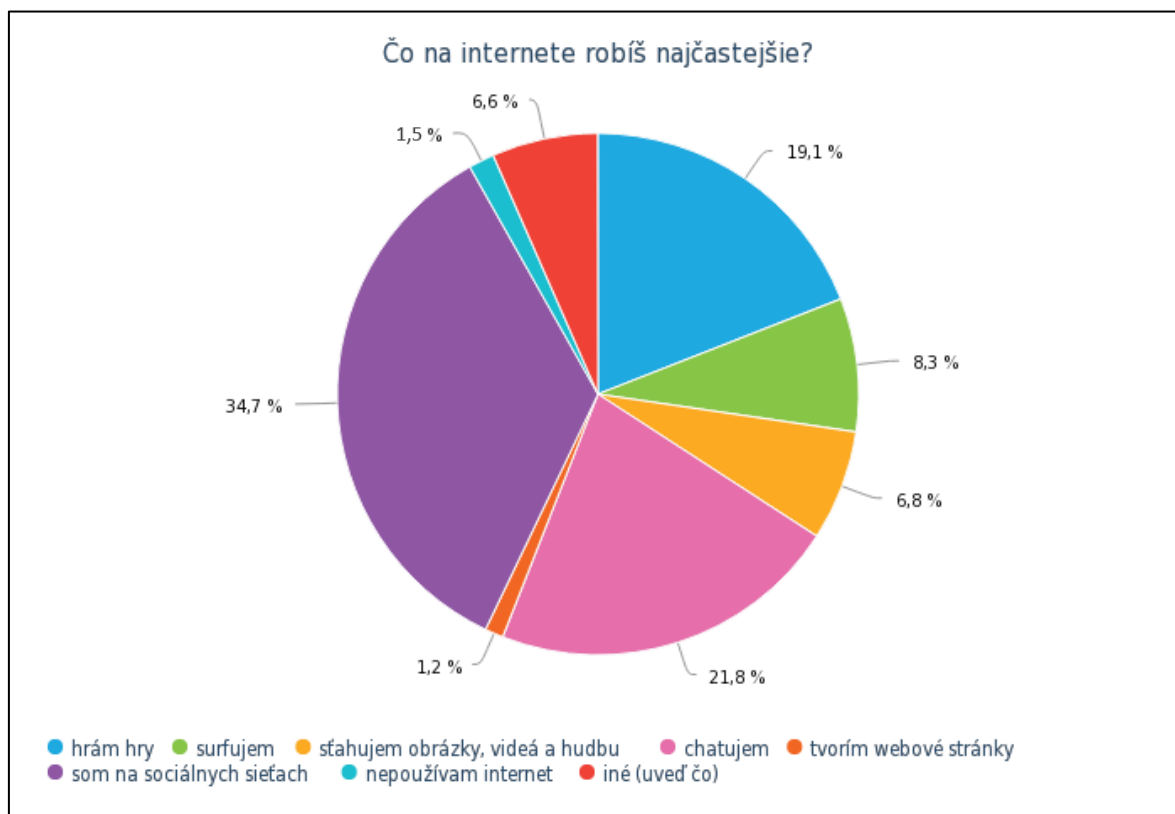
Graf 12 Koľko dní za týždeň si aktívne na internete?

Tabuľka 15 Počet dní v týždni s aktívnym používaním internetu - mladší a starší žiaci

KOĽKO DNÍ ZA TÝŽDEŇ SI AKTÍVNE NA INTERNETE? (MLADŠÍ A STARŠÍ ŽIACI)						
ODPOVEDE	ZŠ A 8 ROČ. GYMNÁZIUM		STREDNÁ ŠKOLA		CELKOM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%
JEDEN DEŇ	67	3,6	27	3,2	94	3,5
DVA-TRI DNI	191	10,2	46	5,5	237	8,8
ŠTYRI – PÄŤ DNÍ	253	13,5	93	11,2	346	12,8
ŠEŠŤ – SEDEM DNÍ	1 331	71,2	649	77,9	1 980	73,2
NEPOUŽÍVAM INTERNET	28	1,5	18	2,2	46	1,7
CELKOM	1 870	100	833	100	2 703	100

Staršie deti neraz odmietajú snahy o dohľad nad časom a obsahom ich aktivít na internete s argumentom, že už sú dospelé. Odpovede mladších (žiaci základných škôl a osemročného gymnázií) a starších respondentov (stredoškóľáci) však ukázali, že v množstve času, stráveného na internete nie sú medzi týmito skupinami podstatné rozdiely (Tabuľka 15) a prevažná časť mládeže je na internete denne.

Následne sme zisťovali, aké sú najfrekvencovanejšie aktivity, ktorým sa respondenti na internete venujú. Odpovede na otázku č. 6 „**Čo na internete robíš najčastejšie?**“ potvrdili, že väčšina času strávená mladými ľuďmi na internete je venovaná zábave - komunikácii na sociálnych sieťach, chatovaniu a hraniu hier (Graf 13).

Graf 13 Čo na internete robíš najčastejšie?

Na prvé miesto medzi najobľúbenejšími činnosťami patria aktivity na sociálnych sieťach (34,7 %), za nimi nasleduje chatovanie (21,8 %), surfovanie (8,3 %) a sťahovanie videí, hudby a obrázkov (6,8 %).

Ako ukazuje Tabuľka 16, medzi chlapcami a dievčatami sú v náplni aktivít na internete niektoré výrazné rozdiely. Dievčatá trávajú najviac času na internete na sociálnych sieťach (44,9 %) a chatovaním (26,4 %); chlapci venujú týmto činnostiam len 26,2 %

a 17,9 %, oveľa viac času - 30,2 % prežívajú pri hrách, ktoré preferuje len 5,9 % dievčat. Len veľmi malá časť (1,9 % chlapcov a 1,2 % dievčat) respondentov nepoužíva internet a ešte nižšie percento (1,3 % chlapcov a 1,0 % dievčat) sa na internete venuje primárne tvorbe webových stránok.

Tabuľka 16 Najčastejšie aktivity na internete podľa pohlavia

ČO NA INTERNETE ROBIŠ NAJČASTEJŠIE ?						
ODPOVEDE	CHLAPCI		DIEVČATÁ		CELKOM	
	ODPOVEDE	%	ODPOVEDE	%	ODPOVEDE	%
SOM NA SOCIÁLNYCH SIEŤACH	383	26,2	551	44,9	934	34,7
CHATUJEM	262	17,9	324	26,4	586	21,8
HRÁM HRY CHATUJEM	441	30,2	72	5,9	513	19,1
SURFUJEM	136	9,3	86	7,0	222	8,3
SŤAHUJEM OBRÁZKY, VIDEÁ, HUDBU	91	6,2	93	7,5	184	6,8
INÉ (UVEĎ ČO)	102	7,0	75	6,1	177	6,6
NEPOUŽÍVAM INTERNET	28	1,9	15	1,2	43	1,5
TVORÍM WEBOVÉ STRÁNKY	19	1,3	12	1,0	31	1,2
CELKOM	1 462	100	1 228	100	2 690	100

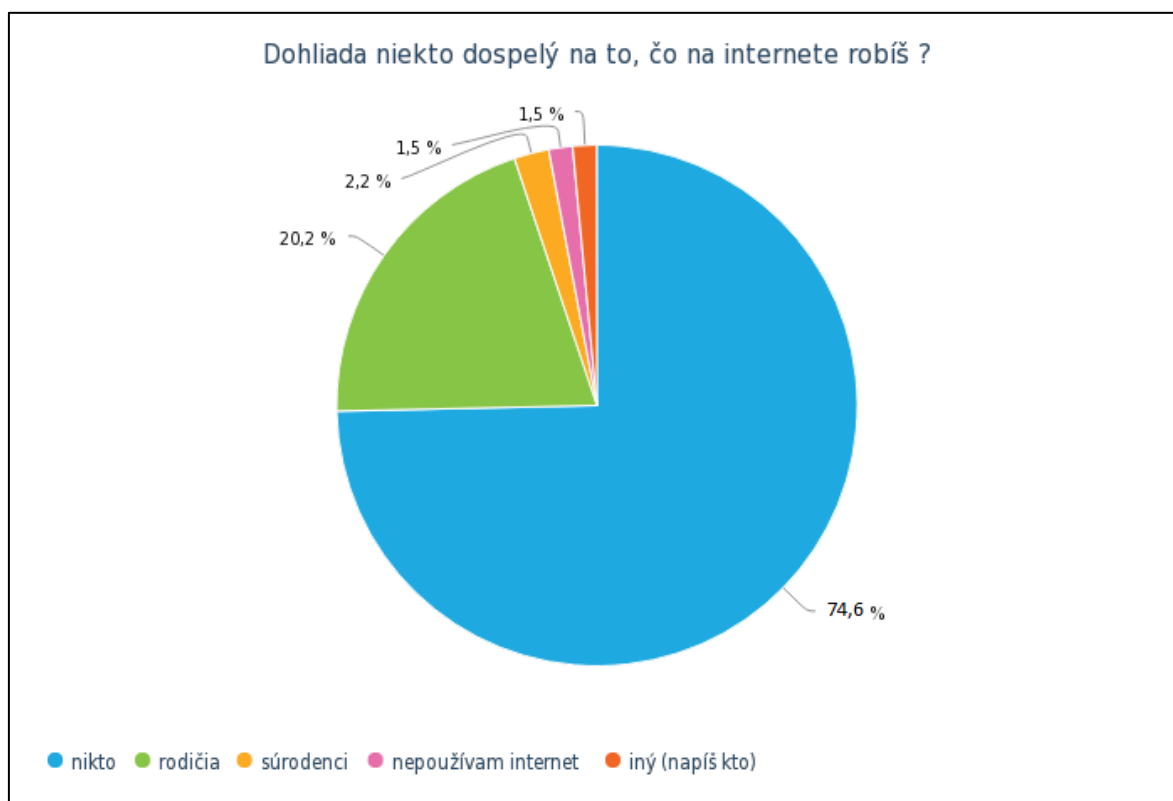
Časť respondentov využila možnosť voľne popísať preferované činnosti na internete, aj inak, než výber z alternatív, ktoré boli uvedené. Odpovede získané na otvorenú podotázku „**Iné (uved' čo)**“, by sa dali zaradiť do niekoľkých kategórií:

- pozeranie filmov, videí, počúvanie hudby, rádií, YouTube a pod.,
- vyhľadávanie informácií prostredníctvom rôznych prehliadačov,
- príprava do školy,
- hranie online hier,
- čítanie spravodajských portálov,
- navštevovanie nevhodných stránok,
- komunikácia na sociálnych sieťach.

Všetky odpovede respondentov na túto otvorenú podotázku uvádza príloha D.

Prostredníctvom otázky č. 7: „*Dohliada niekto dospelý na to, čo na internete robíš?*“ sme zisťovali, či majú rodičia alebo iní dospelí prehľad či kontrolu nad tým, čomu sa ich dieťa na internete venuje. Ako vidno na Grafe 14, 74,6 % rodičov plne dôveruje svojim deťom a ponecháva ich činnosť na internete bez kontroly. Na 20,2 % respondentov rodičia dohliadajú, 2,2 % sledujú súrodenci a na 1,5 % sa o aktivity detí na internete zaujímajú iní dospelí – najčastejšie starí rodičia.

Graf 14 Dohľad dospelých nad aktivitami detí na internete

Medzi dievčatami a chlapcami sú rozdiely ako vo voľbe aktivít, tak v čase, ktorý na internete strávia. Tieto faktory môžu mať vplyv aj na rozdielny charakter rizík, ktoré jednotlivým pohlaviám hrozia. U chlapcov je pravdepodobnejšie ohrozenie závislosťou na hraní hier, dievčatám hrozia viac riziká vyplývajúce z kontaktu s rozličnými ľuďmi na sociálnych sieťach. Zaujímalo nás, či rodičia sledujú činnosť svojich detí na internete rovnako, alebo venujú viac pozornosti dievčatám. Rovnako je otázne, či je v dohľade na aktivity mládeže na internete na rozdiel medzi stredoškólakmi a mladšími žiakmi. Tabuľka 17 ukazuje, že celkove dohliadajú rodičia podstatne viac na dievčatá, než na chlapcov. Zatiaľ čo sa 81,6 % chlapcov venuje svojim činnostiam bez kontroly dospelých a rodičia na nich dozerajú len v 13,7 %, na dievčatá nedohliada nikto iba v 66,4 % a v 28,0 % ich činnosti na internete rodičia venujú pozornosť.

Tabuľka 17 Dohľad dospelých nad aktivitami detí na internete podľa pohlavia

DOHLIADA NIEKTO DOSPELÝ NA TO, ČO NA INTERNETE ROBÍŠ?						
ODPOVEDE	CHLAPCI		DIEVČATÁ		CELKOM	
	ODPOVEDE	%	ODPOVEDE	%	ODPOVEDE	%
NIKTO	1 192	81,6	817	66,4	2 009	74,6
RODIČIA	200	13,7	344	28,0	544	20,2
SÚRODENCI	27	1,8	31	2,5	58	2,2
INÝ (NAPÍŠ KTO)	15	1,1	25	2,0	40	1,5
NEPOUŽÍVAM INTERNET	27	1,8	13	1,1	40	1,5
CELKOM	1 461	100	1 230	100	2 691	100

Podobne môžeme konštatovať (Tabuľka 18), že rodičia kontrolujú vo vyššej miere mladších žiakov (25,9 %), z ktorých je bez dohľadu 68,7 %, než stredoškolákov (mnohí študenti najvyšších ročníkov sú už plnoletí) - na ich aktivity dohliada len 7,5 % rodičov a 88,1 % študentov sa pohybuje na internete voľne.

Tabuľka 18 Dohľad dospelých nad aktivitami detí na internete - mladší a starší žiaci

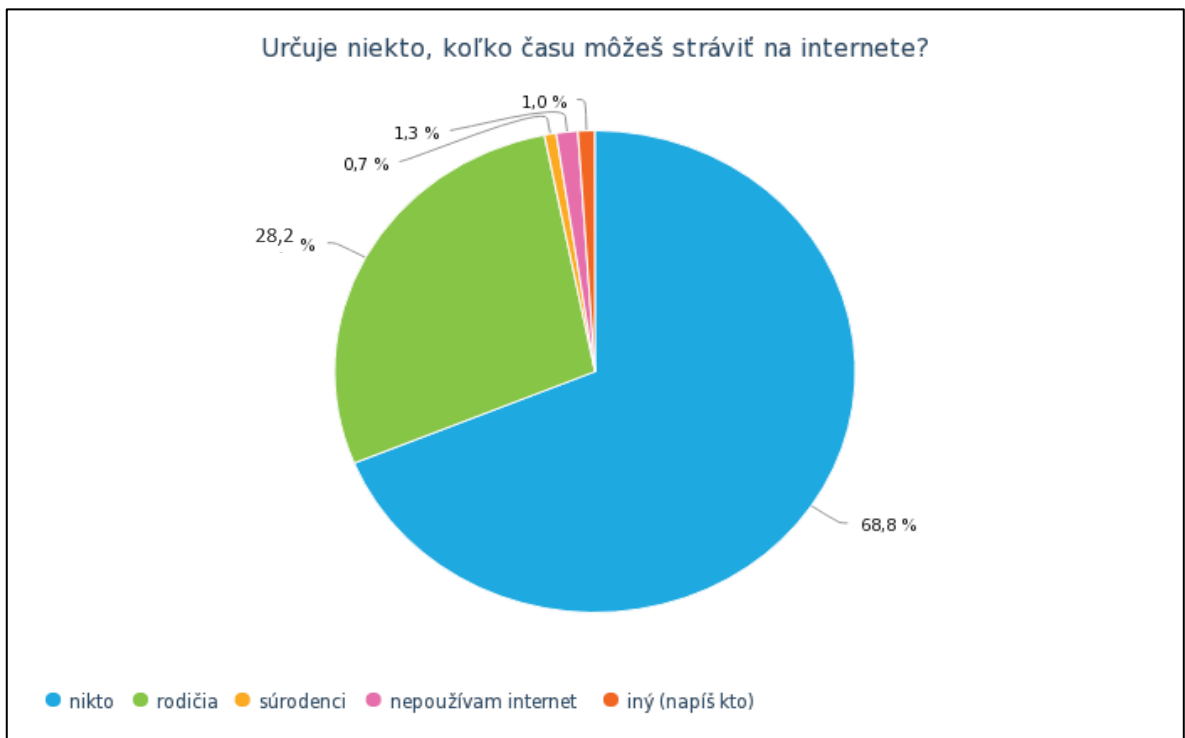
DOHLIADA NIEKTO DOSPELÝ NA TO, ČO NA INTERNETE ROBÍŠ?						
ODPOVEDE	ZŠ A 8 ROČ. GYMNÁZIUM		STREDNÁ ŠKOLA		CELKOM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%
NIKTO	1 278	68,7	731	88,1	2 009	74,6
RODIČIA	482	25,9	62	7,5	544	20,2
SÚRODENCI	51	2,7	7	0,8	58	2,2
INÝ (NAPÍŠ KTO)	26	1,3	14	1,7	40	1,5
NEPOUŽÍVAM INTERNET	24	1,4	16	1,9	40	1,5
CELKOM	1 861	100	830	100	2 691	100

Za pozornosť stojí zistenie, že ani jeden respondent nespomenul používanie kontrolného software, čo je v mnohých krajinách Európskej únie v záujme ochrany detí celkom bežné. Kontrolu činností detí na internete, ani obmedzenie času, ktorý na ňom môžu denne stráviť, nemožno považovať za najefektívnejšiu ochranu pred nebezpečenstvom kyberšikany. Ale pokiaľ sú, ako potvrdzujú vyššie uvedené odpovede na otázku č. 7, rodičia až príliš liberálni, prípadne nemajú dostatok odborných znalostí na to, aby sa zainteresovali

do internetových aktivít svojich detí, či si neuvedomujú riziká internetu, je potrebné venovať tomuto závažnému faktu pozornosť, napr. vo forme osvedy a vzdelávania rodičov.

Otázka 8 „*Určuje niekto, koľko času môžeš stráviť na internete?*“ sa zamerala na zistenie, či o dobe, ktorú venujú internetu, respondenti rozhodujú sami, alebo na čas ich pripojenia niekto dohliada. Keďže mladí ľudia v období puberty a adolescencie venujú veľa času a pozornosti komunikácii na sociálnych sieťach, online chatom, videám, počítačovým hrám a trávajú každý deň na internete neproduktívne niekoľko hodín, je dôležité dbať na to, aby ich internet neodvážal od aktívneho reálneho života a chrániť ich pred prípadným vznikom závislosti alebo kyberšikanou.

Odpovede prezentované v Grafe 15 a Tabuľke 19 nasvedčujú, že celkove 68,8 % respondentov sa rozhoduje o dĺžke svojho pripojenia na internet bez obmedzenia.

Graf 15 Dohľad nad časom stráveným na internete

Iba 1,3 % respondentov uviedlo, že nepoužíva internet; v 28,2 % dohliadajú na čas, ktorí venujú respondenti internetu, rodičia a v 0,7 % súrodenci. Napriek tomu, že ako sme zistili, rodičia dievčat viac dohliadajú na ich aktivity, pri rozhodovaní o množstve času, ktorý trávajú na internete, majú viac voľnosti dievčatá ako chlapci - 71,3 % dievčatám a 66,7 % chlapcom neurčuje tento časový limit nikto.

Tabuľka 19 Dohľad dospelých nad časom, ktorý trávia deti na internete podľa pohlavia

URČUJE NIEKTO, KOľKO ČASU MÔŽEŠ STRÁVIŤ NA INTERNETE?						
ODPOVEDE	CHLAPCI		DIEVČATÁ		CELKOM	
	ODPOVEDE	%	ODPOVEDE	%	ODPOVEDE	%
NIKTO	977	66,7	877	71,3	1 854	68,8
RODIČIA	439	30,0	318	25,8	757	28,2
SÚRODENCI	12	0,8	8	0,7	20	0,7
INÝ (NAPÍŠ KTO)	12	0,8	16	1,3	28	1,0
NEPOUŽÍVAM INTERNET	25	1,7	11	0,9	36	1,3
CELKOM	1 465	100	1 230	100	2 695	100

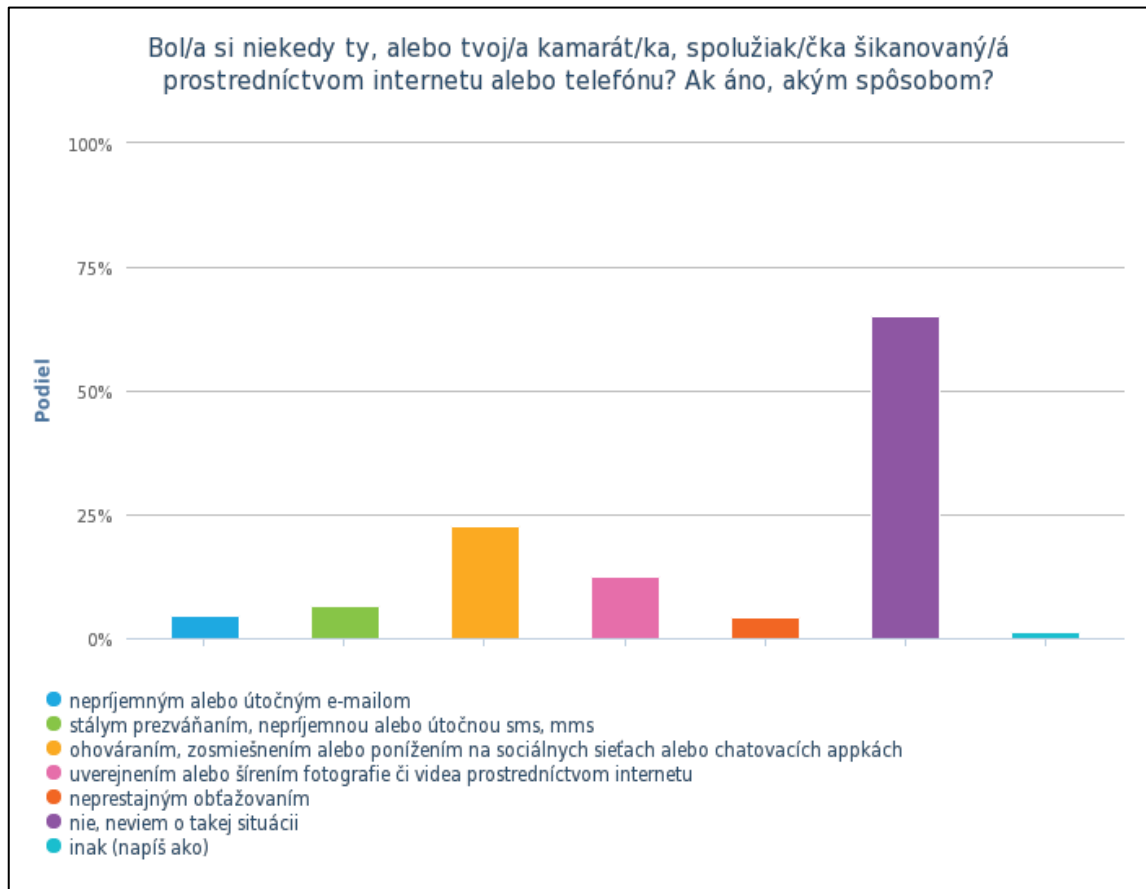
Na otvorenú podotázku, či určuje respondentom čas strávený na internete „*Iný (napíš kto)*“ odpovedalo len 1 %. Uvádzali, že o ich čase na internete rozhodujú rodinní príslušníci (krstná mama, teta, bratranec, starí rodičia alebo jeden z nich apod.), kamaráti, vychovávateľa. U študentov vyšších ročníkov boli spomenuté aj iné blízke osoby, ako priateľ, snúbenec, „frajer“, „frajerka“, čo bude zrejme viac súvisieť s využitím voľného času mladých ľudí, než s ochranou bezpečia na internete.

3.3.3 Výskyt kyberšikany a jej najčastejšie formy

V treťom bloku otázok sme venovali pozornosť výskytu kyberšikany a jej najčastejším formám, s ktorými sa respondenti stretli. Fenomén kyberšikanovania sa v posledných rokoch nerozšíril len v mnohých krajinách na svete, ale aj na Slovensku. Podľa výskumu, ktorý v 25 krajinách sveta uskutočnila spoločnosť Microsoft (2012) na vzorke 7 644 respondentov vo veku 8 – 17 rokov, sa stalo obeťou kyberšikany 37 % detí (Valihorová, Holáková 2015).

Odpovede na otázku č. 9 „*Bol si niekedy ty, alebo tvoj/a kamarát/ka, spolužiak/čka šikanovaný/á prostredníctvom internetu alebo telefónu? Ak áno, akým spôsobom?*“ informujú o výskyte a podávajú prehľad podôb kyberšikanovania, s ktorým mali respondenti nejakú skúsenosť. Keďže, na rozdiel od šikanovania nie sú opakované útoky rozhodujúcim znakom kyberšikany (napr. útočné vyhrážky, či hanlivé fotografie alebo nechcené videá

ostávajú dlho online a môžu ich vidieť mnohí ľudia), považujeme odpovede aj v prípade jednorazovej agresie za relevantné.

Graf 16 Spôsoby šikanovania prostredníctvom internetu alebo telefónu

Väčšina respondentov 1 846 (55,7 %) sa doposiaľ s kyberšikanou nestretla a nevie ani o výskyte takejto situácie u spolužiakov či kamarátov (Graf 16). Žiadne skúsenosti nemá 63,8 % chlapcov, u dievčat je to iba 46,8 %. Ako ukazuje Tabuľka 20, u tých respondentov, ktorí majú skúsenosti s kyberšikanou, sa ich miera medzi chlapcami a dievčatami tiež líši. Podľa výsledkov sa dievčatá stávajú obeťami kyberšikany častejšie, než chlapci. Najčastejšou formou útokov realizovaných prostredníctvom telefónu a on-line aplikácií je ohováranie, zosmiešnenie alebo poníženie na sociálnych sieťach alebo chatovacích appkách – 19,5 %. Takéto spôsoby kyberšikanovania uviedlo až 24,2 % dievčat a 15,3 % chlapcov. Za nimi nasleduje uverejnenie alebo šírenie fotografie či videa prostredníctvom internetu (10,6 %), čo je taktiež bežnejšia forma kyberšikany dievčat (12,3 %) než chlapcov (9,1 %). Výskyt ďalších foriem kyberšikany (ako ich v poradí podľa frekvencie uvádza Tabuľka 20) je zriedkavejší, ale častejšie obeť všetkých útokov sú dievčatá. Celkovo sa s kyberšikanou stretlo 44,3 % respondentov; 36,2 % chlapcov a 53,2 % dievčat.

Tabuľka 20 Vlastné skúsenosti s kyberšikanou podľa pohlavia

BOL/A SI NIEKEDY TY, ALEBO TVOJ/A KAMARÁT/KA, SPOLUŽIAK/ČKA ŠIKANOVANÝ/Á PROSTREDNÍCTVOM INTERNETU ALEBO TELEFÓNU?						
ODPOVEDE	CHLAPCI		DIEVČATÁ		CELKOM	
	ODPOVEDE	%	ODPOVEDE	%	ODPOVEDE	%
NIE, NEVIEM O TAKEJ SITUÁCII	1 105	63,8	741	46,8	1 846	55,7
OHOVÁRANÍM, ZOSMIEŠNENÍM ALEBO PONÍŽENÍM NA SOCIÁLNYCH SIEŤACH ALEBO CHATOVACÍCH APPKÁCH	265	15,3	383	24,2	648	19,5
UVEREJNENÍM ALEBO ŠÍRENÍM FOTOGRAFIE ČI VIDEA PROSTREDNÍCTVOM INTERNETU	158	9,1	195	12,3	353	10,6
STÁLÝM PREZVÁŇANÍM, NEPRÍJEMNOU ALEBO ÚTOČNOU SMS, MMS	82	4,7	101	6,4	183	5,5
NEPRÍJEMNÝM ALEBO ÚTOČNÝM E-MAILOM	60	3,5	72	4,5	132	4,0
NEPRESTAJNÝM OBŤAŽOVANÍM	47	2,7	74	4,7	121	3,7
INAK	16	0,9	17	1,1	33	1,0
CELKOM	1 733	100	1583	100	3 316	100

1,2 % respondentov reagovalo formou odpovede na otvorenú podotázku „*Inak*“ a popísalo podoby kyberšikany s ktorou sa stretli vlastnými slovami:

Inak (napíš ako)

- ZOSMIEŠŇOVANIE SPOLUŽIAKOVÝCH RODIČOV PROSTREDNÍCTVOM MOBILU, PRIAMO ZVONENÍM NA SPOLUŽIAKOV ZVONČEK
- VYTVORENÍM NOVÉHO ÚČTU, ZDIELANIE SEXUÁLNYCH OBRÁZKOV
- HNUSNÉ CHATOVANIE S KAMARÁTMI A S RODINOU
- NÚTILI MA PÍSAŤ RÔZNE PONÍŽUJÚCE STATUSY NA MOJU OSOBU, INAK BY ZVEREJNILI MOJE FOTKY

- AK SOM SA STRETOL TAK IBA V HRÁCH, TAM SI ĽUDIA NADÁVALI A ROBILI SI ZLE
- VYHRÁŽANIE AK NEPOŠLE FOTKU TAK S ŇOU NIEČO SPRAVÍ
- PSYCHICKÉ VYDIERANIE
- VYHRÁŽANIE
- POČULA SOM OD SPOLUŽIAKOV, ŽE PÍŠE O MNE ZLÉ VECI
- VOLALI MI Z NEZNÁMEHO ČÍSLA A ROBILI SI SRANDU
- SPRAVILI NA MŇA FAKE ÚČET S MOJIMI FOTKAMI
- OBČASNÉ VYVOLÁVANIE, KTORÉ ZOSMIEŠŇovalo
- ONA ŠIKANOVALA OSTATNÝCH A TAK...
- NABÚRANÍM NA MÔJ FACEBOOK
- VYHRÁŽALI SA CEZ INTERNET
- PÍSANÍM FORMOU VYHRÁŽOK
- SEXUÁLNE OBŤAŽOVANIE
- OHOVÁRANÍM

Zaujímalo nás, či a ako sa líšia skúsenosti s kyberšikanou medzi mladšími žiakmi (základná škola, osemročné gymnázium) a študentmi stredných škôl. Z odpovedí vyplýva, že väčšina respondentov (56,4 % mladších žiakov a 52,8 % stredoškôľakov) uviedla negatívnu odpoveď a 43,6 % žiakov a 47,2 % stredoškôľakov kyberšikanovanie potvrdilo. Poradie výskytu jednotlivých foriem kyberšikanov podľa počtu odpovedí uvádza Tabuľka 21. Medzi jednotlivými podsúbormi mladších a starších žiakov sa významné rozdiely nevyskytli.

Tabuľka 21 Vlastné skúsenosti s kyberšikanou – mladší a starší žiaci

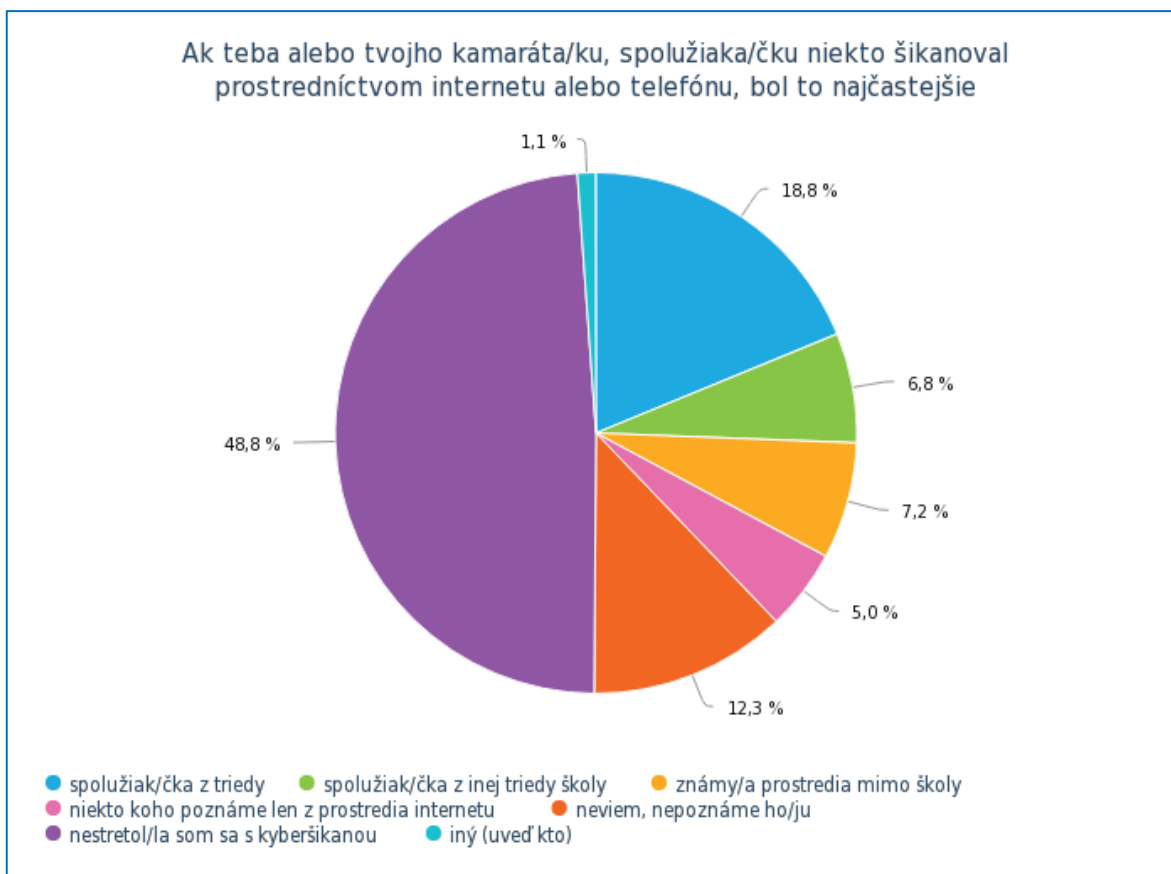
BOL SI NIEKEDY TY, ALEBO TVOJ/A KAMARÁT/KA, SPOLUŽIAK/ČKA ŠIKANOVANÝ/Á PROSTREDNÍCTVOM INTERNETU ALEBO TELEFÓNU?						
ODPOVEDE	ZŠ A 8 ROČ. GYMNÁZIUM		STREDNÁ ŠKOLA		CELKOM	
	ODPOVEDE	%	ODPOVEDE	%	ODPOVEDE	%
NIE, NEVIEM O TAKEJ SITUÁCII	1 261	56,4	555	52,8	1 846	55,7

OHOVÁRANÍM, ZOSMIEŠNENÍM ALEBO PONÍŽENÍM NA SOCIÁLNYCH SIEŤACH ALEBO CHATOVACÍCH APPKÁCH	433	19,4	215	20,4	648	19,5
UVEREJNENÍM ALEBO ŠÍRENÍM FOTOGRAFIE ČI VIDEA PROSTREDNÍCTVOM INTERNETU	236	10,5	117	11,5	353	10,6
STÁLYM PREZVÁŇANÍM, NEPRÍJEMNOU ALEBO ÚTOČNOU SMS, MMS	117	5,2	66	6,3	183	5,5
NEPRÍJEMNÝM ALEBO ÚTOČNÝM E- MAILOM	93	4,2	39	3,6	132	4,0
NEPRESTAJNÝM OBŤAŽOVANÍM	74	3,3	47	4,4	121	3,7
INAK	23	1,0	10	1,0	33	1,0
CELKOM	2 237	100	1049	100	3 316	100

Zámer otázky č. 10 „*Ak teba alebo tvojho kamaráta/ku, spolužiaka/čku niekto šikanoval prostredníctvom internetu alebo telefónu, bol to najčastejšie ...?*“ bol identifikovať najčastejších páchatel'ov kyberšikany (Graf 17 a Tabuľka 22).

Takmer polovica respondentov (48,8 %) sa podľa odpovedí s kyberšikanou nestretla. 12,3 % respondentov uviedlo, že, agresora nepozná a 5 % ho pozná len z prostredia internetu; keďže páchatel'om kyberšikany môže byť ktokoľvek a v prípade jeho anonymity sa hľadá veľmi ťažko, jeho potrestanie je v takýchto prípadoch veľmi problematické. Veľa rás je však agresor žiak rovnakej školy ako obeť, čo dokazuje 18,8 % odpovedí „spolužiak/čka z triedy“ a 6,8 % „spolužiak/čka z inej triedy školy“. Známeho z prostredia mimo školy označilo ako páchatel'a 7,2 % a niekoho iného len 1,1 % odpovedí.

Graf 17 Najčastejší páchatelia kyberšikany

Tabuľka 22 Najčastejší páchatelia kyberšikany

NAJČASTEJŠÍ PÁCHATELIA KYBERŠIKANY		
ODPOVEDE	ODPOVEDE	%
NESTRETOL/LA SOM SA S KYBERŠIKANOU	1 118	48,8
SPOLUŽIAK/ČKA Z TRIEDY	431	18,8
NEVIEM, NEPOZNÁME HO/JU	281	12,3
ZNÁMY Z PROSTREDIA MIMO ŠKOLY	166	7,2
SPOLUŽIAK/ČKA Z INEJ TRIEDY ŠKOLY	156	6,8
NIEKTO, KOHO POZNÁME LEN Z PROSTREDIA INTERNETU	115	5,0
INÝ (UVEĎ KTO)	26	1,1
CELKOVÝ POČET ODPOVEDÍ	2 293	100

Mladí ľudia si neraz neuvedomujú, že kyberšikana nie je pre obeť rovnako vtipná zábava ako pre nich. Nikto z nich nemôže odhadnúť, kam sa až takáto zábava môže dostať. Násilníci, ktorí sa dopúšťajú kyberšikanovania, sú najčastejšie spolužiaci zo školy 25,6 %.

Ak nevezmeme do úvahy odpoveď „nestretol/la som sa s kyberšikanou“, z odpovedí respondentov, ktorí kyberšikanovanie potvrdili vyplýva, že týchto páchatel'ov bolo 50,0 % (36,7 % z triedy a 13,3 % z inej triedy školy). Tento výsledok svedčí o aktuálnosti potreby venovať pozornosť prevencii kyberšikany priamo na školách a v triedach.

Na základe odpovedí na otázku č. 11 „*Použil/a si ty sám/a v poslednom roku niektoré z vyššie uvedených spôsobov na zosmiešnenie či ublíženie niekomu inému?*“ sa dá usúdiť, že 79,5 % respondentov takúto formu násilia nepoužilo nikdy (Tabuľka 23) a 18,2 % iba občas. S častým použitím kyberšikany voči niekomu inému sa stotožnilo 1,1 % a 1,2 % priznalo, že to robí veľmi často.

Tabuľka 23 Páchatelia kyberšikany

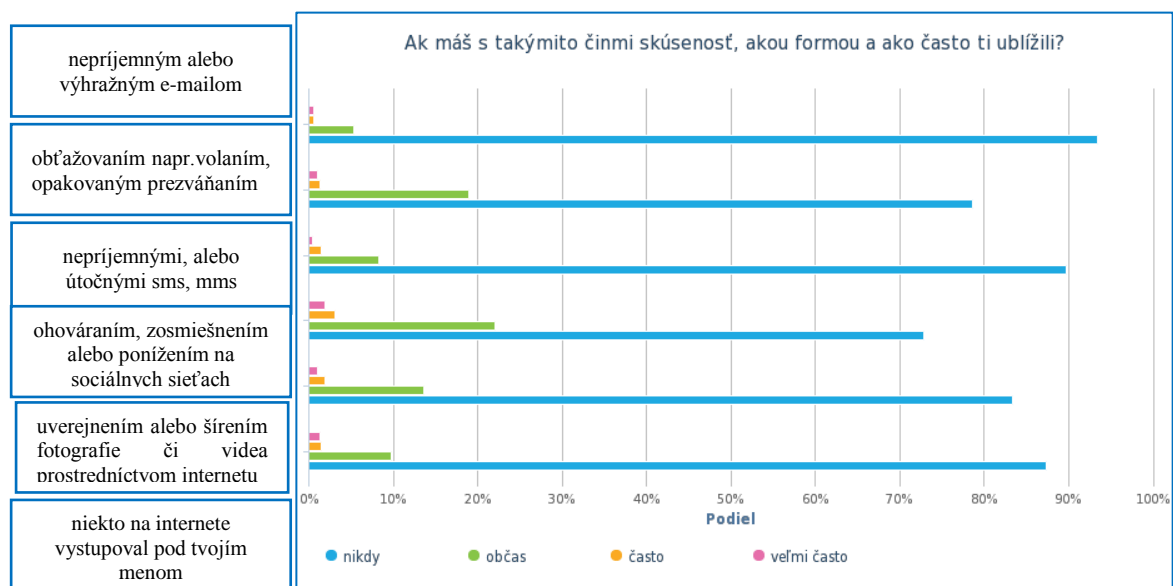
POUŽIL/A SI TY SÁM/A V POSLEDNOM ROKU INTERNET ALEBO TELEFÓN NA ZOSMIEŠNENIE ČI UBLÍŽENIE NIEKOMU INÉMU?						
ODPOVEDE	CHLAPCI		DIEVČATÁ		CELKOM	
	ODPOVEDE	%	ODPOVEDE	%	ODPOVEDE	%
NIKDY	966	74,3	885	86,1	1 851	79,5
IBA OBČAS	291	22,4	132	12,8	423	18,2
ÁNO, ČASTO	23	1,8	2	0,2	25	1,1
ÁNO, VEĽMI ČASTO	19	1,5	9	0,9	28	1,2
CELKOM	1 299	100	1 028	100	2 327	100

Značné rozdiely v páchaní kyberšikany sa prejavili medzi pohlaviami. O 11,7 % viac dievčat uviedlo odpoveď „nikdy“ 86,1 %, ktorú si zvolilo 74,3 % chlapcov. Chlapci priznali občasnú agresiu v 22,4 %, dievčat odpovedalo súhlasne o 9,6 % menej - 12,8 %. Často používa násilie prostredníctvom telefónu 1,8 % chlapcov a 0,9 % dievčat a veľmi často 1,5 % chlapcov a 0,9 % dievčat. Nie je to vysoký počet, no u techniky dotazníka, hoci je anonymný, sa často stáva, že respondenti majú tendenciu javiť sa v lepšom svetle a svoje záporné vystupovanie nemusia priznať. Napriek tomu sa dá na základe odpovedí potvrdiť, že častejšími páchatel'mi šikany cez internet alebo mobilný telefón sú chlapci.

Kyberšikanovanie má v súčasnosti veľa foriem a podôb. Otázka č. 12 „*Ak máš s takýmito činmi skúsenosť, akou formou a ako často Ti ublížili ?*“ zisťovala s akou frekvenciou jednotlivých foriem kyberšikany sa žiaci stretávajú. Respondenti mali za úlohu

označiť na bipolárnej škále, ako často sa stretli s uvedenými druhmi kyberšikany, prípadne si mohli zvoliť voľnú odpoveď. Pri porovnaní výskytu jednotlivých foriem kyberšikany odpovede potvrdili, že najčastejší spôsob online agresie medzi žiakmi je ohováranie, ponižovanie alebo zosmiešňovanie na sociálnych sieťach. Napriek tomu, že 72,9 % respondentov takúto skúsenosť nemá, občas sa stalo jej obeťou až 502 respondentov – 22,1 %, často 70 - 3,1 % a veľmi často 44 - 1,9 %, čo je celkove viac ako každý štvrtý žiak. Tieto výsledky sa nelíšia od poznatkov zahraničných výskumov realizovaných vo Veľkej Británii, USA, Kanade a Austrálii v rokoch 2005 – 2007, ktoré uvádzajú, že obeťou kyberšikany sa stalo 25 – 35 % detí.

K bežným formám obťažovania patrí aj uverejnenie alebo šírenie fotografie či videa prostredníctvom internetu, s ktorým sa stretlo celkove 16,5 % respondentov (1,0 % veľmi často, 1,9 % často a 13,6 % občas). Až 12,6 % mladých ľudí zažilo situáciu, že niekto na internete vystupoval pod ich menom (1,4 % veľmi často, 1,5 % často a 9,7 % občas). Graf 18 a Tabuľka 24 prezentujú formy kyberšikany a ich výskyt z aspektu vlastných skúseností respondentov.

Graf 18 Frekvencia výskytu jednotlivých foriem kyberšikany

Vysoký počet odpovedí „nikdy“ sa môže javiť ako pozitívny, no ako ukazuje tabuľka, stovky respondentov určité skúsenosti s kyberšikanou majú, čo nemožno bagatelizovať.

Tabuľka 24 Frekvencia výskytu jednotlivých foriem kyberšikany (v poradí podľa častosti)

AK MÁŠ S TAKÝMITO ČINMI SKÚSENOSŤ, AKOU FORMOU A AKO ČASTO TI UBLÍŽILI?										
ODPOVEDE	NIKDY		IBA OBČAS		ÁNO, ČASTO		ÁNO, VEELMI ČASTO		CELKOM	
	ODP	%	ODP	%	ODP	%	ODP	%	ODP	%
NEPRÍJEMNÝM ALEBO VÝHRAŽNÝM E-MAILOM	2 127	93,5	120	5,3	14	0,6	13	0,6	2 274	100
OBŤAŽOVANÍM NAPR. VOLANÍM, OPAKOVANÝM PREZVÁŇANÍM	1 789	78,7	432	19,0	29	1,3	23	1,0	2 273	100
NEPRÍJEMNÝMI ALEBO ÚTOČNÝMI SMS, MMS	2 040	89,7	190	8,4	33	1,5	11	0,4	2 274	100
OHOVÁRANÍM, ZOSMIEŠNENÍM ALEBO PONÍŽENÍM NA SOCIÁLNYCH SIEŤACH, APLIKÁCIÁCH	1 657	72,9	502	22,1	70	3,1	44	1,9	2 273	100
UVEREJNENÍM ALEBO ŠÍRENÍM FOTOGRAFIE ČI VIDEO PROSTREDNÍCTV OM INTERNETU	1 896	83,5	309	13,6	44	1,9	23	1,0	2 272	100
NIEKTO NA INTERNETE VYSTUPOVAL POD TVOJÍM MENOM	1 959	87,4	219	9,7	33	1,5	31	1,4	2 242	100

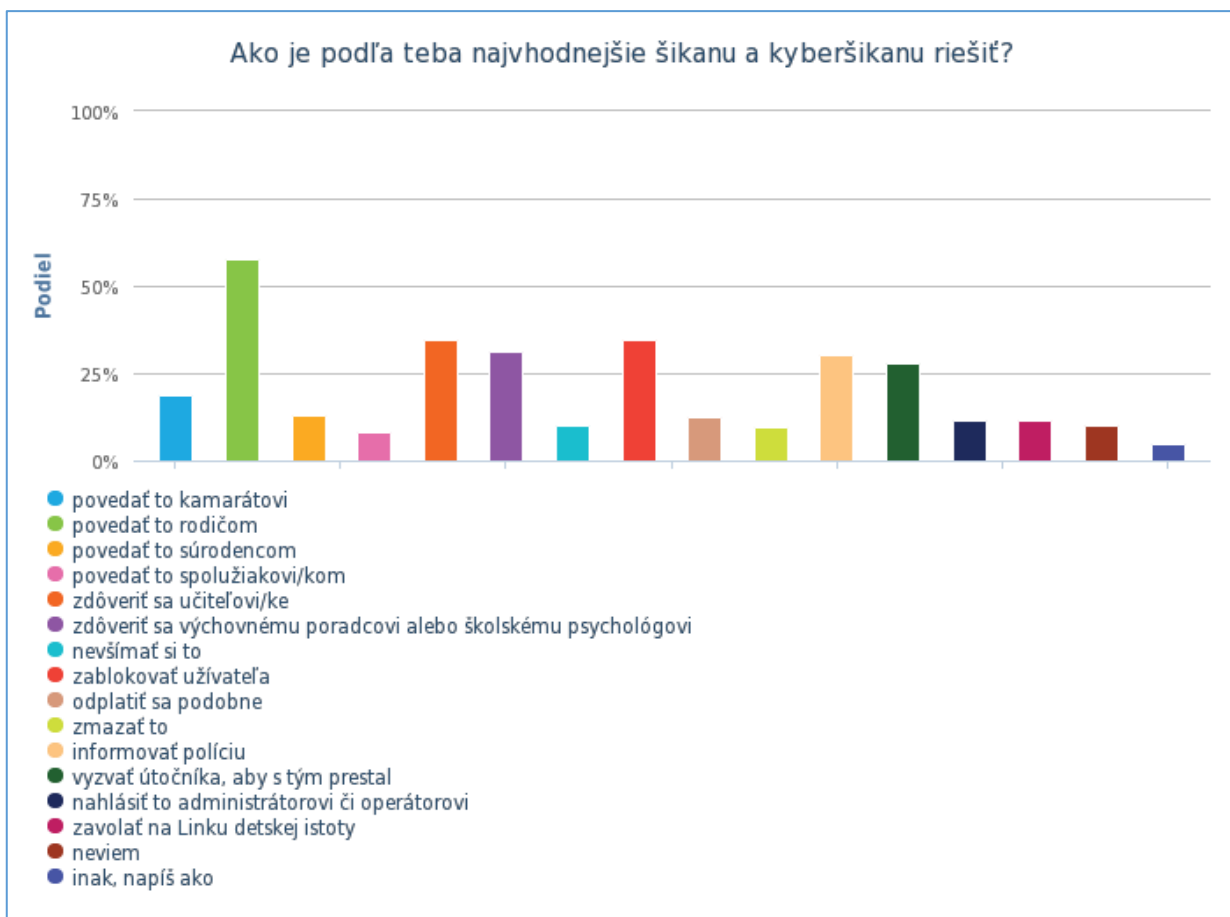
3.3.4 Stratégie obrany pred šikanou a kyberšikanou a miera ich účinnosti, informovanosť mládeže v tejto oblasti a spôsoby postihu útočníkov

Aj keď odborníci odporúčajú niektoré kroky a postupy, ktoré môžu zmierniť intenzitu kyberútokov, alebo ich aj odraziť, pokiaľ sa mládež nechce vzdať mobilného

telefónu a internetu, žiadna zaručená ochrana pred nimi neexistuje. O prevencii síce existuje mnoho článkov a stránok na internete, ale samotní žiaci, rodičia a neraz ani škola nie sú na potrebu riešiť situáciu šikany a kyberšikany dostatočne pripravení. Keď sa s ňou v praxi stretnú, nevedia sa brániť pretože nemajú dostatok skúseností, ani poznatkov o optimálnej stratégii obrany.

Pri otázke č. 13 „*Ako je podľa teba najvhodnejšie šikanu a kyberšikanu riešiť?*“ nás zaujímalo, či sú žiaci základných a stredných škôl informovaní o vhodných možnostiach obrany pred násilím. Okrem možnosti označenia viacerých odpovedí mohli uviesť aj vlastné riešenie formou voľnej odpovede. Celkový počet odpovedí na túto otázku bol 8 066 (4 205 odpovedí chlapcov a 3 861 odpovedí dievčat).

Ako vidno na Grafe 19 a Tabuľke 25, respondenti by sa v prípade potreby brániť pred šikanou a kyberšikanou obracali najčastejšie na rodičov (67,4 %). Dievčatá by volili túto možnosť častejšie (79,7 %) než chlapci (57,7 %). Dievčatá dôverujú aj učiteľom, na ktorých by sa obrátilo 49,2 % na rozdiel od 34,6 % chlapcov, celkove by túto alternatívu využilo 41,1 % žiakov. Rozdiely medzi chlapcami (31,1 %) a dievčatami (45,4 %) nachádzame aj pri alternatíve zájsť za školským psychológom alebo výchovným poradcom, ktorú by zvolilo celkove 37,5 % respondentov. Rovnaké množstvo žiakov považuje za vhodnú možnosť zamedzenia kyberšikanovania zablokovanie užívateľa, ktoré uprednostňuje 34,5 % chlapcov a 41,1 % dievčat. Ďalšie stratégie obrany si vybrali respondenti v nasledovnom poradí: vyzvať útočníka aby s tým prestal, informovať políciu, povedať to kamarátovi, povedať to súrodencom, zavolať na linku detskej istoty, nahlásiť to administrátorovi či operátorovi, nevšímať si to, zmazať to, povedať to spolužiakovi/kom, odplatiť sa podobne, neviem.

Graf 19 Vhodné riešenia šikany a kyberšikany

Tabuľka 25 Spôsoby obrany pred šikanou a kyberšikanou podľa pohlavia

AKO JE PODĽA TEBA NAJVHODNEJŠIE ŠIKANU A KYBERŠIKANU RIEŠIŤ?						
ODPOVEDE	CHLAPCI		DIEVČATÁ		CELKOM	
	ODPOVEDE	%	ODPOVEDE	%	ODPOVEDE	%
POVEDAŤ TO RODIČOM	745	57,7	816	79,7	1 561	67,4
ZDÔVERIŤ SA UČITEĽOVI/KE	447	34,6	504	49,2	951	41,1
ZDÔVERIŤ SA VÝCHOVNÉMU PORADCOVI ALEBO ŠKOLSKÉMU PSYCHOLÓGOVI	402	31,1	465	45,4	867	37,5
ZABLOKOVAŤ UŽÍVATEĽA	445	34,5	424	41,1	869	37,5
VYZVAŤ ÚTOČNÍKA ABY S TÝM PRESTAL	357	27,7	339	33,1	696	30,1
INFORMOVAŤ POLÍCIU	389	30,1	288	28,1	677	29,2

POVEDAŤ TO KAMARÁTOVI	244	18,9	276	27,0	520	22,5
POVEDAŤ TO SÚRODENCOM	166	12,9	138	13,5	304	13,1
ZAVOLAŤ NA LINKU DETSKEJ ISTOTY	150	11,6	128	12,5	278	12,0
NAHLÁSIŤ TO ADMINISTRÁTOROVI ČI OPERÁTOROVI	147	11,4	118	11,5	265	11,4
NEVŠÍMAŤ SI TO	132	10,2	108	10,5	240	10,4
ZMAZAŤ TO	124	9,6	84	8,2	208	9,0
ODPLATIŤ SA PODOBNE	160	12,4	36	3,5	196	8,5
POVEDAŤ TO SPOLUŽIAKOVI/KOM	103	8,0	74	7,2	177	7,6
NEVIEM	131	10,1	45	4,4	176	7,6
INAK, NAPIŠ AKO	63	4,9	18	1,8	81	3,5
ODPOVEDÍ CELKOM	4 205	100	3 861	100	8 066	100

Spolu 3,5 % respondentov (4,9 % chlapcov a 1,8 % dievčat) si vybralo odpoveď „*Inak*“. Z odpovedí vyplýva, že spôsoby obrany chlapcov, ktorí reagujú na agresiu vo väčšine prípadov takisto násilím, sa výrazne líšia od prístupu dievčat.

Inak, napíš ako - odpovede chlapcov

- ZAISTÍM ABY SI UŽ V ŽIVOTE ANI RAZ NA NIKOM NEŠKRTOL, MRDKO JEDEN, AJ TAK TO JE LEN NEJAKÝ ÚCHYL
- JA BY SOM TO NERIEŠIL, SÚ TO PRE MŇA CUDZÍ ĽUDIA, TAK IM NEPOMÁHAM
- KEĎ TO ZÁJDE PRÍLIŠ ĎALEKO, TAK OSOBNĚ SA
- STRETNÚŤ A VYRIEŠIŤ
- BUĎ JU NEVNÍMAŤ, ALEBO SI NÁJSŤ TOHO, KTO TO ROBÍ A ZBIŤ HO
- ÍSŤ 1-1, POPRÍPADE ZAVOLAŤ KAMOŠOV A VYBAVIŤ SI TO S NÍM
- INFORMOVAŤ DÔVERYHODNÉHO ČLOVEKA, KTORÝ TO NENECHÁ TAK
- ZOBRAL BY SOM MÔJHO PSA A IŠIEL BY SOM TO RIEŠIŤ
- VYHLADAŤ TÚ OSOBU, KTORÁ TO SPÔSOBUJE A ZBIŤ JU
- NÁJSŤ SI DOTYČNÚ OSOBU A PORIADNE HO VYPRÁSKAŤ
- KAŽDÁ MOŽNOSŤ MÔŽE ZA URČITEJ SITUÁCIE POMÔCŤ

- POVEDAŤ MU A AK TO NEPOMÔŽE, TAK TO RIEŠIŤ
- BITKA (5X)
- PORAZIL SOM HO V TEJ HRE A POTOM PRESTAL.
- PORADIŤ SI S TÝM SÁM AKO UZNÁŠ ZA VHODNÉ
- TREBA SA MU ODPLATIŤ, ALE NIE SUROVO
- ZBIŤ TOHO, KTO SA MA SNAŽÍ ŠIKANOVAŤ
- POVEDAŤ TO RODINNÉMU PRÍSLUŠNÍKovi
- DOBRE HO ZBIŤ, NECH SI TO ZAPAMÄTÁ
- VYHLÁSIŤ TO V ŠKOLSKOM ROZHLESE
- NÁJSŤ A SPRAVIŤ ČO JE POTREBNÉ
- POVEDAŤ TO KAMARÁTOM A ZBIŤ HO
- ODPISOVAŤ MU A ROBIŤ SI SRANDU
- POVEDAŤ TO KAMARÁTOM A BITKOU
- ÚNOS A POVEDAŤ MU SVOJ NÁZOR
- VYRIEŠIŤ SI TO S NÍM OSOBNE
- NÁJSŤ SI HO A UKONČIŤ TO.
- ZBIŤ JAK HADA
- NEPOUŽÍVAŤ SOCIÁLNE SIETE
- ZABIJEM HO AJ JEHO RODINU
- POLÍCIA, FBI, NAKA
- DAŤ MU PORIADNE NA BRADU
- DOBIŤ TAKÚ OSOBU OBUŠKOM
- ÍSŤ TO VYRIEŠIŤ OSOBNE
- DAŤ MU BOMBU NA NOS
- NEVIEM ASI POLÍCIA
- ZBIŤ HO AKO HADA
- DOBIŤ DANÚ OSOBU
- FYZICKÉ NÁSILIE
- VYZVAŤ DO BITKY
- JEHO TO PREJDE
- ZBIŤ DOTYČNÉHO
- VYPNÚŤ POČÍTAČ
- DOBRE HO ZBIŤ
- RUČNE STRUČNE (2X)
- NÁJSŤ A ZBIŤ
- ÍSŤ HO ZBIŤ
- ZMLÁTIŤ HO
- HACKNÚŤ TO
- POBIŤ SA
- ZBIŤ HO (4X)
- NÁSILÍM
- NIJAK (2X)
- ZBRAŇ

Inak, napíš ako - odpovede dievčat

- STALO SA MI TO RAZ V MINULOSTI, ODVTEDY TO NERIEŠIM, ZABLOKOVALA SOM HO A POVEDALA MU ABY PRESTAL
- AK TO NEZABERIE TAK TO POVIEM RODIČOM, AK HO NEPOZNÁM TAK POLÍCIU, AK JE Z TRIEDY TAK UČITELOVI
- SKÚSIŤ TO VYRIEŠIŤ TROCHU I NA VLASTNÚ PÄSŤ ;

ŠIKANĽ SA NEDÁ PREDCHÁDZAŤ, PROSTE SI VÁS VYBERÚ • ABY SI RODIČ ŠIKANOVANÉHO DIEŤAŤA ZAVOLAL DO ŠKOLY RODIČA DIEŤAŤA, KTORÉ HO ŠIKANUJE • HLAVNE SA NEBÁŤ O TOM HOVORIŤ, ĽUDIA NÁM POMÔŽU TO ZNIEŠŤ A PREKONAŤ. • POVEDAŤ TO NIEKOMU, KOMU	DÔVERUJEM A PREKONZULTOVAŤ TO S NÍM • NAJLEPŠIE JE INFORMOVAŤ POLÍCIU NO ONI TO ODMIETLI RIEŠIŤ • POVEDAŤ TO VŠETKÝM ZNÁMYM HLAVNE TÝM KTORÍ TO BUDÚ RIEŠIŤ • DAŤ VEDIETŤ, ČO NAJVIAC ĽUĐOM, NECH SA TO RIEŠI • NAVŠTÍVIŤ RODIČA DIEŤAŤA, KTORÉ ŠIKANUJE	• NEDAŤ SA ZASTRAŠIŤ A BRÁNIŤ SA • TAKÝMITO DOTAZNÍKMI URČITE NIE • DALA BY SOM MU PO HUBE JEDNU • EŠTE SOM SA S TÝM NESTRETĽA • VYBAVIŤ SI TO S NÍM OSOBNE • RIEŠIŤ TO S JEJ RODIČMI • DAŤ SA NA INÚ ŠKOLU

Informovanosť žiakov o postupoch pri potrestaní agresorov v prípade výskytu šikany alebo kyberšikany v škole zistovala otázka č. 14 „*Ak sa v škole vyskytla šikana alebo kyberšikana, bol jej pôvodca (pôvodcovia) potrestaný?*“. Respondenti mali možnosť výberu jednej odpovede z uvedených možností, alebo mohli potrestanie útočníka/kov popísať vlastnými slovami. Výsledky uvádza Tabuľka 26.

Tabuľka 26 Tresty a postupy proti šikane a kyberšikane v škole

TRESTY A POSTUPY PROTI PÔVODCOM ŠIKANY A KYBERŠIKANY V ŠKOLE		
ODPOVEDE	POČET	%
BEZ TRESTU, UČITELIA ANI INÍ DOSPELÍ SA O TOM NEDOZVEDELI	309	13,6
PÔVODCA ŠIKANY DOSTAL POZNÁMKU A PROBLÉMY SKONČILI	259	11,4
PÔVODCA ŠIKANY DOSTAL ZNÍŽENÚ ZNÁMKU ZO SPRÁVANIA A PROBLÉMY SKONČILI	319	14,0
PÔVODCA ŠIKANY MUSEL ODÍŠŤ ZO ŠKOLY	67	3,0
UČITELIA SA O TOM DOZVEDELI, ALE NÁSILNÍK/CI NEBOL ÚČINNE POTRESTANÝ A PROBLÉMY POKRAČUJÚ	168	7,4
NEVIEM	1 034	45,6
ŠIKANA BOLA POTRESTANÁ ALEBO ZASTAVENÁ INAK (NAPÍŠ AKO)	114	5,0
ODPOVEDÍ CELKOM	2 270	100

Je zaujímavé, že aj pri tejto otázke je najvyšší počet odpovedí „neviem“ (45,6 %), čo naznačuje, že by sa v prípade výskytu šikany mala na školách venovať vyššia miera pozornosti jej riešeniu a prípadnému výchovnému využitiu tohto riešenia pre zvýšenie informovanosti žiakov o zakotvení postupov voči šikane v školskom poriadku a jasnému prezentovaniu zásady, že šikana a kyberšikana nemôže byť tolerovaná.

Ako najčastejší trest pre agresora, ktorý viedol k náprave, uvádzali respondenti zníženú známku zo správania (14,0 %) a poznámku (11,4 %). V 3,0 % musel násilník odísť zo školy. Znepokojenie vyvoláva 7,4 % odpovedí, ktoré uvádzajú, že sa učitelia o šikane síce dozvedeli, no k jej účinnému potrestaniu neprišlo a problémy pokračujú. Až v 13,6 % prípadoch sa o šikane nikto nedozvedel a pôvodca tak potrestaný nebol.

Na otvorenú podotázku „*Šikana bola potrestaná alebo zastavená inak (napíš ako)*“ reagovalo z celkového počtu odpovedí 5,0 %,

• ROZPRÁVALI SME SA S P. PROFESOROM A VYPLNILI TAKÝ DOTAZNÍK ABY SME SI VSTÚPILI DO SVEDOMIA.	• DALI MU POZNÁMKU A ĎALEJ TO NIKTO NERIEŠIL, SNAŽILI SA TO ZAMIEŠŤ POD KOBEREC • BOL POTRESTANÝ ALE NEMAL	ZNÍŽENÚ STRÁNKU ANI NIČ TAKÉ, ALE PRESTALO TO • ŠKOLA TO MOC NECHCELA RIEŠIŤ KVÔLI MENU ŠKOLY,

- MUSEL MI POMÔČŤ
PRIATEĽ
- NAJPRV SA TO RIEŠI
PO DOBROM A SNAŽÍ
SA VYRIEŠIŤ TO BEZ
TRESTU
  - UČITEĽ SA
POROZPRÁVAL S
MAMOU MOJEJ
SPOLUŽIAČKY A
SKONČILO TO
  - DETI BOLI POUČENÉ
A NIEKTORÍ MALI
ZNÍŽENÚ ZNÁMKU
ZO SPRÁVANIA
  - BOL POTRESTANÝ
POZNÁMKOU,
VYHREŠENÍM, ALE
PROBLÉMY
NEPRESTALI
  - UČITELIA TO
VEDELI, NEVIEM
AKO TO RIEŠILI, ALE
PRESTALO TO
  - POHOVOR BEZ
ZNÍŽENEJ ZNÁMKY,
NEDOSTAL
POZNÁMKU ANI NIČ
  - MUSELI NAPÍSAŤ
OSPRAVEDLNENIE A
UŽ SA TO
NEOPAKOVALO
  - PÔVODCOVIA SA
MUSELI
OSPRAVEDLNIŤ
(NAPÍSAĽI LIST)
  - NEDOZVEDELI SA
KTO TO JE, ALE
RIEŠILO SA TO
ĎALEJ
  - V TRIEDE SME SI TO
VYSVETLILI AJ S P.
PROFESORKOU
  - ZÁKAZOM
PRIBLIŽOVANIA SA
K ŠIKANOVANEJ
OSOBE
  - ÚTOČNÍK
POKRAČOVAL A
POTOM ODIŠIEL ZO
ŠKOLY
  - ŠIKANÁTOR
UMIESTNENÝ DO
REEDUKAČNÉHO
CENTRA
  - POTOM SME SA
UDOBRILI A BOLI
SME KAMARÁTKY
  - UČITEĽKA MU DALA
PREPÍSAŤ ŠKOLSKÝ
PORIADOK
  - PROSTE DOSPELI A
PRESTALI ROBIŤ
SPROSTOSTI
  - UDOBRILI SME SA,
ALE ZNOVA TO
POKRAČOVALO
  - DOKONČILI SME ZŠ
A IŠLI SME NA INÚ
ŠKOLU
  - ROBIA SA ŽE HO
POTRESTAJÚ ALE
SERÚ NA TO
  - ZBILI SME HO A
PRESTAL, UŽ MÁ
REŠPEKT.
  - PÔVODCA ŠIKANY
BOL UPOZORNENÝ A
PRESTAL
  - DLHÝM
ROZHOVOROM S
UČITEĽOM O
PROBLÉME
  - NAKONIEC SA
VŠETCI OBRÁTILI
PROTI NEMU
  - NEREAGOVAL SOM
A ICH TO PRESTALO
BAVIŤ
  - DOSTALO SA TO NA
POLÍCIU A AJ DO
ŠKOLY
  - NA NAŠEJ ŠKOLE SA
ŠIKANA
NEVYSKYTUJE
  - KAMARÁTKA TO
VYRIEŠILA RUČNE
STRUČNE (2x)
  - UČITELIA TO NA
NAŠEJ ŠKOLE
NERIEŠIA
  - POTOM SOM MU
POVEDAL NECH TO
NEROBÍ

- BOL POTRESTANÝ,
ALE NESKONČIL S
TÝM
- DOHOVORILI MU A
POVEDALI TO
RODIČOM
- POKARHANIE OD
TRIEDNEJ A
RIADITECKY
- KAŽDÝ SI TO VIE
VYRIEŠIŤ AJ SÁM!
- VYRIEŠILA SOM TO
RUČNE STRUČNE
- POTRESTANÍM OD
RIADITEĽA ŠKOLY
- POMOHLA TRIEDA A
PRESTALO SA
- VYSVETLILO SA TO
AŽ PO POLÍCIU
- ZAVOLALI SI DO
ŠKOLY RODIČOV
- RIEŠILO SA TO S
JEHO RODIČMI
- VYRIEŠILI SI TO
MEDZI SEBOU
- POTRESTAJÚ HO LEN
TAK AKOŽE
- DO ŠKOLY BOL
ZAVOLANÝ RODIČ
- PRIŠLI ŽANDÁRI
- RIEŠILO SA TO CEZ
POLÍCIU
- RIADITEĽSKÝM
DOHOVÁRANÍM
- RIEŠILO SA TO S
RODIČMI
- POTRESTANÝ NEBOL
NIKTO
- RIEŠILO SA TO
POLÍCIU 5X
- POROZPRÁVALO SA
S NÍM
- NIJAK NEBOL
POTRESTANÝ
- NAHLÁSENÍM NA
POLÍCIU
- ZABLOKOVANIE
STRÁNKY
- NAPÍSAI SME
PETÍCIU
- VYRIEŠILI SME SI TO
- SKONČIL V
NEMOCNICI
- DOHOVÁRALI SME
JEJ
- RIEŠILA TO POLÍCIA
- EŠTE SA
NEVYSKYTLA
- TRESTNÉ
OZNÁMENIE
- PRÍHOVOR DO DUŠE
- BOLA ZASTAVENÁ
- ROZBIŤ HUBU
- DOHOVORENIE
- POKARHANIE
- UDOBRENÍM
- RODIČMI
- BITKOU (4X)

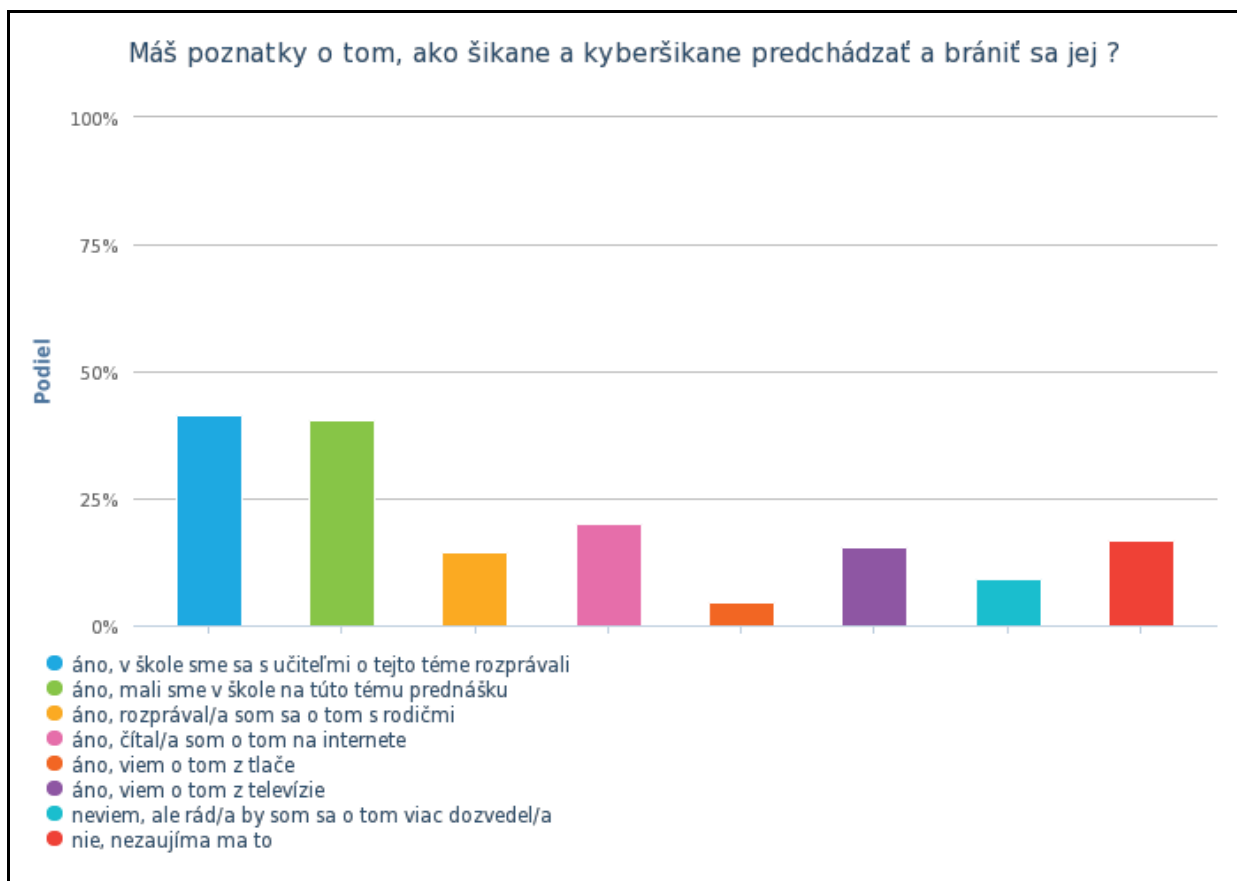
Na základe týchto výsledkov možno predpokladať, že v realizácii konkrétnych postupov proti prípadom šikany a kyberšikany na školách sú ešte rezervy pre ďalšie vzdelávanie rodičov aj pedagógov v tejto oblasti a pre ich intenzívnejšiu spoluprácu s výchovnými poradcami a školskými psychológmi.

Informovanosti a zdrojom vedomostí respondentov o šikane a kyberšikane sa venovala otázka č. 15 **“Máš poznatky o tom, ako šikane a kyberšikane predchádzať a brániť sa jej?”** Otázka umožňovala označenie viacerých odpovedí.

Tabuľka 27 Informovanosť a zdroje vedomostí respondentov o šikane a kyberšikane

MÁŠ POZNATKY O TOM, AKO ŠIKANE A KYBERŠIKANE PREDCHÁDZAŤ A BRÁNIŤ SA JEJ?						
ODPOVEDE	CHLAPCI		DIEVČATÁ		CELKOM	
	ODPOVEDE	%	ODPOVEDE	%	ODPOVEDE	%
ÁNO, V ŠKOLE SME SA S UČITEĽMI O TEJTO TÉME ROZPRÁVALI	565	24,3	611	28,0	1 176	26,1
ÁNO, MALI SME V ŠKOLE NA TÚTO TÉMU PREDNÁŠKU	536	23,1	610	28,0	1 146	25,4
ÁNO, ROZPRÁVAL/A SOM SA O TOM S RODIČMI	160	6,9	254	11,6	414	9,2
ÁNO, ČÍTAL/A SOM O TOM NA INTERNETE	273	11,7	294	13,5	567	12,6
ÁNO, VIEM O TOM Z TLAČE	73	3,1	60	2,8	133	3
ÁNO, VIEM O TOM Z TELEVÍZIE	212	9,1	223	10,2	435	9,7
NEVIEM, ALE RÁD/A BY SOM SA O TOM VIAC DOZVEDEL/A	141	6,1	117	5,4	258	5,7
NIE, NEZAUJÍMA MA TO	363	15,7	11	0,5	374	8,3
ODPOVEDÍ CELKOM	2 323	100	2 180	100	4 503	100

Celkový počet odpovedí na túto otázku bol 4 503. Ako možno vidieť na Tabuľke 27 a názorne aj Grafe 20, na mnohých školách sa realizujú prednášky o šikane, kyberšikane a ich prevencii, ktoré uviedlo ako zdroj informácií 23,1 % chlapcov a 28,0 % dievčat. Problematike venujú pozornosť aj učitelia (26,1 %) a časť rodičov (9,2 %). Žiaci získavajú poznatky o týchto otázkach aj z internetu, televízie a v menšej miere i z tlače. Celkove majú viac informácií dievčatá než chlapci. 5,7 % respondentov odpovedalo, že poznatky o obrane proti šikane a kyberšikane nemajú, ale radi by sa o tom dozvedeli viac. 15,7 % chlapcov a len 0,5 % dievčat uviedlo, že žiadne vedomosti nemá, ale táto otázka ich ani nezaujíma.

Graf 20 Informovanosť o predchádzaní a obrane proti šikane a kyberšikane

Z porovnania odpovedí žiakov základných škôl, osemročných gymnázií a stredoškôľakov vyplýva, že rodičia stredoškôľakov venujú oboznamovaniu študentov o prevencii a obrane proti šikanovaniu a kyberšikanovaniu menej pozornosti, ako rodičia mladších žiakov. Približne štvrtina odpovedí uvádza ako zdroj poznatkov o prevencii kyberšikany prednášky na školách a podľa rovnakého počtu odpovedí (25,5 %) sa respondenti zoznámili s touto problematikou v rozhovoroch s učiteľmi (Tabuľka 28). Celkove 16 % odpovedí uviedlo, že informácie nemajú, z toho 5,6 % žiakov by ich rado získalo, no 10,4 % to nezaujíma.

Tabuľka 28 Informovanosť a zdroje vedomostí respondentov o šikane a kyberšikane podľa typov škôl

MÁŠ POZNATKY O TOM, AKO JE NAJLEPŠIE KYBERŠIKANE PREDCHÁDZAŤ A BRÁNIŤ SA JEJ?						
ODPOVEDE	ZŠ A 8 ROČ. GYMNÁZIUM		STREDNÁ ŠKOLA		CELKOM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%
ÁNO, V ŠKOLE SME SA S UČITEĽMI O TEJTO TÉME ROZPRÁVALI	868	26,2	308	23,6	1 176	25,5
ÁNO, MALI SME V ŠKOLE NA TÚTO TÉMU PREDNÁŠKU	795	24,7	351	26,8	1 146	24,9
ÁNO, ROZPRÁVAL/A SOM SA O TOM S RODIČMI	336	10,2	78	5,9	414	9,0
ÁNO, ČÍTAL/A SOM O TOM NA INTERNETE	395	12,0	172	13,1	567	12,3
ÁNO, VIEM O TOM Z TLAČE	97	2,8	36	2,7	133	2,9
ÁNO, VIEM O TOM Z TELEVÍZIE	329	9,8	106	8,1	435	9,4
NEVIEM, ALE RÁD/A BY SOM SA O TOM VIAC DOZVEDEL/A	179	5,3	79	6,1	258	5,6
NIE, NEZAUJÍMA MA TO	302	9,0	178	13,7	480	10,4
ODPOVEDÍ CELKOM	3 301	100	1 308	100	4 609	100

Na poslednú otázku dotazníka č. 16 „*Pokiaľ ťa v škole spolužiak/ci šikanovali, alebo si sa stretol s kyberšikanou, ako si riešil/a takúto situáciu?*“ mali odpovedať iba žiaci, ktorí boli v škole šikanovaní alebo sa stretli s kyberšikanou. Otázka ponúkala rôzne alternatívy riešenia takejto situácie s požiadavkou, aby respondenti označili tie, o ktoré sa pokúsili, a vyznačili či boli natoľko úspešné, že viedli k polovičnej alebo úplnej náprave.

Tabuľka 29 Riešenia šikany, kyberšikany a miera ich úspešnosti

POKIAĽ ŽIA V ŠKOLE SPOLUŽIAK/CI ŠIKANOVALI, ALEBO SI SA STRETOL S KYBERŠIKANOU, AKO SI RIEŠIL/A TAKÚTO SITUÁCIU ?			
ODPOVEDE	DO AKEJ MIERY TO NAPRAVILO SITUÁCIU?		
	ŽIADNA NÁPRAVA	POLOVIČNÁ NÁPRAVA	ÚPLNÁ NÁPRAVA
POŽIADAL/A SOM ÚTOČNÍKA/OV, ABY S TÝM PRESTAL/I	538	336	111
NEUROBIL/A SOM NIČ	607	188	93
POVEDAL/A SOM TO RODIČOM	284	381	202
ZDÔVERIL/A SOM SA SÚRODENCOVI	442	238	87
POVEDAL/A SOM TO UČITEĽOVI/KE	327	336	181
ZDÔVERIL/A SOM SA SPOLUŽIAKOVI/ČKE	439	267	88
POVEDAL/A SOM TO KAMARÁTOVI/KE	407	289	133
ODPLATIL/A SOM SA ROVNAKO	417	197	166
INFORMOVAL/A SOM POLÍCIU	319	142	215
POVEDAL/A SOM TO KAMARÁTOVI/KE, KTORÝ/Á BOLA ONLINE	470	182	74
OSTAL/A SOM OFFLINE	452	193	84
ZMAZAL/A SOM TO	402	223	99
OZNÁMIL/A SOM TO ADMINOVI ALEBO TELEFÓNNEMU OPERÁTOROVI	395	190	107
ZMENIL/A SOM SI ID ALEBO PREZÝVKU	386	198	120
ÚTOČNÍKA SOM ZABLOKOVAL/A	254	240	316
CELKOM ODPOVEDÍ	6 139	3 600	2 076

Na základe odpovedí (Tabuľka 28) možno predpokladať, že k osvedčeným postupom proti kyberšikane patrí zablokovanie útočníka a k istej náprave pri šikane vedie pomoc rodičov a učiteľov. Voľba odpovede „Informoval/a som políciu“ vyvoláva istú pochybnosť o tom, či respondenti neoznačovali aj také riešenia, ktoré síce sami nepoužili, no predpokladajú, že by mohli byť vhodné.

Ak porovnáme počet odpovedí vedúcich k úplnej náprave (2 076), polovičnej náprave (3 600) a tých čo nevedli k žiadnej náprave (6 139) môžeme konštatovať, že väčšina spôsobov obrany k potrebnému zlepšeniu nevedie. Toto zistenie je zásadné pre aktualizáciu a realizáciu ďalších vzdelávacích programov pre mládež, rodičov a pedagógov.

3.4 Šikana a kyberšikana žiaci – hlavné zistenia

Od roku 1975, kedy sa u nás objavila prvá zmienka o šikanovaní v škole (Kolář, 1975) a od doby vzniku prvých odborných článkov už prešlo viac ako 40 rokov. Pozornosť, venovaná tejto problematike zo strany odborníkov i škôl prispela k zvýšeniu záujmu a informovanosti o šikane, k rozšíreniu skúseností a poznatkov pedagógov i rodičov a celkove viedla k istému zlepšeniu situácie.

Napriek tomu sa stále objavujú nové znepokojivé fakty a skutočnosti, ktoré si vyžadujú priebežné skúmanie a sledovanie - výskyt agresívneho správania a prejavov šikany už v predškolskom veku, zvyšovanie agresivity a brutálnosti spôsobov šikany, nový spôsob šikanovania - kyberšikana ako forma zneužívania informačných technológií. Podľa médií a niektorých prieskumov je u nás terčom šikany v škole každé druhé – tretie dieťa, (Frydecká 2005). Avšak výsledky iných prieskumov tvrdia, že Slovensko (spolu s Českou republikou a Švédskom) majú podstatne menej šikanovaných detí ako západné krajiny (Stejskal 2009).

Potreba tohto výskumu vyplynula zo skutočnosti, že problém šikany a kyberšikany v školskom prostredí ako konkrétna forma porušovania ľudských práv u nás nesporne existuje a zasahuje do života mladých ľudí a ich okolia. Agresiu a násilie v škole nemožno bagatelizovať, vyžaduje si hľadanie účinných metód a postupov prevencie a eliminácie týchto javov.

Hlavným cieľom prvej časti výskumu bolo identifikovať výskyt, frekvenciu a formy šikanovania a kyberšikanovania žiakov na slovenských školách. Keďže základný výskumný problém spočíval v zistení prítomnosti, rozšírenosti a najčastejších druhov šikanovania a kyberšikanovania na školách, konkretizovali sme ho na základe hlavného a čiastkových cieľov výskumu do výskumných otázok, na ktoré sme hľadali odpovede.

3.4.1 Výskyt šikanovania na slovenských školách

Výskyt šikanovaním na našich základných a stredných školách potvrdila viac než polovica žiakov. Prítomnosť šikanovania v škole dosvedčilo 56 % žiakov základných škôl, 50,8 % žiakov osemročných gymnázií a 44,8 % stredoškolákov. Toto konštatovanie, spolu so zistením, že takmer desatina z nich potvrdila jej častý výskyt, nemožno považovať za priaznivé. Hoci sme v miere výskytu šikany nenašli medzi školami ani jednotlivými ročníkmi

zásadné rozdiely, na základných školách je šikanovanie bežnejšie, než na školách stredných. Pri hodnotení týchto zistení je však potrebná istá opatrnosť - napriek skutočnosti, že skoro väčšina žiakov by mala mať podľa výsledkov výskumu dostatok poznatkov o šikanovaní, získaných na základe prednášok, besied, rozhovorov s učiteľmi a z iných zdrojov, nemožno vylúčiť, že niektorí respondenti pod tento pojem začlenili aj občasné konflikty, či akty násilia (podpichovanie, spory, bitky, šarvátky) medzi žiakmi, ktoré nemožno považovať za šikanovanie. **Viac ako štvrtina respondentov (28,6 %) uviedla, že sa stali priamymi obeťami šikanovania; dievčatá vo vyššej miere (32,1 %) než chlapci (25,5 %). Celkove sa so šikanovaním nikdy nestretla iba jedna pätina našich respondentov.**

3.4.2 Najčastejšie formy šikanovania

Šikanovanie má nespočetné formy a podoby priameho i nepriameho násilia. **Na našich školách je najčastejšie psychické a sociálne šikanovanie, ako zámerné vyčleňovanie z kolektívu triedy, ponižovanie, zastrášovanie a vyhrážanie. Na druhom mieste je fyzické šikanovanie, ako telesné napadnutie, bitky a ubližovanie a nepriama brachiálna agresia vo forme krádeží, poškodzovania, ničenia a násilného vymáhania rôznych vecí.** Časť žiakov sa stretla aj so sexuálnym obťažovaním, požadovaním plnenia rôznych nezmyselných príkazov a psychickou manipuláciou - vydieraním a vynucovaním potravín a peňazí. Dievčatá, ktoré sa so šikanou stretávajú častejšie než chlapci, bývajú viac terčom ponižovania, urážok, prejavov nepriamej agresie ako ohováranie, psychické ubližovanie, výsmech apod. a prejavov agresie vo forme ignorovania, vylučovania z kolektívu. Chlapci sa viac stávajú obeťami fyzického šikanovania - priamej brachiálnej agresie vo forme bitky, využívania fyzickej prevahy, navádzania iných spolužiakov aby obeti ubližovali, ničenia školských pomôcok a zabránenia v dosahovaní cieľa.

3.4.3 Frekventovanosť kyberšikany medzi žiakmi

Podľa zistení zahraničných výskumov sa stáva obeťami kyberšikany 6 – 37 % detí, pričom existujú veľké regionálne rozdiely. **Na Slovensku kyberšikanu zažila asi tretina detí (Podstupka 2018). Väčšina našich respondentov uviedla, že sa dosiaľ s kyberšikanou osobne ani u kamarátov či spolužiakov nestretli, no viac ako tretina žiakov (44,3 %) sa**

stala jej obeťou alebo svedkom. Medzi výskytom kyberšikany na základných a stredných školách sme nenašli významné rozdiely. Rovnako ako u šikanovania, sú častejšími obeťami šikany prostredníctvom telefónu alebo internetu dievčatá, ktoré trávajú podstatne viac času na sociálnych sieťach a chatovaním ako chlapci. K najbežnejším formám elektronickej šikany medzi mládežou patrí ohováranie, zosmiešňovanie a ponižovanie na sociálnych sieťach alebo chatovacích appkách a zverejnenie alebo šírenie fotografie či videa na internete. Hoci sa páchatel' elektronickeho násilia identifikuje ťažko, získané dáta potvrdili, že v prípade výskytu kyberšikanovania v škole pochádza polovica agresorov z rovnakej školy, ako obeť. Z triedy obeť je 18,8 % a z inej triedy školy 6,8 % páchatel'ov. **Častejšími páchatel'mi šikany cez internet alebo mobilný telefón sú chlapci.**

3.4.4 Preferované formy obrany žiakov pred šikanovaním a kyberšikanovaním

Výstupy výskumu ukázali, že v prípade výskytu šikanovania alebo kyberšikanovania v škole sa o tom často učitelia ani iní dospelí o tom nedopočujú, alebo sa o násilí dozvedia, no jeho pôvodca nie je účinne potrestaný a problémy naďalej pokračujú. K obvyklým trestom za šikanovanie, ktoré vedú k náprave, patria zo strany učiteľov a školy poznámky a znížená známka zo správania. Okrem toho, že mnoho prípadov šikany ostáva skrytých, alebo ostávajú nepotrestané, vyvoláva znepokojenie aj zistenie, že takmer polovica respondentov (45,6 %) nevie, či a aké sankcie škola proti páchatel'ovi uplatnila. **Pri potrebe obrany pred šikanovaním a kyberšikanovaním by žiaci najčastejšie požiadali o pomoc a radu rodičov,** ktorým by sa zverilo až 79,7 % dievčat a 57,7 % chlapcov. K osobám, ktorým žiaci dôverujú patria v 41,1 % učitelia a 37,5 % by sa obrátilo na výchovného poradcu alebo školského psychológa. K ďalším často frekventovaným návrhom obrany pred kyberšikanou patrí zablokovanie útočníka a informovanie polície. Časť mladých ľudí, najmä chlapci, by v prípade, že násilník nie je anonymný, pre jeho odradenie uprednostnila použitie fyzickej sily. Aj niektoré ďalšie menej adekvátne alebo surové formy obrany, ktoré respondenti prezentovali, nemožno považovať za konštruktívne. Len 12,0 % odpovedí uviedlo možnosť zavolať na Linku detskej istoty. Tieto zistenia naznačujú, že je v prípadoch výskytu šikany a kyberšikany na školách potrebné venovať viac pozornosti ich riešeniu a výchovnému využitiu pre zvýšenie informovanosti žiakov o prevencii a eliminácii násilia v škole. Postupy voči šikanovaniu a kyberšikanovaniu má väčšina škôl zakotvené

v internom školskom poriadku, je však potrebné, aby si žiaci plne uvedomovali zásadu, že násilie v škole nemôže byť tolerované.

3.4.5 Množstvo času, ktorý trávia žiaci na internete

Takmer tri štvrtiny respondentov (73,2 %) je na internete aktívnych 6 – 7 dní v týždni, teda denne, a dievčatá mu venujú viac času, než chlapci. To, že si mládež už nevie život bez internetu ani predstaviť ukazuje aj zistenie, že iba 1,7 % respondentov ho nepoužíva. Je zaujímavé, že medzi žiakmi základných a stredných škôl nie sú z tohto hľadiska takmer žiadne podstatné rozdiely.

Prístup na internet nie je v dnešnej dobe možné deťom zakázať, no ich usmernenie je potrebné. Množstvo času, ktoré deti trávia na internete by malo byť časovo obmedzené a rodičia musia dbať aj na ich ochranu pred nebezpečím internetu. **Podľa našich zistení sa až 68,8 % respondentov rozhoduje o čase a dĺžke svojho pripojenia na internet bez akéhokoľvek obmedzenia.** Viac voľnosti pri rozhodovaní o množstve času, ktorý trávia na internete majú dievčatá. Rovnako nedostatočný sa javí dohľad rodičov nad aktivitami, ktorým sa venujú ich deti na internete. Až tri štvrtiny žiakov (81,6 % chlapcov a 66,4 % dievčat) sa venuje rozličným činnostiam na internete bez kontroly dospelých. Získané dáta ukazujú, že rodičia kontrolujú vo vyššej miere dievčatá ako chlapcov a o niečo viac pozornosti venujú dohľadu nad mladšími žiakmi (časť stredoškôľakov je už plnoletá), no celkový dohľad nad deťmi, ktoré venujú v období puberty a adolescencie 6 - 7 dní v týždni je zo strany rodičov minimálny. Kontrolu aktivít detí na internete, ani obmedzenie času, ktorý na ňom môžu denne stráviť, nemožno považovať za zaručenú ochranu pred prípadným vznikom závislosti a nebezpečím kyberšikany.

3.4.6 Najčastejšie aktivity žiakov na internete

Mladí ľudia prežívajú väčšinu času na internete aktivitou na sociálnych sieťach, chatovaním a hraním online hier. Medzi pohlaviami sú isté rozdiely, dievčatá preferujú zábavu na sociálnych sieťach (44,9 % dievčat a 26,2 % chlapcov), chlapci venujú podstatne viac času hrám (30,2 % chlapcov a 5,9 % dievčat). Ďalšia preferovaná forma zábavy je pozeranie videí a počúvanie hudby na YouTube, filmov, seriálov a sťahovanie obrázkov a hudby. Len malá časť respondentov uviedla vo voľných odpovediach, že využíva internet

primárne na študijné účely, sebavzdelávanie a prípravu do školy. **Viacerí respondenti v odpovediach priznali aj navštevovanie nevhodných stránok s erotickým obsahom.**

3.4.7 Informovanosť žiakov o šikane a kyberšikane

Väčšina škôl a školských zariadení pristupuje k prevencii a eliminácii šikanovania podľa Smernice platnej od 1. septembra 2018. Prevencia šikanovania sa zabezpečuje ako súčasť výchovne - vzdelávacieho procesu, prostredníctvom pôsobenia vedenia školy, koordinátorov prevencie, triednych učiteľov a všetkých zamestnancov školy. Zaujímalo nás, či majú žiaci poznatky o tom, ako predchádzať šikane a kyberšikane a z akých prameňov tieto poznatky získali. Za pozitívne zistenie možno považovať skutočnosť, že štvrtina respondentov potvrdila, že sa v škole zúčastnili prednášky na túto tému a že štvrtina žiakov sa o problematike šikanovania rozprávala aj s učiteľmi. V absolvovaní prednášok a rozhovoroch s učiteľmi sme medzi základnými a strednými školami nenašli nijaké významné rozdiely. Mnoho detí si doplnilo či získalo informácie na internete, z televízie, malá časť aj z tlače. Bolo by určite prínosné, keby prevencii a obrane pred šikanovaním a kyberšikanovaním venovali viac pozornosti aj rodičia, ktorých uviedlo ako zdroj poznatkov len 9 % žiakov. Je zaujímavé, že rovnako ako pri dohľade nad aktivitami na internete zisťujeme aj tu rozdiely medzi pohlaviami. Odpoveď "Rozprával/a som sa o tom s rodičmi, potvrdilo 11,6 % dievčat a 6,9 % chlapcov. 15,7 % chlapcov a 0,5 % dievčat uviedlo, že žiadne vedomosti nemá, ale ani ich táto otázka nezaujíma.

Uvedené zistenia naznačujú, že v oblasti zvýšenia informovanosti žiakov a ich zákonných zástupcov sú ešte rezervy pre ďalšie vzdelávanie a intenzívnejšiu spoluprácu rodiny s pedagógmi, výchovnými poradcami a školskými psychológmi.

4 Výskyt a frekvencia agresívneho správania, šikany a kyberšikany učiteľov - analýza a interpretácia výsledkov

Pri analýze a interpretácii výsledkov tejto časti výskumu sa budeme, rovnako ako v prvej časti, zameranej na problematiku šikanovania a kyberšikanovania medzi žiakmi, venovať po uvedení techniky prieskumu a charakteristike prieskumnej vzorky, kvantitatívnemu vyhodnoteniu odpovedí a komentáru k jednotlivým otázkam.

4.1 Technika výskumu

Kvantitatívny výskum sa realizoval prostredníctvom techniky krátkeho anonymného dotazníka (Príloha B) s úvodnými faktografickými otázkami (pohlavie, vek, dĺžka učiteľskej praxe a typ školy) a 15 otázkami obsahujúcimi krátky popis agresívneho správania. Prvých 12 otázok vychádza z dotazníka, ktorý zostrojil a použil výskumný pracovník Institutu pro kriminologii a sociální prevenci v Prahe, J. Tomášek, vo svojom výskume Učitel jako oběť násilí – poznatky z viktimologického šetření na českých středních školách (Tomášek 2008). Dve posledné otázky sme doplnili s cieľom získať informácie o výskyte kyberšikanovania a prostredníctvom poslednej, otvorenej otázky, sme umožnili respondentom vyjadriť vlastné názory na agresívne prejavy, s ktorými sa u žiakov stretávajú. Jednotlivé položky boli zamerané na prítomnosť a frekvenciu ako foriem agresívneho správania, tak šikany a násilia prostredníctvom počítačov a informačných technológií zo strany žiakov či rodičov voči pedagógom. Otázky zaznamenávajú formy a výskyt násilia, šikanovania či kyberšikanovania na škále od 0 – vôbec, 1 - raz, 2 – občas, 3 – často, 4 – každý deň. Vyplnenie trvalo približne 5 minút.

Dotazník B učitelia.

1. Ako často ste sa stretli s rôznymi formami násilia voči vám ako učiteľovi
2. Opakované urážky či nadávky žiaka v priebehu vyučovania
3. Časté hrubé slovné urážky alebo pokrikovanie žiaka mimo dobu vyučovania
4. Vyhrážanie žiaka zničením osobného majetku
5. Úmyselné poškodenie osobnej veci alebo Vašich učebných pomôcok v škole
6. Vyhrážanie žiaka využitím vplyvných známostí

7. Hrozby žiaka fyzickým násilím
8. Vyhrážanie rodičov alebo iných príbuzných využitím vplyvných kontaktov alebo fyzickým násilím
9. Fyzický útok rodiča alebo príbuzného (vrátane pokusu)
10. Fyzický útok žiaka či pokus o napadnutie
11. Obava z agresívneho žiaka či žiakov (vyhýbanie sa kontaktov s nimi)
12. Obťažovanie či ohrozovanie bývalým žiakom
13. Urážky, zosmiešňovanie či online útoky žiaka prostredníctvom internetu alebo mobilného telefónu
14. Urážky, zosmiešňovanie či online útoky rodičov prostredníctvom internetu alebo mobilného telefónu.
15. Iné (napíšte láskavo, čo) - otvorená otázka.

4.2 Výskumná vzorka

Objektom výskumu boli učitelia základných a stredných škôl zo všetkých krajov Slovenska, okrem Trenčianskeho a Košického kraja, kde sa lektorom Strediska nepodarilo, napriek anonymite dotazníka, získať respondentov. Pre účely výskumu Stredisko získalo dáta celkovo od 147 respondentov, dva dotazníky boli vyradené pre nesprávne vyplnenie. Výber a počet respondentov bol determinovaný dobrovoľnosťou účasti učiteľov na výskume. Ochotu pedagógov vyplniť dotazník mohla ovplyvniť známa skutočnosť, že sú v značnej miere vystavení tlakom z viacerých oblastí (administratívna záťaž, byrokracia, reformy, mimoškolské aktivity školy, neraz aj nutnosť druhého zamestnania apod.). Ďalšou príčinou je fakt, že pedagóg čeliaci násilnému správaniu sa cítia bezmocný a neraz aj zahanbený a väčšinou má pochybnosti o podpore či dosiahnutí nápravy. Takíto pedagógovia sa cítia stresovaní, pretrvávajú v nich negatívne pocity, ktoré ich odrádzajú od účasti na podobných výskumoch, čo niektorí oslovení učitelia ani neskrývali.

Keďže 145 učiteľov je malá výskumná vzorka, ktorá predstavuje iba zlomok z celkového počtu učiteľov na Slovensku² a podsúbory nemali z hľadiska homogenity

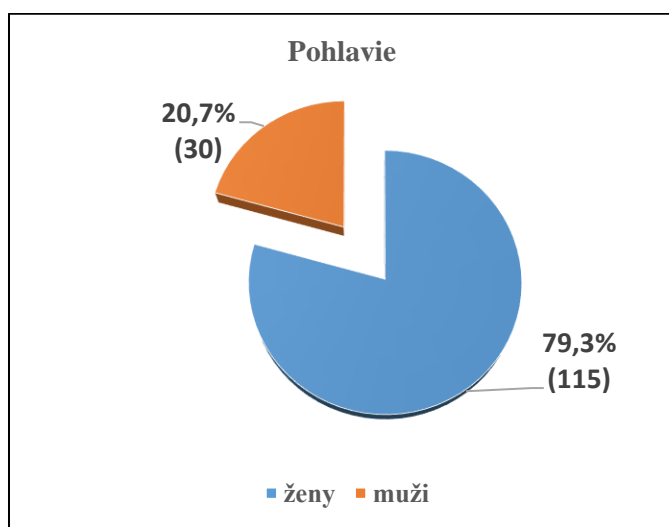
---

² Podľa Školského servisu TASR zo 4. júla 2018, na Slovensku pôsobí 35-tisíc učiteľov na základných a takmer 21-tisíc učiteľov na stredných školách. <https://skolskyservis.teraz.sk/skolstvo/skolsky-rok-20172018-v-cislach/43114-clanok.html>

ani počtu respondentov dostatočne validný explanačný potenciál, Stredisko považuje výsledky výskumu za informatívne, doplnujúce výskum výskytu šikany a kybešikany u žiakov.

Pohlavie respondentov

Celkový počet respondentov bol 145. Z toho bolo žien 115 – 79,3 % a 30 mužov – 20,7 %. Počet respondentov podľa pohlavia prezentuje Graf 21

Graf 21 Počet respondentov podľa pohlavia (učítelia)

Výskum sa uskutočnil pri zastúpení základných škôl a všetkých typov stredných škôl (gymnázium a stredná odborná škola). Počet učiteľov základných škôl bol 70 – 48,3 %, gymnázií 16 – 11,0 % a stredných odborných škôl 59 – 40,7 % z celého súboru. Najmenej početnou skupinou boli učitelia gymnázií. Počty respondentov podľa pohlavia a typu školy uvádza Tabuľka 30 a Graf 22. 44,8 % respondentov celého súboru tvorili učiteľky základných škôl a 34,5 % učiteľky stredných škôl. Len 3,4 % respondentov boli muži – učitelia základnej školy a 17,2 % učitelia stredných škôl. Najväčšie zastúpenie mužov mali (v porovnaní so základnou školou a gymnázium) stredné odborné školy – 13,8 % respondentov.

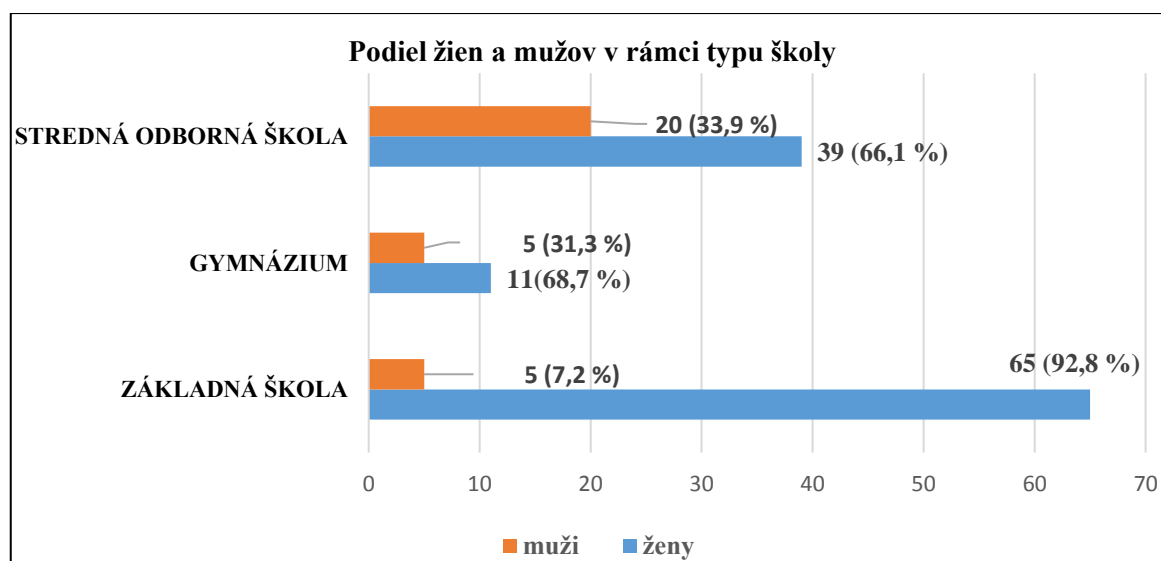
Tabuľka 30 Zloženie súboru podľa pohlavia a typu školy

ZLOŽENIE SÚBORU PODĽA POHLAVIA A TYPU ŠKOLY						
TYP ŠKOLY	CELKOVE	%	ŽENY	%	MUŽI	%
ZÁKLADNÁ ŠKOLA	70	48,3	65	44,8	5	3,4
GYMNÁZIUM	16	11,0	11	7,6	5	3,4

STREDNÁ ODB. ŠKOLA	59	40,7	39	26,9	20	13,8
CELKOVE	145	100,0	115	79,3	30	20,7

Najväčšia prevaha žien je v podsúbore základných škôl, kde tvorili 92,8 % (65 žien) z celkového počtu učiteľov na týchto školách 70 (100 %). Mužov bolo len 5 (7,2 %). V podsúbore gymnázií, odkiaľ bolo 16 (100 %) učiteľov, je 11 žien (68,7 %) a 5 mužov (31,3 %). Z 59 (100 %) pedagógov stredných odborných škôl tvorili 39 (66,1 %) ženy a 20 (33,9 %) muži.

Graf 22 Zloženie súboru podľa pohlavia a typu školy

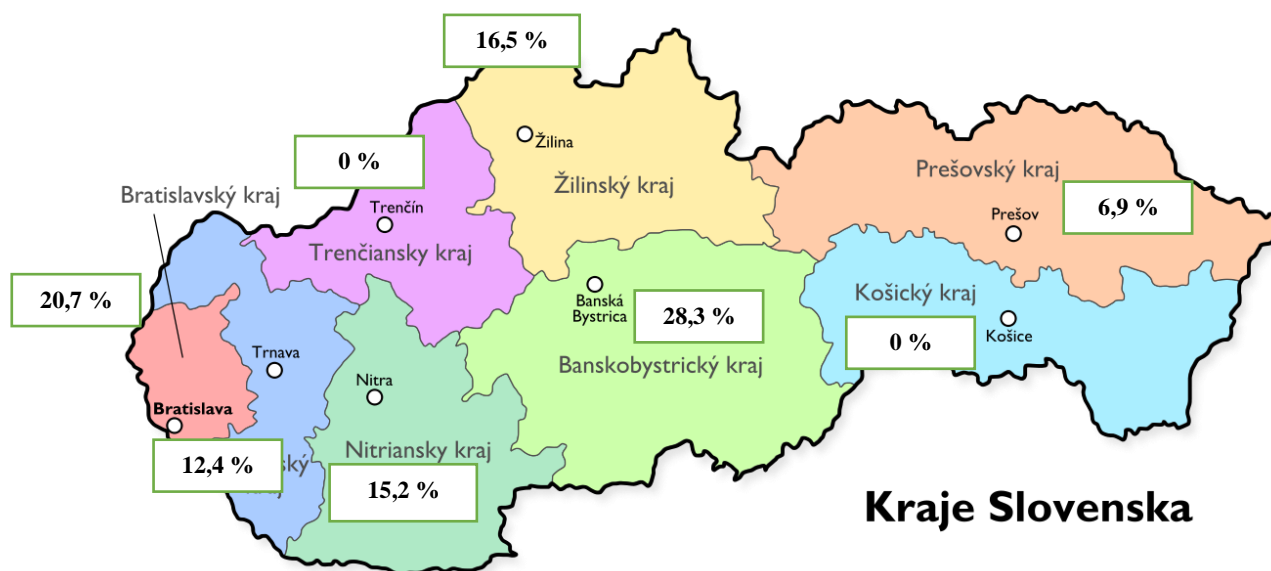
Skladba súboru ukazuje vo všetkých typoch škôl značnú prevahu žien, najmä na základných školách a gymnáziách, čo má súvis s feminizáciou učiteľskej profesie.

Na Slovensku pôsobí v profesii učiteľa 82 % žien, pričom podľa niektorých údajov tvoria na základných školách muži len okolo 14 %. Táto genderová disbalancia môže nepochybné predstavovať komplikovaný problém aj z aspektu otázky šikany a kyberšikany.

Kraj

Do výskumu boli zaradení učitelia z každého kraja okrem Trenčianskeho kraja a Košického kraja, kde Stredisko nezískalo respondentov. Zloženie prieskumnej vzorky podľa krajov a počtu respondentov ukazuje Obrázok 2.

Najvyšší počet respondentov bol z Banskobystrického kraja (28,3 %), za ním nasledovali kraje Bratislavský kraj (20,7 %) a Žilinský kraj (16,5 %), Nitriansky kraj (15,2 %), Trnavský kraj (12,4 %) a Prešovský kraj (6,9 %). Rozdelenie respondentov podľa krajov a pohlavia uvádza Tabuľka č. 31.

Obrázok 2 Počet respondentov podľa krajov (učitelia)

Tabuľka 31 Počet respondentov podľa krajov a pohlavia

POČET RESPONDENTOV PODĽA KRAJOV A POHLAVIA						
KRAJ	ŽENY	%	MUŽI	%	CELKOM	%
BANSKOBYSSTRICKÝ	29	20,0	12	8,3	41	28,3
BRATISLAVSKÝ	21	14,5	9	6,2	30	20,7
NITRIANSKY	20	13,8	2	1,4	22	15,2
PREŠOVSKÝ	8	5,5	2	1,4	10	6,9
TRNAVSKÝ	14	9,6	4	2,7	18	12,4
ŽILINSKÝ	23	15,9	1	0,7	24	16,5
KOŠICKÝ	0	0	0	0	0	0
TRENČIANSKY	0	0	0	0	0	0

Zloženie súboru podľa veku

Podľa výskumov sa priemerný vek učiteľov pohybuje okolo 43 – 45 rokov (Štúdia OECD o vyučovaní a vzdelávaní TALIS 2013). Priemerný vek respondentov prieskumu je 44,79; priemerný vek žien 43,88 roka a priemerný vek mužov 48,23. Priemerný vek učiteľov základných škôl je 42,74 (muži 46,8 a ženy 42,43), učiteľov gymnázia 37,31 (muži 38,8 a ženy 36,64), učiteľov stredných odborných škôl je 49,23 (muži 50,95 a ženy 48,36). Respondentov sme zaradili do piatich vekových kategórií. Ako ukazuje Tabuľka 32, všetky vekové kategórie sú, v súlade s už spomenutým celkovým pomerom počtu učiteliek a učiteľov na Slovensku, zastúpené prevažne ženami. V súbore prevažujú vyššie vekové kategórie. Klesajúca atraktivita učiteľskej profesie sa zrejme odráža aj na často akcentovanej skutočnosti, že v školstve klesá podiel mladých učiteľov a riziko starnutia pedagogického zboru sa stále zvyšuje.

Tabuľka č. 32 Rozdelenie súboru z hľadiska vekových kategórií

ROZDELENIE SÚBORU Z HĽADISKA VEKOVÝCH KATEGÓRIÍ						
VEKOVÁ KATEGÓRIA	ŽENY %		MUŽI %		CELKOM %	
20 - 30	14	9,6	2	1,4	16	11,0
31- 40	32	22,1	6	4,1	38	26,2
41- 50	27	18,6	8	5,5	35	24,1
51 - 60	39	26,9	12	8,3	51	35,2
61 - 65	3	2,1	2	1,4	5	3,5
CELKOM	115	79,3	30	20,7	145	100

Najpočetnejšia je v súbore skupina 51 – 60 rokov (35,2 %), nasledujú kategórie 31-40 rokov (26,2 %), 41 – 50 rokov (24,1 %), 20 – 30 rokov (11,0 %) a najmenej respondentov je vo veku 61 – 65 rokov (3,5 %). Najnižší uvedený vek je 27 rokov, maximum je 65 rokov.

Zloženie súboru z hľadiska dĺžky učiteľskej praxe

Dĺžku učiteľskej praxe možno posudzovať ako jeden z ukazovateľov odborných skúseností pedagóga. Hoci je sporné, do akej miery možno na základe s dĺžky pedagogickej

praxe predpokladať vyššiu kvalitu vzťahu medzi učiteľmi a žiakmi, očakávať lepšiu stratégiu učiteľa pri prevencii výskytu agresívneho správania žiakov a eliminácii šikany a kyberšikany, výskum sa dotkol aj tohto faktora.

Priemerná dĺžka učiteľskej praxe respondentov je 18,12 rokov, pričom je priemerný počet odučených rokov u mužov 17,39 a u žien 18,30 rokov. Priemerná dĺžka pedagogickej praxe v podsúbore základných škôl je 17,24 rokov (ženy 17,28 a muži 16,8), na gymnáziách 11,87 rokov (muži 13,8 a ženy 11,0) a na stredných odborných školách až 20,38 rokov (muži 18,55 a ženy 22,16). Minimálny počet praxe je 1 rok (5 respondentov), maximálny 39 rokov (1 respondent). Po rozdelení respondentov podľa dĺžky pedagogickej praxe do kategórií v rozmedzí 5 rokov možno konštatovať, že v súbore sú najviac zastúpení učitelia s praxou 11-15 rokov. Päť respondentiek uviedlo prax 36 a viac rokov. Z hľadiska dĺžky praxe sme respondentov začlenili do ôsmich kategórií (5-ročné intervaly), ako ukazuje Tabuľka 33.

Tabuľka 33 Dĺžka učiteľskej praxe respondentov v 5-ročných intervaloch

DĹŽKA UČITEĽSKEJ PRAXE RESPONDENTOV V 5-ROČNÝCH INTERVALOCH						
DĹŽKA PRAXE	ŽENY		MUŽI		CELKOM	
	N	%	N	%	N	%
1-5	16	11,0	4	2,8	20	13,8
6-10	19	13,1	3	2,1	22	15,2
11-15	18	12,4	7	4,8	25	17,2
16-20	15	10,3	4	2,7	19	13,0
21-25	13	8,9	3	2,1	16	11,0
26-30	14	9,7	5	3,4	19	13,1
31 – 35	14	9,7	2	1,4	16	11,1
36 A VIAC	5	3,5	0	0	5	3,5
NEUVÁDZA	1	0,7	2	1,4	3	2,1
CELKOM	115	79,3	30	20,7	145	100,0

Vek učiteľa a jeho pedagogická prax sa síce môžu pozitívne premietat' do rastu úrovne jeho pedagogickej práce aj z aspektu skúmanej problematiky agresívneho správania žiakov, no tento vzťah nemožno zovšeobecniť. Dlhoročné pedagogické pôsobenie môže

niekedy viesť k vyhoreniu alebo k rutine, čo neguje aj pozitívny prínos, vyplývajúci zo skúsenostného základu.

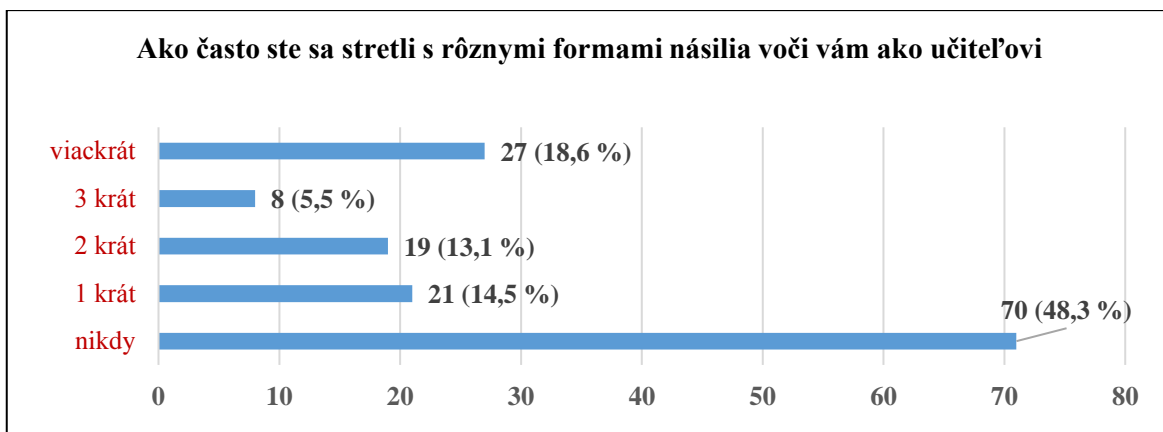
4.3 Analýza a interpretácia odpovedí

S cieľom zmapovať existenciu a frekvenciu rozličných foriem agresívneho správania a šikanovania učiteľov zo strany žiakov na našich školách, sme zisťovali rozsah vlastných skúseností respondentov s týmto fenoménom a opakovanosť jeho výskytu. Sumu odpovedí respondentov na 14 otázok, týkajúcich sa skúseností učiteľa s prejavmi agresívneho správania žiakov, resp. rodičov vrátane komparácie podľa pohlavia uvádza PRÍLOHA C Výskyt a frekvencia agresívneho správania žiakov voči učiteľom.

Na základe kvantitatívneho vyhodnotenia odpovedí na jednotlivé otázky dotazníka a ich porovnania podľa pohlavia, sme dospeli k nasledujúcim výsledkom.

4.3.1 Frekventovanosť výskytu rôznych foriem násilného správania voči učiteľom

V odpovedi na prvú, všeobecne formulovanú otázku „*Ako často ste sa stretli s rôznymi formami násilia voči vám ako učiteľovi?*“ viac ako polovica respondentov výskyt rôznych foriem násilného správania voči učiteľom potvrdila. 14,5 % učiteľov zažilo takúto situáciu jedenkrát, no až 18,6 % uviedlo, že sa s násilím stretlo opakovane dva až trikrát denne a 18,6 % viac ako trikrát. 48,3 % respondentov sa podľa svojho s násilným správaním žiakov nestretlo. Učitelia – muži sa s násilím stretávajú zriedkavejšie, 70 % sa s takýmto správaním žiakov nestretlo nikdy. Opakovanú skúsenosť s násilím - tri a viac krát, potvrdilo 16,6 % respondentov – mužov. Ženy sa nestretli s násilím iba v 42,6 % a výskyt tri a viac krát uviedlo 26,1 %.

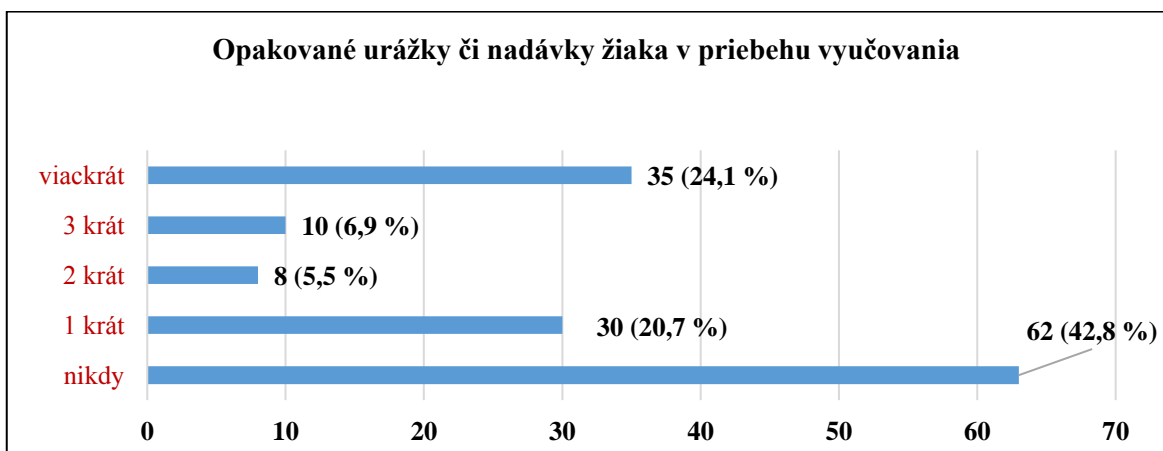

Graf 23 Výskyt a frekvencia násilia žiakov voči učiteľom

Ďalšie otázky sa zamerali na jednotlivé špecifické formy agresívneho správania, ktorých výskyt a hlavne opakovanie sú typické aj pre šikanovanie.

4.3.2 Časté urážky a nadávky žiaka v priebehu vyučovania

Urážky a nadávky žiaka v priebehu vyučovania, na ktoré sa pýtala otázka č. 2 (Graf 24) patria k najčastejšie uvádzaným prejavom agresívneho a rušivého správania, s ktorými sa učiteľ na škole stretáva. Takéto verbálne formy násilia majú za cieľ znevážiť a zľahčiť autoritu učiteľa a z pohľadu agresora prezentovať vlastnú smelosť a neochotu spolupracovať s pedagógom v priebehu vyučovania. Napriek tomu, že v interných školských poriadkoch väčšiny škôl bývajú zreteľne stanovené požiadavky na správanie žiakov k učiteľom a zamestnancom školy, táto forma agresívneho správania sa vyskytuje pomerne bežne.

Graf 24 Opakované urážky či nadávky žiaka v priebehu vyučovania

Tento druh agresie potvrdilo 57,2 % respondentov, z toho 12,4 % viac ako dva razy a 24,1 % opakovane viackrát. Urážky a nadávky žiakov v priebehu vyučovania, opakované tri a viac krát uviedlo 40 % mužov a 29,6 % žien. Len 43,3 % mužov a 42,6 % žien nemuselo riešiť takéto správanie nikdy.

4.3.3 Agresívne správanie žiakov voči pedagógom mimo vyučovania

Tretia otázka sa týkala rovnakých *prejavov agresívneho správania voči pedagógom, no v dobe mimo vyučovania*, teda mimo areálu školy (Výsledky ukazuje Graf 25). Polovica respondentov (50,3 %) uvádza, že sa s takýmito prejavmi nestretla, avšak 49,7 % potvrdilo, že sa takúto situáciu prežíva. Len jednu takúto skúsenosť malo 8,3 %, no takmer štvrtina učiteľov (34,5 %) priznala, že takéto incidenty sa opakovali viac krát. Obeťou sú o niečo častejšie učelia (40 %) než učiteľky (34,0 %). 46,7 % mužov a 51,3 % žien im nečelilo nikdy.

Graf 25 Časté hrubé slovné urážky alebo pokrikovanie žiaka mimo dobu vyučovania

Zodpovednosť za správanie žiakov mimo vyučovania má rodina; zistenie, že polovica pedagógov sa s takýmito prejavmi stretla a porovnanie tohto výsledku s poznatkami starších výskumov naznačuje, že úcta rodičov k autorite učiteľa a vážnosť tejto profesie v spoločnosti stále klesá.

4.3.4 Vyhrážanie žiaka zničením osobného majetku

Ako jedna z foriem agresivity pri šikanovaní sa uvádza ničenie osobného majetku (napr. auto, PC, telefón apod.) obeť. Zaujímalo nás, či sa učitelia stretli s takýmito prejavmi, alebo s hrozbami, ktoré by v nich vyvolali obavy o ich osobný majetok. Z odpovedí na štvrtú otázku „*Vyhrážanie žiaka zničením osobného majetku*“ (Graf 26) vyplynulo, že prevažné väčšina, 84,8 % respondentov, sa so situáciou, ktorá by v nich v dôsledku podobného vyhrážania vyvolala znepokojenie nestretla. 15,2 % učiteľov takéto vyhrážky zažilo a až 4,1 % ich zažilo opakovane viackrát. Rozdiely medzi ženami a mužmi sú minimálne, len 3,33 % učiteľov a 4,3 % učiteliek sa stalo obeťou hrozby zničením majetku tri a viac krát.

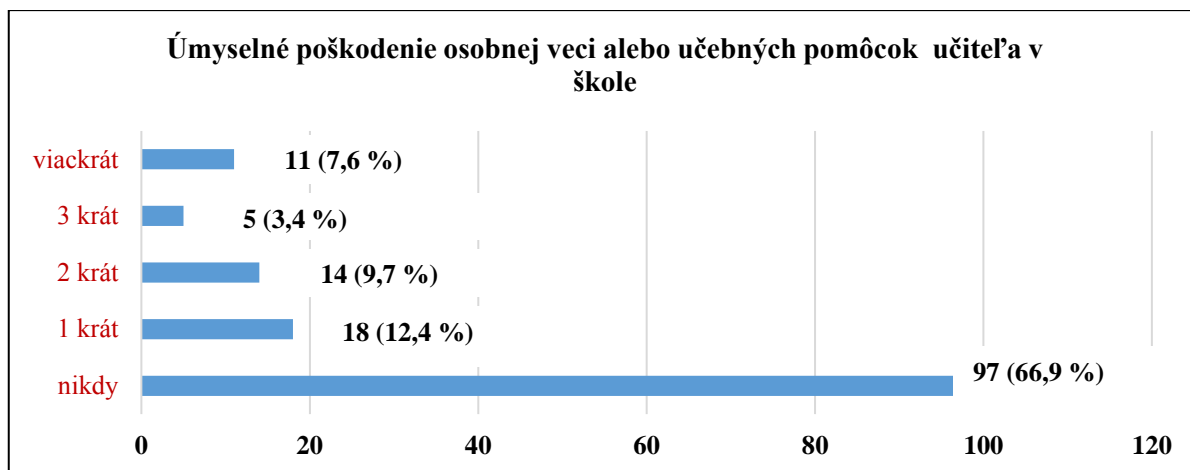

Graf 26 Vyhrážanie žiaka zničením osobného majetku

4.3.5 Zámerné poškodenie osobnej veci pedagóga alebo učebných pomôcok

Na skúsenosti s ďalším prejavom agresívneho správania – *úmyselné poškodenie osobnej veci učiteľa alebo jeho pomôcok v škole* a na častot' jeho výskytu sa zamerala piata otázka. Ako ukazuje Graf 27 s týmito ohrozujúcimi prejavmi agresívneho správania sa stretla tretina respondentov a 20,7 % z nich opakovane. Je zaujímavé, že pri porovnaní frekvencie výskytu vyhrážok vo verbálnej rovine a reálneho ničenia vecí a pomôcok učiteľov zisťujeme, že táto forma agresivity sa vyskytuje častejšie. Až 20 % mužov a 9,6 % žien uviedlo, že ju zažili tri a viac krát a len 70 % mužov a 66,09 % žien zvolilo odpoveď „nikdy“. So zámerným poškodzovaním osobných vecí alebo učebných pomôcok sa nikdy nestretlo 66,9 % respondentov.

Graf 27 Úmyselné poškodenie osobnej veci alebo pomôcok v škole

4.3.6 Vyhrážanie využitím vplyvných známostí

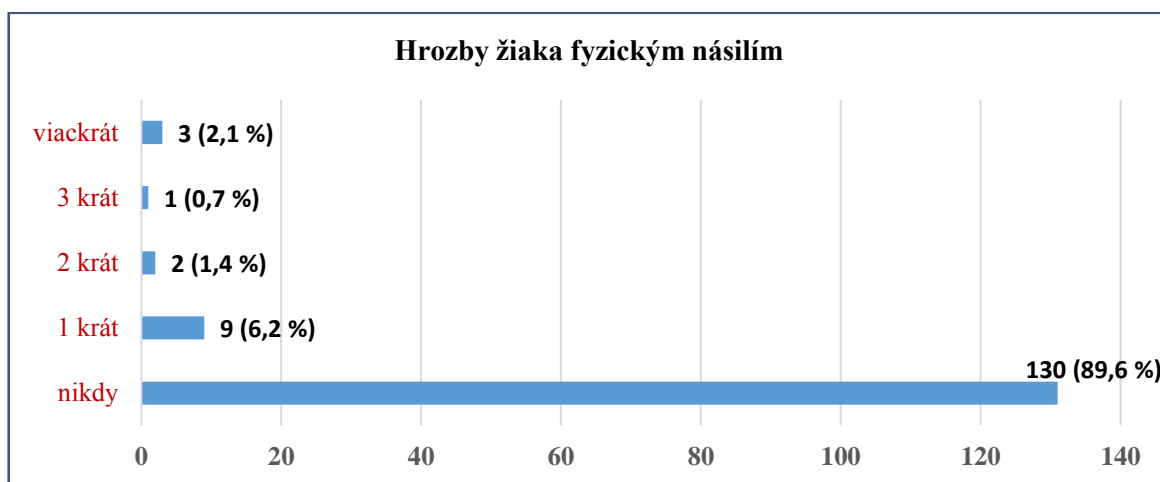
Mnohí rodičia na svoje deti nedopustia, spochybňujú pred nimi autoritu učiteľ'ov a verbálne útočia na školu do tej miery, že žiak nadobudne presvedčenie, že si všetko môže dovoliť a rodič to za neho v škole vybaví a „vyžehlí“ prostredníctvom svojich „známostí“. Učitelia sa v praxi neraz sťažujú, že takéto správanie je pomerne časté napr. u žiakov vplyvných rodičov, detí sponzorov školy, kamarátov riaditeľa a pod. Šiesta otázka preto zisťovala častosť výskytu agresívneho správania vo forme **vyhrážania žiaka prostredníctvom vplyvných známostí** (Graf 28). Veľká časť respondentov (69 % - 73,3 % mužov a 67,8 % žien) sa s takýmito žiakmi nestretla. 17,9 % učiteľ'ov zažilo počas svojej pedagogickej praxe takýto incident raz. No 5,5 % respondentov potvrdilo, že vyhrážanie žiakov vplyvnými známostami zakúsilo dva razy a takmer 5 % opakovane, tri a viac ráz, sa mu nevyhlo 10 % mužov a 7 % žien.

Graf 28 Vyhrážanie žiaka využitím vplyvných známostí

4.3.7 Hrozby žiaka fyzickým násilím

Nie len deti, ale aj učitelia sa musia cítiť v škole bezpečne a pedagogická práca pre nich nemá byť trvalým stresorom. Keďže v médiách sa sporadicky objaví prípad výskytu brachiálnej agresivity žiakov voči učiteľovi, siedma otázka zisťuje, či sa respondenti stretli v praxi s **hrozbami žiaka fyzickým násilím**. Odpovede potvrdzujú, že takéto prípady nie sú časté (Graf 29), čomu nasvedčuje 89,6 % záporných odpovedí. Údaj, že 10,4 % respondentov sa s touto formou agresívneho správania stretlo, je však alarmujúci a dokumentuje fakt, že vážnosť učiteľskej profesie je stále menšia a autorita pedagógov klesá. Muži takýmto hrozbám čelili málokedy, no 3,5 % žien potvrdilo, že sa s nimi stretlo tri a viac razy.

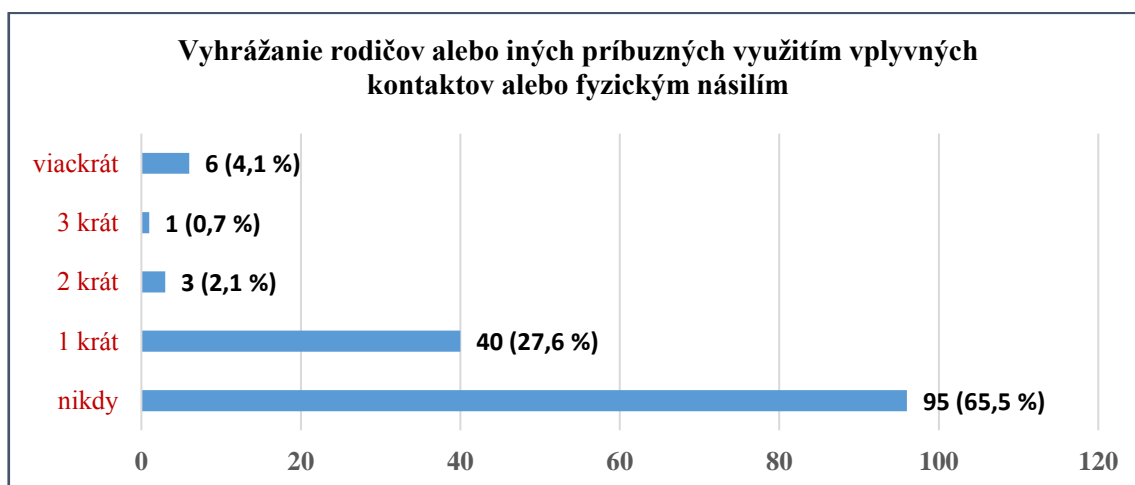

Graf 29 Hrozby žiaka fyzickým násilím

4.3.8 Hrozby rodičov alebo príbuzných využitím vplyvných kontaktov alebo fyzickým násilím

V súčasnej dobe nie je neobvyklé, že mnohí rodičia namiesto výchovy a spolupráce so školou, naopak útočia na školu a učiteľov. Vyhrážajú sa, využívajú rôzne známosti, obracajú sa na školskú inšpekciu, snažia sa získať rozličné odporúčania z rôznych poradní od špecialistov, žiadajú pre svoje deti integráciu, asistentov učiteľa atď. Ak takýmto rodičom či príbuzným dieťaťa škola v niečom nevyhoví, vyhrážajú sa v snahe zastrašiť školu a učiteľov, ktorých obviňujú zo všetkých problémov svojho dieťaťa. Podľa odpovedí na ôsmu otázku takéto správanie nikdy nezažilo 65,5 % respondentov – 70 % mužov a 64,3 %

žien, no tri a viac krát opakované incidenty potvrdilo 4,6 % respondentov; 3,3 % učiteľov a 5,2 % učiteliek (Graf 30). Výsledky nášho výskumu nepreukázali nadmerný výskyt takéhoto správania rodičov.

Graf 30 Vyhrážanie rodičov alebo iných príbuzných využitím vplyvných kontaktov alebo fyzickým násilím

4.3.9 Fyzický útok alebo pokus o napadnutie učiteľa zo strany žiaka

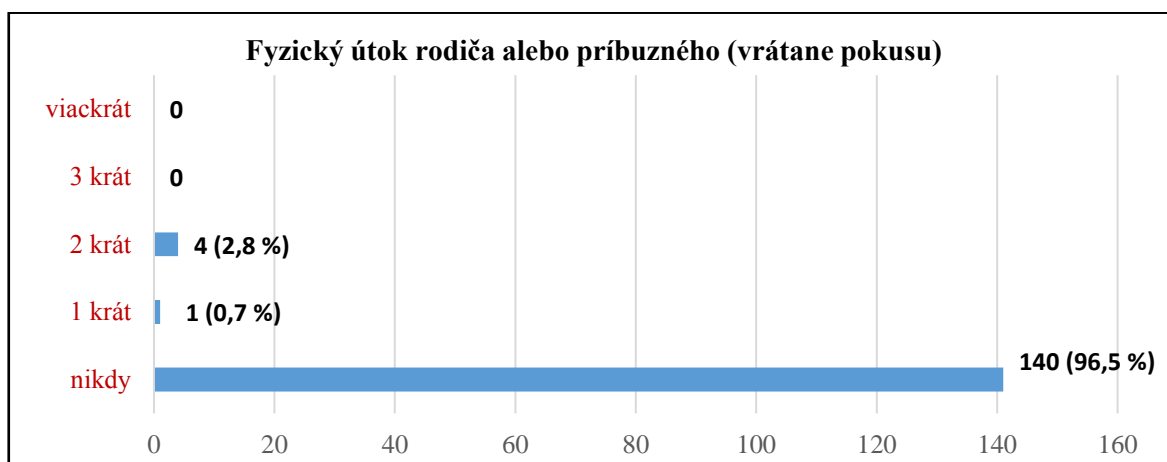
Deviata otázka smerovala k zisteniu prípadov fyzického násillia žiaka voči učiteľovi. Z odpovedí respondentov možno usúdiť, že slovné hrozby málokedy prejdú do brachiálnej agresivity - nikdy ju nemuselo riešiť 92,4 % respondentov. Jeden fyzický útok či pokus o napadnutie však uviedlo 6,2 % a dva razy ho zažilo 1,4 % pedagógov. Z 11 prípadov to bol len jeden muž, obeťami 10 napadnutí boli ženy, dve dokonca dva krát. Periodicitu takýchto závažných incidentov, teda tri a viackrát, respondenti nepotvrdili (Graf 31).

4.3.10 Fyzický útok (alebo pokus) rodiča alebo príbuzného žiaka

Ani fyzické útoky či pokusy o napadnutie zo strany rodiny žiaka nepatria medzi časté prejavy agresívneho správania voči pedagógom. Zistenie, že 96,5 % učiteľov (100 % mužov a 95,6 % žien) sa s takouto situáciou nikdy nestretlo, je pozitívne. Päť respondentiek však na desiatu otázku odpovedalo kladne, štyri z nich sa stali cieľom útoku rodiča dva krát a jedna raz (Graf 32).

Jedna z respondentiek sa vo voľnej odpovedi vyjadrila že „Učiteľ/ka by mal/a byť vnímaný/á ako verejný činiteľ, keďže reálna vymožitelnosť práva je minimálna.“ Zrejme mnoho rodičov, no pravdepodobne ani pedagógov nevie, že učiteľ má pri výkone svojho povolania štatút chránenej osoby. Chránená osoba pred zákonom používa rovnakú ochranu ako verejný činiteľ, čo by malo zamedziť, aby sa žiaci či ich rodičia správali voči učiteľom agresívne, fyzicky ich napádali či verbálne na nich útočili.

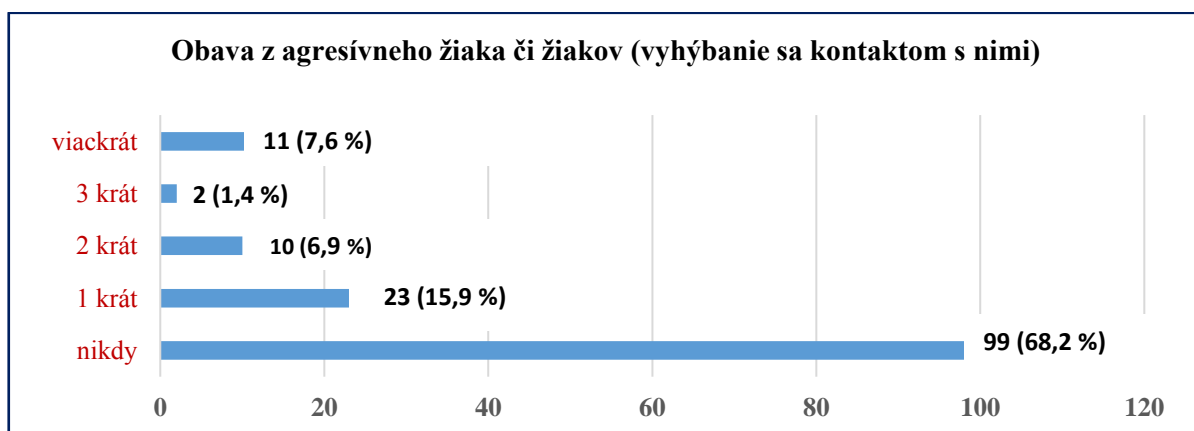

Graf 32 Fyzický útok rodiča alebo príbuzného (vrátane pokusu)

4.3.11 Obava z agresívneho správania žiaka a vyhýbanie sa kontaktom s ním

Učitelia sa stále častejšie stretávajú s agresívnym správaním, ktorého cieľom je uškodiť a znevážiť autoritu pedagóga. Verbálna agresia vie ublížiť rovnako, ak nie viac, ako fyzický útok. Viac ako 30 % učiteľov dosvedčilo, že prežili obavu z agresivity žiakov do tej

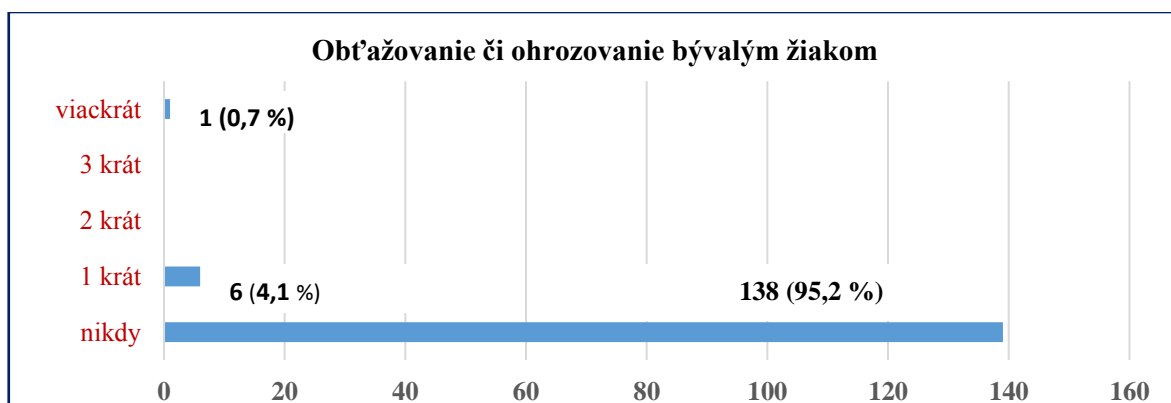
miery, že sa kontaktom s ním radšej vyhýbali. Aj tu sme zistili rozdiely medzi ženami a mužmi - tri a viac krát sa v takejto situácii ocitli práve ženy (11,3 %) (Graf 33).

Graf 33 Obava z agresívneho žiaka/kov (vyhýbanie sa kontaktom s nimi)

4.3.12 Obťažovanie či ohrozovanie bývalým žiakom

Možno predpokladať, že odchod žiaka zo školy vedie aj k strate jeho dôvodov a aktuálnosti motivácie k obťažovaniu a šikanovaniu učiteľa. Niekedy však k takémuto správaniu môže viesť pretrvávajúca túžba po odplate za domnelú či skutočnú krivdu a nespravodlivosť, ktorú žiak zo strany učiteľa a školy prežil. Podľa odpovedí na túto otázku patrí opakované priame obťažovanie alebo ohrozovanie bývalým žiakom medzi zriedkavejšie formy násilného správania žiakov; nepotvrdilo ho 95,2 % respondentov (nikdy ho nezažilo 93,3 % mužov a 95,6 % žien). Iba jeden učiteľ ho riešil viackrát (Graf 34).

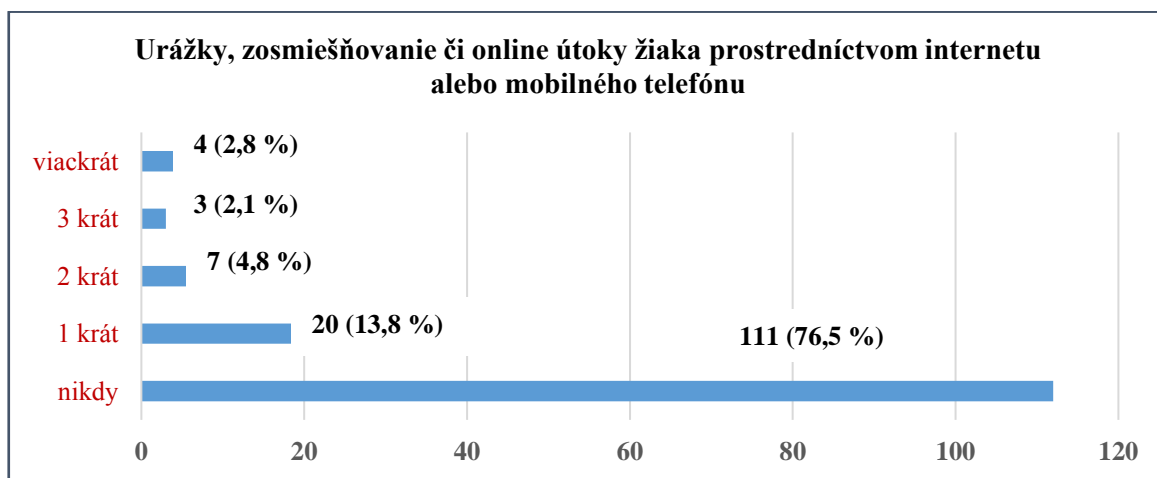

Graf 34 Obťažovanie, či ohrozovanie bývalým žiakom

4.3.13 Urážky, zosmiešňovanie či online útoky žiaka prostredníctvom internetu alebo mobilného telefónu

Posledné dve položky dotazníka smerovali k zisteniu výskytu kyberšikany učiteľov, ktorá je rozšírením šikanovania o nové online formy. Spoločný je zámer – uškodiť, ublížiť obeti, znevážiť a hanobiť ju. Podľa K. Hollej (Hollá, s. 171, 2012) aj v podmienkach slovenského školstva dochádza k šikanovaniu a kyberšikanovaniu učiteľov, no nie je jasné, ako často sa takéto správanie vyskytuje. Útoky na učiteľov sa dejú najčastejšie formou anonymných obťažujúcich telefonátov a textových správ, útočných a urážlivých e-mailov, šírením falošných správ na internete, provokovaním učiteľa nahrávaním na mobil. Odpovede respondentov potvrdili, že takmer štvrtina učiteľov sa s kyberšikanovaním či už priamo, alebo ako svedok stretla (Graf 35).

Túto skutočnosť dokumentujú aj niektoré voľné odpovede respondentov – napr. „Viacrát urážky, zosmiešňovanie, online útoky na kolegu prostredníctvom internetu a mobilného telefónu“.

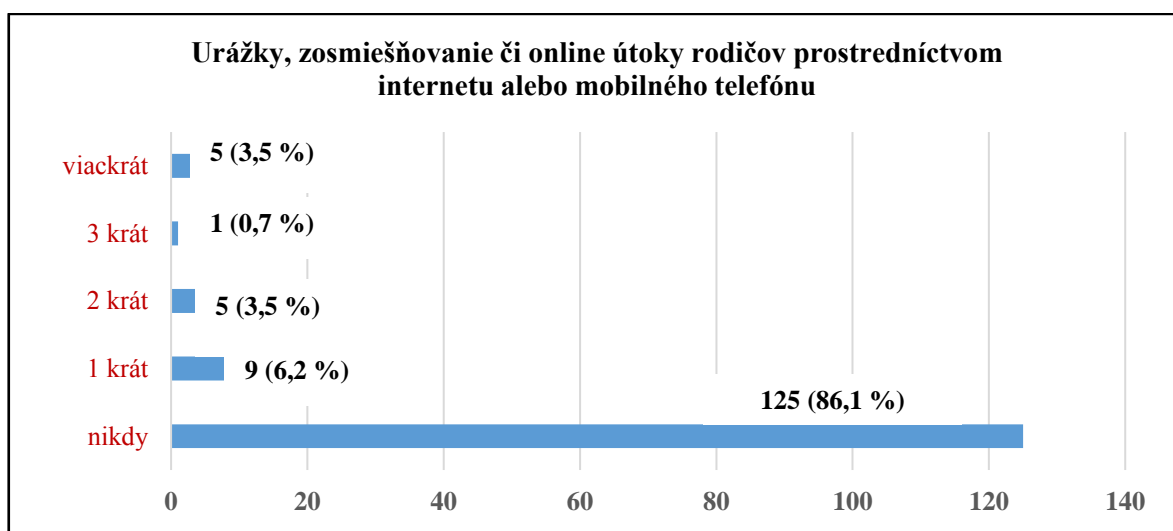

Graf 35 Urážky, zosmiešňovanie či online útoky žiaka prostredníctvom internetu alebo mobilného telefónu

4.3.14 Urážky, zosmiešňovanie či online útoky rodičov žiaka prostredníctvom internetu alebo mobilného telefónu

V súčasnej dobe nemajú učitelia vo veľkých školách potrebný osobný kontakt s rodičmi, ktorých vo väčšine prípadov vidia raz – dva razy za školský rok na rodičovskom združení. Zatiaľ čo povinnosťou učiteľa je správať sa k rodičom žiakov korektne,

u problematických rodičov často úcta k učiteľovi absentuje. Pozornosť prospechu a správaniu svojho dieťaťa v škole venujú až pri jeho neúspechu, za ktorý obviňujú pedagógov. Výnimkou v takých prípadoch nie sú prípady slovného napádania a ohrozovanie učiteľa rodičmi alebo inými príbuznými žiaka prostredníctvom internetu. Hoci sa kyberšikanovanie učiteľa vyskytuje v našich podmienkach menej často ako uvádzajú zahraničné výskumy, stretlo sa s ním takmer 13,9 % respondentov, z toho 7,7 % dva a viac krát (Graf 36).

Graf 36 Urážky, zosmiešňovanie či online útoky rodičov prostredníctvom internetu alebo mobilného telefónu

4.3.15 Voľné odpovede

Doplnenie o poslednú, otvorenú položku „*Iné*“, s priestorom pre vlastné vyjadrenie k agresívnemu správaniu žiakov, si vyžiadali počas pilotného overovania dotazníkov samotní pedagógovia; túto možnosť využilo 130 respondentov, teda takmer 90 % celého súboru; 15 respondentov túto možnosť nevyužilo. Výroky učiteľov potvrdzujú častý výskyt verbálneho násillia medzi žiakmi a prejavov agresivity aj voči učiteľom a z toho vyplývajúce stresujúce faktory, ktoré sústavne negatívne pôsobia v prostredí školy, no problematiky šikanovania a kyberšikanovania sa dotýkali len výnimočne.

Vybrané výroky učiteľov:

- NEPRIAMY KAŽDODENNÝ TLAK SÚVISIACI S AROGANTNÝM SPRÁVANÍM !!! (UVEDENÉ 2 x)

- PSYCHICKÉ NAPÄTIE VYPLÝVAJÚCE Z NEOPODSTATNENÉHO PRENÁŠANIA ZODPOVEDNOSTI NA OSOBU UČITEĽA - ŽIAK POZNÁ LEN SVOJE PRÁVA, ALE POVINNOSTI IGNORUJE VEDOME!
- MANIPULUJE!
- OSOBNĚ SOM SA SO ŠIKANOU ROZHODNE NESTRETĽA, AJ KEĎ V SVOJOM OKOLÍ (MEDZI KOLEGYŇAMI) O ŠIKANE VIEM (NAJMÄ ZO STRANY RODIČOV). RODIČIA VEĽMI ČASTO PRICHÁDZAJÚ DO ŠKOLY S KONKRÉTNymi NÁMIETKAMI VOČI UČITEĽOM. VIACERÍ SÚ AGRESÍVNI, V KOMUNIKÁcii, NAJMÄ NA ZAČIATKU KOMUNIKÁcie, KEĎ EŠTE CELKOM NEROZUMEJÚ PODSTATE VECI. VEĽMI ŤAŽKO TOTIŽ NESÚ KRITIKU MIERENÚ NA SVOJE DETI. MYSLÍM SI VŠAK, ŽE AK DÔJDE KU KONFLIKTU MEDZI UČITEĽOM A ŽIAKOM NA NAŠEJ ŠKOLE, SNAŽÍ SA PEDAGOGICKÝ DOZOR TENTO KONFLIKT VIESŤ NA RACIONÁLNEJ ÚROVNI.
- OPAKOVANÉ URÁŽKY ČI NADÁVKY ŽIAKA V PRIEBEHU VYUČOVANIA - MEDZI SEBOU ŽIACI (UVEDENÉ 100x)
- ČASTÉ HRUBÉ SLOVNÉ URÁŽKY ALEBO POKRIKOVANIE ŽIAKA MIMO DOBU VYUČOVANIA (UVEDENÉ 10x)
- ŠKOLSKÝ PSYCHOLÓG JE UŽ DÁVNO NUTNOSŤOU
- NESLUŠNÉ SPRÁVANIE ŽIAKOV, VULGÁRNE VYJADROVANIE, NEREŠPEKTOVANIE AUTORITY, STRATA MOTIVÁCIE UČIŤ SA, NEREÁLNE PREDSTAVY O ŽIVOTE, RODIČIA NEUČIA DETI ZÁKLADNEJ DISCIPLÍNE A ÚCTE K OSTATNÝM ĽUĎOM (AJ SPOLUŽIAKOM A UČITEĽOV), STUPŇOVANIE PREJAVOV AGRESIVITY
- MYSLÍM, ŽE AK SA UČITEĽ K ŽIAKovi SPRÁVA SLUŠNE, NEURÁŽA HO, NEPODCEŇUJE, NEZHADZUJE HO, DOSTÁVA SPÄTNÚ VÄZBU OD ŽIAKA (NAJČASTEJŠIE PRIMERANÚ)
- TIETO NEGATÍVNE PREJAVY REGISTRUJEM NAJMÄ OD DRUHEJ POLOVICE 90 TYCH ROKOV MINULÉHO STOROČIA
- VULGARIZMY A URÁŽKY SÚ NA DENNOM PORIADKU. AK ŽIAK DOSTANE NEDOSTATOČNÚ, ALEBO SA NEMÔŽE HRAŤ S MOBILOM, AK HO UPOZORNÍTE NA SLUŠNÉ SPRÁVANIE, ATĎ.
- PREKRÚTENIE DANEJ SITUÁCIE VOČI UČITEĽovi (UVEDENÉ 5x)
- V DNEŠNEJ DOBE DETI UČÍME LEN PRÁVAM A NIE POVINNOSTIAM. DETI UŽ NEMAJÚ ŽIADNE AUTORITY.

- ČASTO SA STRETÁVAM SO SITUÁCIOU, ŽE ŽIAK SA DRZO SPRÁVA K UČITELOVI, TYKÁ MU, ABSOLÚTNE NEREŠPEKTUJE, ALE V PODSTATE SA TÁTO SITUÁCIA NEDÁ RIEŠIŤ. ŽIACI NEMAJÚ ŽIADNY POSTIH, IBA NEJAKÚ POZNÁMKU. ZLÝ SYSTÉM. VEDIA, ŽE MÔŽU A PRETO TO ROBIA. RODIČIA NEMAJÚ NA TO DOSAH. JA SOM Z TÝCH, KTORÍ NA ŠŤASTIE NEMAJÚ NEJAKÝ VEĽKÝ PROBLÉM, LEN VÝNIMOČNE A ŽIAK SI TO UVEDOMÍ, ALE MÁM KOLEGOV, KTORÍ VYSLOVENE TRPIA. SNAŽÍM SA DETI OVPLYVNIŤ, ABY TO NEROBILI, ALE KEĎ SA IM NEMÔŽE NIČ STAŤ, TAK PREČO BY TO MALI MENIŤ.
- NEVÁŽENIE A NEÚCTA VOČI UČITEĽOM OD ŽIAKOV AJ RODIČOV.
- UČITEĽ/KA BY MAL/A BYŤ VNÍMANÝ/Á AKO VEREJNÝ ČINITEL, KEĎŽE REÁLNA VYMOŽITEĽNOSŤ PRÁVA JE MINIMÁLNA.
- URÁŽKY, ZOSMIEŠŇOVANIE, ONLINE ÚTOKY KOLEGU PROSTREDNÍCTVOM INTERNETU A MOBILNÉHO TELEFÓNU – VIACKRÁT
- AROGANTNÉ SPRÁVANIE, IGNORANCIA POKYNOV, POUŽÍVANIE VULGARIZMOV
- AGRESÍVNE ODMIETANIE PRÁCE NA VYUČOVANÍ

4.4 Šikana a kyberšikana učitel'ia – hlavné zistenia

V uplynulom desaťročí sa pozornosť psychológov, pedagógov a ďalších odborníkov stále častejšie upiera na problematiku šikanovania a kyberšikanovania na pracovisku. Mobbing, teda šikanovanie dospelých, sa vyskytuje zväčša v podnikoch s vysokými nárokmi a tlakom na pracovný výkon. Donedávna by sa predstava násilia a šikanovania na pracovisku len ťažko zlučovala so zdanlivo príjemným školským prostredím. Výskumy a diskusie s učiteľmi na úrovni základných aj stredných škôl a niekoľko medializovaných prípadov však naznačuje, že intenzita a frekvencia prípadov problémového a násilného správania detí narastá. Niektorí zahraniční experti tvrdia, že učitel'ia sú pre takýchto žiakov ľahkými cieľmi a že násilné správanie, šikanovanie a kyberšikanovanie učiteľov zo strany žiakov a neraz aj ich rodičov dosahuje epidemické rozmery. Ako uvádza Csémy a kol, (2013, s. 79-80), problematike násilia v školách sa venovala rada štúdií v Spojených štátoch amerických aj v Európe, hlavne vo Veľkej Británii a v Nemecku. V Českej republike vzniklo množstvo prác zameraných na problémové správanie a agresivitu žiakov ako na záťažové faktory, ktoré ohrozujú výkonnosť a duševné zdravie pedagógov, prispievajú k ich vyhoreniu a k zhoršovaniu atmosféry v škole.

Výskyt agresie potvrdili učitel'ia základných i stredných škôl aj v našom výskume. Väčšina vyjadrení, názorov a stanovísk respondentov sa týkala problémového správania žiakov, násilia a konfliktov medzi žiakmi, vulgárneho a hrubého vystupovania, nerešpektovania autority a ignorovania učiteľ'a. Z odpovedí vyplýva, že pedagógovia sa stretávajú s agresívnym správaním medzi deťmi aj voči sebe zo strany žiakov, často a permanentne sa musia vyrovnávať so značnou psychickou záťažou. Násilné správanie žiakov je rozšírené do takej miery, že výrazne komplikuje edukačný proces a negatívne ovplyvňuje vzťah pedagóga k svojmu povolaniu. Každý človek, bez ohľadu na profesiu, má právo na bezpečné pracovné prostredie bez násilia, preto treba považovať tieto výsledky za veľmi závažné.

Jedným z cieľov výskumu bolo rozšíriť poznatky o výskyte a formách šikanovania, kyberšikanovania a násilného správania žiakov voči učiteľom na slovenských školách. Preto sme osobitnú pozornosť venovali, vzhľadom na špecifičnosť a náročnosť práce učiteľ'a, aj problematike šikanovania a kyberšikanovania pedagógov v školskom prostredí, ktorého aktéri aj svedkovia sú deti. Odpovede niekoľkých respondentov v našom výskume dosvedčili aj tradičnú šikanu a kyberšikanu.

4.4.1 Výskyt agresívneho správania žiakov voči učiteľom na školách

Existenciu agresívneho správania žiakov voči učiteľom v škole potvrdili všetky kategórie pedagógov, bez ohľadu na typ školy, vek, pohlavie a dĺžku praxe v približne rovnakej intenzite. Je zrejmé, že viac napádanou skupinou sú ženy než muži. **Učitelia sa s násilím stretávajú oveľa zriedkavejšie ako učiteľky, ktorých je však na školách viac než 80 %. Výskyt násilia zo strany žiakov potvrdila viac ako polovica učiteľov (51,7 %).** Hoci by sa dal považovať tento údaj v porovnaní s výsledkami nových výskumov za pozitívny (napr. Čaková a kol. 2016 uvádzajú 92 % učiteľov základných škôl a 74 % učiteľov stredných škôl), nemožno negovať už len samotnú skutočnosť, že sa učitelia stretávajú na školách zo strany žiakov s násilím.

Nie každé násilné správanie a agresiu žiakov však možno považovať za šikanovanie učiteľov. Väčšinou ide o časté incidenty a konflikty, otvorené hrubé vyjadrovanie na adresu pedagóga súvisiace s tým, že učitelia vyžadujú v škole od žiakov plnenie povinností, dobrý výkon a vedomosti. To vytvára tlak, ktorý niektoré deti z rozličných dôvodov nevládajú, na neúspech reagujú podráždene až agresívne.

4.4.2 Najčastejšie formy agresivity a násilného správania voči učiteľom

Najrozšírenejšou formou agresívneho správania, s ktorým sa pedagógovia stretávajú, sú hrubé slovné urážky, nadávky a pokrikovanie žiakov v priebehu vyučovania, ale aj mimo doby výučby. Prejavy verbálnej agresivity potvrdila viac ako polovica učiteľov. Tretina respondentov sa stretla aj s úmyselným poškodením osobnej veci alebo učebných pomôcok v škole. Žiaci aj rodičia sa veľa ráz vyhrážajú využitím vplyvných známostí a kontaktov, v niektorých prípadoch dokonca aj fyzickým násilím. **Hoci je verbálna agresivita a šikanovanie častejšie, než fyzické, v niekoľkých prípadoch prišlo aj k fyzickému útoku zo strany rodiča alebo príbuzného žiaka - desať žien (8,7 %) zažilo aj napadnutie či pokus o napadnutie žiakom a 5 žien čelilo fyzickému útoku rodiča či iného príbuzného.** Viac ako 30 % učiteľov priznalo obavu z agresívneho žiaka do tej miery, že kontaktom s ním radšej vyhýbali. Je to štvrtá najčastejšia forma agresivity, s ktorou sa stretávajú ženy. Tri a viac krát prežilo znepokojenie a strach z takýchto žiakov 11,3 % žien a žiadny muž; dva razy sa takejto situácii nevyhol iba jeden muž.

4.4.3 Opakovaný výskyt násilného správania

Zaujímalo nás, či sa učitelia stretávajú aj s tradičnou šikanou, ktorá sa líši od jednorazových konfliktov s agresívnymi žiakmi opakovanými výpadmi na obeť. **Opakovaný výskyt násilného správania žiakov sa potvrdil u všetkých učiteľov. Isté rozdiely môžeme konštatovať vo formách agresie prejavenej voči ženám a mužom.** Ženy učiteľky sa stretávajú častejšie s tri a viackrát opakovanými agresívnymi prejavmi žiakov ako muži. Najčastejšie sa prejavujú vo forme hrubých slovných urážok a nadávok žiakov mimo vyučovania aj opakovaného hrubého správania a pokrikovania v jeho priebehu. Ženy prežívali strach z agresívnych žiakov, opakovane dochádzalo k ničeniu a poškodzovaniu ich osobných vecí a učebných pomôcok a častejšie ako muži sa stávali objektom vyhrážania žiaka alebo jeho rodičov.

Opakované verbálne násilie, ignorovanie pokynov, odmietanie práce na vyučovaní, hrubé správanie a každodenný stres vyplývajúci z týchto konfliktov uviedla viac ako tretina pedagógov. Sústavné nerešpektovanie autority učiteľov a agresia zo strany žiakov sa potvrdili aj na našich školách.

4.4.4 Tradičné šikanovanie a kyberšikanovanie učiteľov

Viacerí učitelia uviedli, že majú osobné skúsenosti alebo boli svedkovia kyberšikanovania kolegov vo forme ponižovania, urážania, zosmiešňovania a online útokov žiakov, ale aj ich rodičov prostredníctvom internetu alebo mobilného telefónu. Hoci sú to zatiaľ menej frekventované formy násilia, ktoré zo strany žiakov nezažilo viac ako 80 % mužov a 70 % žien, ich opakovaný výskyt (tri a viac krát) viac než 5 % učiteliek potvrdilo. Urážky, zosmiešňovanie či online útoky rodičov prostredníctvom internetu alebo mobilného telefónu uviedol len jeden učiteľ, no nevyhlo sa im 16,5 % žien. **Kyberšikanovaním žiakov sú viac napádané ženy, priznalo ho viac ako 16 % mužov a až jedna štvrtina učiteliek. Napriek tomuto zisteniu a niekoľkým medializovaným prípadom nie je možné zatiaľ potvrdiť alarmujúci frekventovaný výskyt tradičnej šikany, ani kyberšikanovania učiteľov na slovenských školách v takej miere, v akej o nej referujú zahraničné výskumy.**

5 Diskusia, zhrnutie výskumu

Šikanovanie v škole nie je nový fenomén. V každej spoločnosti sa vždy vyskytovali slabší a zraniteľnejší jednotlivci, ktorí sa stávali cieľom ubližovania a ponižovania tých silnejších a škola nebola výnimkou. Na závažnosť tohto sociálno-patologického javu začali upozorňovať odborníci už v druhej polovici 20. storočia, no väčšiu pozornosť si táto zložitá problematika, ktorá postihuje školy na celom svete, získala u nás až v poslednom desaťročí. Obeťami šikanovania v škole nie sú len žiaci. Stále viac sa diskutuje o prípadoch agresívneho správania žiakov, ktorých cieľom sa stávajú učitelia. Mnohé štúdie realizované vo svete i u nás potvrdzujú, že dochádza k nárastu opakovaných útokov a že šikanovanie medzi deťmi aj zo strany žiakov voči učiteľom, sa stalo globálnym celosvetovým problémom.

V súčasnej dobe šikana nadobudla spolu s rozvojom elektronických médií ďalší rozmer, šikanovanie v kyberpriestore. Dnešné deti si nevedia svoj každodenný život bez telefónu a internetu ani predstaviť. Kyberšikane sú vystavené deti, obeťami kybernetických incidentov sa stávajú aj učitelia.

Nie každý konflikt či spor alebo prejav online agresie medzi žiakmi a nie každú formu hrubého správania alebo jednorázový kybernetický útok na pedagóga možno považovať za šikanovanie a kyberšikanovanie a porušenie ľudských práv. Avšak neriešená tradičná šikana a kyberšikana ohrozuje edukačné prostredie školy, ktoré by malo zaručovať podmienky pre zdravý vývoj každého dieťaťa, vytvárať vhodné predpoklady na formovanie osobnostných vlastností a sociálny vývin žiakov a pedagógom poskytovať adekvátne a bezpečné pracovné prostredie. Zistenia výskumov zameraných na výskyt šikanovania a kyberšikanovania nie sú rovnaké a komparácia naznačuje nemalé rozdiely medzi jednotlivými krajinami. Preto sme, s cieľom zefektívniť prevenciu a elimináciu tohto fenoménu, zamerali náš výskum na otázku šikanovania a kyberšikanovania žiakov a násilného správania, šikany a kyberšikany žiakov voči učiteľom na slovenských školách. Výskum sme rozčlenili na teoretickú časť a na prezentáciu a vyhodnotenie dvoch výskumných okruhov, vrátane odpovedí na stanovené výskumné otázky.

6 Zhrnutie výskumu

6.1 Šikana a kyberšikana – žiaci

Cieľovou skupinou výskumu šikany a kyberšikany žiakov boli žiaci základných škôl, osemročných gymnázií, gymnázií a stredných odborných škôl. Výskum sa uskutočnil vo všetkých krajoch Slovenska. Výskumný súbor tvorilo celkove 2 895 žiakov (1 574 chlapcov - 54,4 % a 1 321 dievčat - 45,6 %).

Viac ako polovica respondentov (51,8 %) potvrdila na škole, ktorú navštevujú, prítomnosť šikany. Častý výskyt tradičnej šikany v škole uviedlo 8,4 % respondentov a občasny výskyt 43,4 %. V miere výskytu šikanovania vedú základné školy, o niečo nižší bol jej výskyt na osemročných gymnáziách a najmenej súhlasných odpovedí sme našli u stredoškolákov. Rozdiely medzi typmi škôl ani ročníkmi však nie sú významné. O prítomnosti šikany na škole, ktorú navštevujú, sú lepšie informované dievčatá ako chlapci, čo môže súvisieť aj s tým, že dievčatá sa stávajú častejšie jej obeťami než chlapci. Zistenie, že celkove viac ako 50 % respondentov potvrdilo, že o prípadoch šikany či násilia v škole vedia, nie je priaznivé a tento stav si vyžaduje zvýšenú pozornosť. Prekvapivý je aj fakt, že viac ako polovica žiakov prítomnosť šikanovania v škole potvrdila, až 38,7 % uviedlo, že o výskyte šikany na ich škole nemá žiadne poznatky. Malá informovanosť žiakov o výskyte šikanovania môže svedčiť o potrebe venovať na škole viac pozornosti výchovnému využitiu jeho odhaľovania a sankcionovania, čo by mohlo prispieť k prevencii a eliminácii tohto negatívneho javu. Najvyšší výskyt šikany v škole sme zistili v Košickom kraji a najnižší v Prešovskom kraji.

Viac ako štvrtina respondentov priznala, že sa niekedy ocitla v pozícii obeť šikanovania. K najčastejším formám tradičnej šikany patrí sociálne šikanovanie, ako napr. zámerné vyčleňovanie z kolektívu triedy, ponižovanie, ignorovanie, zastráňovanie a vyhrážanie. Na druhom mieste je fyzické šikanovanie ako telesné napadnutie, bitky a ubližovanie a nepriama brachiálna agresia vo forme krádeží, poškodzovania, ničenia a násilného vymáhania rôznych vecí. Dievčatá sa stávajú častejšie obeťami sociálneho šikanovania, medzi chlapcami prevláda fyzické násilie. Toto zistenie korešponduje s výsledkami výskumov zameraných na špecificky dievčenské a chlapčenské formy šikanovania, podľa ktorých chlapci používajú skôr otvorenú fyzickú agresiu a dievčatá agresiu vzťahovú, ako vylúčenie z kolektívu, ohováranie, intrigánstvo (Crick a Bigbee 1998,

s. 337-347 in: Adamík-Šingerová, 2009). So šikanovaním sa nikdy nestretla iba pätina respondentov. Treba však pripustiť možnosť, že písomné odpovede respondentov môžu podávať ako šikanovanie aj krátkodobé incidenty medzi žiakmi. K hlbšiemu osvetleniu povahy a frekvencovanosti šikany by prispel ďalší kvalitatívny výskum.

Medzi problémy školy so šikanovaním patrí aj jej prešetrovanie a riešenie. Agresor bol najčastejšie potrestaný zníženou známkou zo správania či poznámkou a v 3,0 % musel odísť zo školy. Vzhľadom na to, že nedoriešené prípady šikany bývajú bolestné pre obeť a majú negatívne sociálne dôsledky na vzťahy medzi žiakmi, je znepokojivé, že podľa 7,4 % odpovedí sa učitelia o šikane síce dozvedeli, no k jej účinnému potrestaniu neprišlo a problémy pokračujú. V 13,6 % prípadov sa o šikane nikto dospelý ani nedozvedel. Takmer polovica respondentov o prípadnom riešení šikanovania v škole nemá žiadnu vedomosť. Úloha učiteľa pri rozhodovaní o riešení každého prípadu je veľmi ťažká, no sociálna atmosféra v triede a dodržiavanie zásady, že šikana v škole nemôže byť tolerovaná záleží hlavne od jeho pedagogického majstrovstva, taktu, sebakontroly a trpezlivosti.

Keďže šikana v posledných rokoch nadobudla novú formu online násilia, výskum venoval pozornosť aj výskytu kyberšikanovania žiakov na Slovensku.

Zistenie, že takmer tri štvrtiny respondentov je na internete 6 – 7 dní v týždni nie je prekvapujúce. Najpreferovanejšia činnosť chlapcov na internete je hranie hier (30,2 %) a komunikácia na sociálnych sieťach (26,2 %), dievčatá na rozdiel od toho trávajú množstvo času na sociálnych sieťach (44,9 %) a chatujú (26,4 %). Otázka používania internetu a dohľadu dospelých nad aktivitami detí je preto veľmi aktuálna - väčšina respondentov uviedla, že je online bez kontroly dospelých - na 81,6 % chlapcov a 66,4 % dievčat nedohliada nikto. Pritom viac ako tretina opýtaných priznala, že sa už sa stala obeťou alebo svedkom kyberšikanovania. Rovnako ako u tradičnej šikany sú aj tu častejšie obeťami dievčatá. Dôvodom môže byť skutočnosť, že trávajú na internete podstatne viac času na sociálnych sieťach a chatovaním čo ich vystavuje väčším rizikám, než hrozia chlapcom, ktorí sa skôr venujú hranu hier.

Kybernetická šikana medzi mládežou má najčastejšie formu ohovárania, zosmiešňovania a ponižovania na sociálnych sieťach a zverejnenie alebo šírenie znevažujúcej fotografie či videa na internete. Medzi páchatelmi kyberšikanovania je až polovica násilníkov z rovnakej školy ako obeť a takmer 20 % respondentov priznalo, že aj oni v poslednom roku použili kyberútok voči niekomu inému. Častejšími útočníkmi sú chlapci. Viac ako 17 % obetí agresora nepoznalo, alebo s ním bolo v kontakte iba na internete. Pokiaľ sa jedná o online agresiu nemožno bagatelizovať ani jednorázové či

občasné útoky, keďže napr. fotografie alebo ponižujúce videá na internete sa šíria rýchlo a môže ich vidieť množstvo ľudí; skúsenosti s touto formou kyberšikany mal takmer každý respondent.

Keďže 100 % obrana pred kyberšikanou neexistuje, pýtali sme sa respondentov ako sa pred útokmi brániť. V takýchto situáciách by mali mať deti a mládež možnosť zdôveriť sa blízkej osobe, ktorá im ich pomôže vyriešiť. Žiaci by sa najčastejšie obracali s žiadosťou o pomoc na rodičov (takmer 80 % dievčat a necelých 60 % chlapcov). Podobné rozdiely medzi dievčatami a chlapcami sme zistili aj pri ďalších alternatívach – zdôveriť sa učiteľom (49,2 % dievčat a 34,6 % chlapcov) alebo výchovnému poradcovi či školskému psychológovi. Medzi ďalšími formami obrany dominovalo zablokovanie užívateľa a informovanie polície. Iba 12 % detí by však zavolalo na Linku detskej istoty a 7,6 % priznalo, že nevedia ako takúto situáciu riešiť. Značná časť voľných odpovedí chlapcov odporúčala brániť sa rovnakým spôsobom a v prípade neanonymného agresora použiť fyzické násilie a bitku. Tieto zistenia potvrdzujú aktuálnu potrebu systematickej práce a realizácie ďalších opatrení zo strany školy, školských psychológov a ostatných zainteresovaných odborníkov a inštitúcií. Hoci sa na mnohých školách uskutočňujú prednášky a besedy (takýchto jednorazových aktivít sa zúčastnilo viac ako 40 % respondentov), výsledky ukazujú, že vedomosti žiakov o kyberšikanovaní sú nedostatočné a aj keď o ňom počuli, sami sa necítia ohrození. V záujme vytvárania podmienok bezpečnosti v kyberprostore je nevyhnutné permanentné informovanie detí a upozorňovanie rodičov na hrozby internetu a ďalšie vzdelávanie učiteľov o odborných postupoch v prípadoch kyberšikanovania.

6.2 Šikana a kyberšikana – učitelia

Hlavným cieľom druhej časti výskumu bolo identifikovať výskyt šikanovania, kyberšikanovania a agresie voči učiteľom, zistiť, aké sú najčastejšie prejavy a formy agresívneho správania a šikanovania učiteľov zo strany žiakov a či učitelia majú osobné skúsenosti s prejavmi kyberšikanovania. Výskumný súbor tvorilo celkovo 145 učiteľov (115 - 79,3 % žien a 30 – 20,7 % mužov) základných a stredných škôl zo všetkých krajov Slovenska okrem Trenčianskeho kraja a Košického kraja, kde sa Stredisku nepodarilo

získať respondentov. S ohľadom na veľkosť a zloženie súboru, ktorý neposkytoval dostatočne validný potenciál k hlbšej analýze sú výsledky len informatívne.

Isté obmedzenie môže byť aj skreslenie odpovedí na otázky dotazníka v dôsledku nedôvery v jeho anonymitu a obavy priznať situácie, ktoré pedagóg neraz pociťuje ako svoj neúspech. Bez ohľadu na toto obmedzenie však výsledky poskytujú náhľad na výskyt a frekvenciu určitých foriem agresívneho správania žiakov, vrátane kyberšikany a šikany, voči učiteľom.

Získané dáta ukázali, že viac ako polovica respondentov potvrdila výskyt rôznych foriem násilného správania zo strany žiakov. S útokmi v škole sa častejšie stretávajú ženy, no agresívne správanie voči pedagógom mimo vyučovania a úmyselné poškodenie osobnej veci učiteľa alebo jeho školských pomôcok zažilo viac mužov. Učitelia sa najviac stretávajú s verbálnou agresiou, najčastejšie vo forme opakovaného vyrušovania, hrubého vyjadrovania, nadávok a urážania. K verbálnym útokom zo strany žiakov aj rodičov patrí vyhrážanie využitím vplyvných známostí a fyzickým násilím, kde opakované incidenty dokumentujú často diskutovaný pokles úcty k autorite pedagóga a vážnosti učiteľskej profesie. Učitelia sa neraz obávajú agresívneho správania žiaka/ov do tej miery, že sa im radšej vyhýbajú a ojedinele sa stretávajú aj s ohrozovaním bývalým žiakom. Hoci slovné hrozby zriedkakedy prejdú do fyzického útoku alebo napadnutia učiteľa, viac ako 7 % respondentov uviedlo skúsenosť aj s fyzickou agresiou (viac obetí takýchto útokov sú ženy).

V súčasnej realite našich škôl sa dostáva pedagóg stále častejšie do náročných zložitých až neštandardných situácií aj v súvislosti s online násilím a šikanou. Odpovede respondentov potvrdili, že takmer štvrtina učiteľov sa s kyberšikanovaním zo strany žiakov či už priamo, alebo ako svedok útoku na kolegu/yňu stretla. Urážky, zosmiešňovanie či nevhodné správanie rodičov žiaka voči učiteľom prostredníctvom internetu alebo mobilného telefónu sa vyskytujú v našich podmienkach menej často ako uvádzajú zahraničné výskumy, avšak stretlo sa s nimi takmer 13 % respondentov.

Podľa výsledkov medzinárodnej štúdie o vyučovaní a vzdelávaní TALIS 2013 (TALIS – Teaching and Learning International Study) nie sú určité typy správania, ako napr. zastráňovanie alebo verbálne ohrozovanie učiteľov alebo zamestnancov školy žiakmi, na slovenských školách, v porovnaní s ostatnými krajinami, pričastým javom. V dobe realizácie štúdie pracovalo na Slovensku len 0,6 % učiteľov v školách, v ktorých sa dané správanie vyskytlo raz do týždňa. V priemere krajín TALIS pracovalo 3,4 % učiteľov v školách, ktorých riaditelia uviedli, že sa dané správanie vyskytuje minimálne raz týždenne. (Základná informácia o výsledkoch štúdie OECD TALIS 2013). Toto zistenie by bolo možné

považovať pre Slovensko za pozitívne, no komparáciu treba urobiť s aktuálnejšími štúdiami. Avšak aj v súčasnej realite našich škôl sa v súvislosti s násilím a šikanou dostáva pedagóg do komplikovaných situácií, čo si vyžaduje pozornosť aj z aspektu prípravy učiteľov na ich zvládnutie. Úspešná intervencia závisí v značnej miere aj od špeciálnych odborných poznatkov, profesionálnych zručností a skúseností pedagóga, ktoré prispejú k rýchlej orientácii v takýchto situáciách a k adekvátnemu, účinnému zásahu pri minimalizácii prejavov agresívneho správania žiakov. K rozšíreniu informovanosti učiteľov a zdokonaleniu sociálnych zručností v tejto oblasti a tým aj k zvýšeniu bezpečnosti edukačného prostredia, by mohla prispieť aj ponuka vzdelávacích aktivít Strediska.

7 Záver

Výskum šikany a kyberšikany, realizovaný na základných a stredných školách potvrdil výsledky iných štúdií, že výskyt tohto sociálno – patologického javu sa stáva bežným už aj na Slovensku. Súčasne prispel k zámeru Strediska zmapovať výskyt a frekvenciu rozličných foriem šikanovania a kyberšikanovania žiakov a učiteľov u nás. Výsledky priniesli informácie, ktoré na jednej strane ukazujú, že hoci rozsah šikany a kyberšikany nenadobudol u nás, v porovnaní s mnohými inými krajinami, charakter epidémie, tento negatívny fenomén je rozšírený aj na našich školách a je súčasťou života detí aj pedagógov.

Výskum mal aj isté obmedzenia, uskutočnil sa len na druhom stupni základných škôl a na stredných školách, no viacerí autori upozorňujú na potrebu venovať pozornosť deťom mladšieho školského veku. Limitujúcou stránkou výskumu bola ochota detí a učiteľov spolupracovať. Výsledky získané na malom súbore pedagógov možno považovať za informatívne.

Násilie, šikanovanie a kyberšikanovanie v škole nemožno bagatelizovať ani tolerovať. Prudký rozvoj informačno – komunikačných technológií a nárast intolerancie vo všetkých oblastiach života spoločnosti si vyžadujú zo strany odborníkov ďalšie teoretické prehlbovanie poznatkov a kvalitatívne skúmanie problematiky šikanovania a kyberšikanovania v celom jej kontexte.

Hľadanie ciest k vytváraniu bezpečného školského prostredia a zaistovanie primárnej a sekundárnej prevencie šikany a kyberšikany v školskom prostredí si vyžaduje súčinnosť učiteľov, výchovných poradcov, ďalších spolupracujúcich odborníkov a rodičov. Zo strany škôl je potrebná dôsledná realizácia Smernice a prijímanie opatrení, vedúcich k predchádzaniu a riešeniu prípadov násillia medzi žiakmi ale aj voči učiteľom.

Výsledky výskumu upozorňujú na potrebu využívania vzdelávacích, preventívnych a intervenčných programov na školách a na aktuálnosť potreby ďalšieho vzdelávania pedagógov v oblasti detekcie a riešenia týchto javov. Dôležité je prehlbovanie poznatkov rodičov o prevencii agresie detí, o požiadavke dôslednej kontroly a usmernenia ich aktivít na internete a o rizikách kyberpriestoru a zvyšovanie miery informovanosti verejnosti v tejto oblasti.

Výskum priniesol zaujímavé poznatky, na základe ktorých bude Stredisko naďalej monitorovať skúmanú problematiku a priebežne aktualizovať a zefektívňovať svoj

vzdelávací program smerom k zlepšovaniu informovanosti mládeže, pedagógov a rodičov o šikane, ako rizikovom správaní o všetkých nebezpečenstvách internetu a o spôsoboch ochrany pred šikanou a kyberšikanou.

Práca lektorov Strediska s mladými ľuďmi na poli vzdelávania a sociálnej výchovy k interiorizácii a rešpektovaniu ľudských práv sa bude v záujme vytvárania bezpečného študijného priestoru pre mládež a pracovného prostredia pre učiteľov naďalej dôsledne zameriavať na prevenciu a elimináciu šikanovania a kyberšikovania v našich školách.

8 Použitá literatúra

ADAMÍK ŠIMEGOVÁ, M. 2009. *Aktuálny pohľad na šikanovanie v prostredí slovenskej základnej školy. In: Šikana jako pedagogický a etický problém. Sborník příspěvků z konference, Praha, 19. března 2009. TRIBUN. Brno 2009 ISBN 978-80-7399-857-8*

AFTAB, P. 2006. *Wired safety: A parent's guide to cyberbullying. In: HOLLÁ, K. 2013. Kyberšikana. Bratislava. IRIS. 2013. 126 s. ISBN 9788081530111*

BURK, F. 2012. *Teasing and Bullying, The Pedagogical Seminary, 4:3, 336-371, DOI: [10.1080/08919402.1897.10534145](https://doi.org/10.1080/08919402.1897.10534145) [cit. 2018-05-23]. URL: <<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08919402.1897.10534145>>*

CNCB comité national contre le bizutage [online]. URL: <<http://www.contrelebizutage.fr>>

CRICK, N.-BIGBEE, M. 1998. *Relational and Overt Forms of Peer Victimization. A Multiinformant Approach. In Journal of Consulting and Clinical Psychology. 1998, Vol. 66, No. 2, s. 337-347.*

CAKOVÁ, L.- BITTNER, I.- ROLKOVÁ, H. 2016. *Agresivita, agresívne správanie žiakov a šikanovanie učiteľov žiakmi v súčasnej škole. [online]. cit. 2017-10-09] URL: <<http://skolskyservis.teraz.sk/skolstvo/konferencia-spay-pevs-2016/26049-clanok.html>>*

FRYDECKÁ, L. 2005. *Každé třetí dítě je ve škole šikanováno. MF DNES, 2. 5. 2005, s. A/1.*

Deti na nete. [online]. [cit. 2018-09-05]. URL: <https://www.detinanete.sk/>

Ďalšie projekty eSlovensko-Zodpovedne.sk, Ovce.sk, Kybersikanovanie.sk, Sidliskovysen.sk, Nehejtuj.sk, neZavislost.sk, MatFilipa.sk, Pomoc.sk, Stopline.sk. [online]. [cit. 2018-06-18]. URL: <https://www.kybersikanovanie.sk/index.php>

GOLDBERG, S. *When teachers are the bully's target*. 2013. CNN. School of Thought [online]. [cit. 2018-09-16]. URL: <<http://schoolsofthought.blogs.cnn.com/2013/03/11/when-teachers-are-the-bullys-target/>>

GREGUSSOVÁ, M. 2011. *Dospievajúci vo virtuálnom priestore*. Záverečná správa z výskumu 2010. Bratislava: Výskumný ústav detskej psychológie a psychopatológie. URL: http://www.zodpovedne.sk/download/vyskumna_sprava_sk.pdf.

HINDUJA,S.- PATCHIN, J. 2007. *Offline consequences of online victimization: School violence and delinquency*. Journal of School Violence, 6(3), 89–112. ISSN 1538-8220 (Print); ISSN 1538-8239. In: HOLLÁ,K. 2013. *Kyberšikana*. Bratislava. IRIS. 2013. 126 s. ISBN 9788081530111

HINDUJA,S.- PATCHIN,J. 2008. *Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization*. Deviant Behavior, 29(2), 129 - 156. ISSN: 0163-9625 print/1521-0456 [online]. [cit. 2018-07-16]. URL: <<https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/PPP357/cyberbullying%20an%20exploratory%20analysis%20of%20factors%20related%20to%20offending%20and%20victimization.pdf>>

HOLLÁ, K. 2009. *Elektronické šikanovanie – novodobý fenomén edukačnej reality*. In *Škola v proměnách: učitel – žák – učivo: zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*, Zlín 4-5.únor 2009. Zlín: Univerzita Tomáša Bati. s. 345-351, ISBN 978-80-7318-904-4.

HOLLÁ,K.2012. *Kyberšikanovanie učiteľov*. PEDAGOGIKA.SK.2012.ročník 3,č.3.s. 166-180 [online]. [cit. 2018-09-16]. URL: http://www.casopispedagogika.sk/rocnik-3/cislo-3/holla_studia.pdf

HOLLÁ,K.2013. *Kyberšikana*. Bratislava. IRIS. 2013. 126 s. ISBN 9788081530111

HOLLÁ,K.2016. *Sexting a kyberšikana*. Bratislava. IRIS. 2016. 166 s. ISBN 978-80- 8153-061-6

HULANOVÁ, L. 2012. *Internetová kriminalita páchaná na dětech. Psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. 1. vyd. Praha : Triton, 2012. 217 s. ISBN 978-80-7387-545-9.

HÚSKOVÁ, Ľ. 2014. *Šikanovanie v školskom prostredí a jeho trestno-právne hľadisko*. Bratislava: Business Intelligence Club, o.z. PROHUMAN,2014. ISSN 1338-1415 [online]. [cit. 2018-09-14]. URL:
< <http://www.prohuman.sk/pedagogika/sikanovanie-v-skolskom-prostredi-a-jeho-trestno-pravne-hladisko>>

KOLÁŘ, M. 2005. *Nemoc zvaná šikana (každé druhé dítě je terčem šikanování)*. Rodina a škola, 2005, roč. 52, č. 6, s. 10-11.

KOLÁŘ, M. 2009. *Diagnostika a léčba šikanování v praxi* In: Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém Sborník příspěvků z konference, Praha, 19. března 2009. Tribun EU s.r.o. Brno 2009 ISBN 978-80-7399-857-8 s.13 – 26

KOLÁŘ, M. 2011. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha : Portál, 2011. ISBN 978- 80-7367-871-5.

KOPECKÝ, K.,- SZOTKOWSKI, R. 2016. *Národní výzkum kyberšikany českých učitelů*. Univerzita Palackého v Olomouci . Centrum prevence rizikové virtuální komunikace. [online]. [cit. 2018-09-16]. URL:
<<http://www.prevencepraha.cz/attachments/article/17/vyzkumnazprava.pdf>>

KOWALSKI, R. M.- LIMBER, S. P.- AGATSTON, P. W. (2012). *Cyberbullying: Bullying in the digital age*. 2nd Edition. Oxford: Wiley-Blackwell. 294 s. ISBN: 978-1-444-33481-4

KRIŽO,V.-SMIKOVÁ,E.-TUROŠÍKOVÁ,A.2016. *Šikanovanie v škole*. Bratislava: Raabe 2016 102 s.ISBN 8595637001053

KŘIVÁNKOVÁ,P. 2006. *Projekty šikany ve škole a možné řešení*. MU Brno: 2006. 61 s. [online]. [cit. 2018-06-14]. URL:
<https://is.muni.cz/th/119803/fsps_b/Petra_Krivankova.pdf>

MACHÁČKOVÁ, P. 2007. *Kyberšikana ubližování bez hranic* Psychologie dnes.: Portál, roč.13, č. 9/2007, 50-53 s., ISSN 1212-9607

MARCUM, C. D. - HIGGINS, G. E. *Cyberbullying* in: The Encyclopedia of Crime and Punishment [online]. [cit. 2018-07-18]. URL: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/9781118519639.wbecpx182>>

MICROSOFT CORPORATION. (2012). *WWW Online Bullying Survey – Executive Summary- Czech Republic*. Prepared by Cross-Tab Marketing Services & Telecommunications ResearchGroup for Microsoft Corporation.

MITCHELL, K. J.- FINKELHOR, D.- WOLAK, J. 2007. *Youth internet users at risk for the most serious online sexual solicitations*. American Journal of Preventive Medicine, 32(6), 532–537.

MOKROHAJSKÁ, K. 2016. *Šikana učitel'ov*. FF MU. Brno Bakalárska práca. s.64 [online]. [cit. 2018-08-19]. URL:<https://is.muni.cz/th/cupmb/BP_Mokrohajska_2016.pdf>

PATCHIN, J.- HINDUJA,, S. 2006. *Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying*. Youth Violence and Juvenile Justice, Volume 4 Issue 2, April 2006, 148–169. In: SHARMA,V. et al. *Cyber – bullying*.Delphi Psychiatry Journal.April 2010.Vol.3.No.1. Delphi Psychiatric Society. [online]. [cit. 2018-07-18]. URL: <<http://medind.nic.in/daa/t10/i1/daat10i1p131.pdf>>

PODSTUPKA, O. 2018. *Kyberšikany deti pribúda, zažila ju tretina Slovákov*, SME tech 9.10.2018 [online]. [cit. 2018-08-07]. URL: <<https://tech.sme.sk/c/6964759/kybersikany-deti-pribuda-zazila-ju-tretina-slovakov.html>>

Projekt E- bezpečí [online]. [cit. 2018-05-19].URL: (<https://www.e-bezpeci.cz/>

Smernica Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach

[online]. Bratislava 2018. [cit. 2018-10-02]. URL: <https://www.minedu.sk/data/att/13481.pdf>

STEJSKAL, B. 2009. *Šikana jako pedagogický a celospolečenský problém. s.38 In: Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém Sborník příspěvků z konference, Praha, 19. března 2009* Vydal a vytiskl Tribun EU s.r.o. Gorkého 41, 602 00 Brno: 2009 ISBN 978-80-7399-857-8

Školský servis TASR zo 4. júla 2018. *Na Slovensku pôsobí 35-tisíc učiteľov na základných a takmer 21-tisíc učiteľov na stredných školách.* [online]. [cit. 2018-09-04]. URL: <https://skolskyservis.teraz.sk/skolstvo/skolsky-rok-20172018-v-cislach/43114-clanok.html> >

Teror ve škole zažily dvě z pěti dětí. Lidové noviny, 31. 8. 2005. Dostupný online z WWW: <http://www.minimalizacesikany.cz/media-o-sikane/18-media-omis-a-sikane/147-teror-ve-skole>.

TOMÁŠEK, J. 2008. *Učitel jako oběť násilí – Poznatky z viktimologického šetření na českých středních školách.* Pedagogika roč.LVIII, 2008, s.379 – 391.

VÁGNEROVÁ, K. 2009. *Minimalizace šikany.* Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-611-7

VALIHOVÁ, M.- HOLÁKOVÁ, B. 2015. *Kyberšikana ako forma agresívneho správania na školách a jej prevencia.* Školský psychológ / Školní psycholog Vol.16 No.1, 2015, s. 12-19 [online]. [cit. 2018-09-16]. URL: testforum.cz/domains/testforum.cz/index.php/skolnipsycholog/article/viewFile/66/58

Základná informácia o výsledkoch štúdie OECD TALIS 2013 [online]. [cit. 2018-09-28]. URL: <https://www.minedu.sk/data/att/6463.pdf> <https://www.minedu.sk/data/att/6463.pdf>

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon. [online]. Bratislava 2006. [cit. 2018-09-07]. URL: <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300>

YBARRA, M. L.- MITCHELL, K. J. 2004. *Online aggressors, victims, and aggressor/victims: A comparison of associated youth characteristics. Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(7), 1308–1316.

9 Zoznam grafov a obrázkov a tabuliek

Grafy

Graf 1	Zloženie respondentov podľa pohlavia.....	24
Graf 2	Zloženie súboru podľa ročníkov.....	24
Graf 3	Bratislavský kraj.....	30
Graf 4	Banskobystrický kraj.....	30
Graf 5	Košický kraj.....	30
Graf 6	Nitriansky kraj.....	30
Graf 7	Prešovský kraj.....	31
Graf 8	Trenčiansky kraj.....	31
Graf 9	Trnavský kraj.....	31
Graf 10	Žilinský kraj.....	31
Graf 11	Najčastejšie formy šikanovania na školách.....	32
Graf 12	Koľko dní za týždeň si aktívne na internete?.....	37
Graf 13	Čo na internete robíš najčastejšie?.....	38
Graf 14	Dohľad dospelých nad aktivitami detí na internete.....	39
Graf 15	Dohľad nad časom stráveným na internete.....	39
Graf 16	Spôsoby šikanovania prostredníctvom internetu alebo telefónu.....	43
Graf 17	Najčastejší páchatelia kyberšikany.....	46
Graf 18	Frekvencia výskytu jednotlivých foriem kyberšikany.....	48
Graf 19	Vhodné riešenia šikany a kyberšikany.....	50
Graf 20	Informovanosť o predchádzaní a obrane proti šikane a kyberšikane	54
Graf 21	Počet respondentov podľa pohlavia.....	63
Graf 22	Zloženie súboru podľa pohlavia a typu školy.....	64
Graf 23	Výskyt a frekvencia násilia žiakov voči učiteľom.....	67
Graf 24	Opakované urážky či nadávky žiaka v priebehu vyučovania.....	68
Graf 25	Časté hrubé slovné urážky alebo pokrikovanie žiaka mimo dobu vyučovania	69
Graf 26	Vyhrážanie žiaka zničením osobného majetku.....	69
Graf 27	Úmyselné poškodenie osobnej veci alebo pomôcok v škole.....	70

Graf 28	Vyhrážanie žiaka využitím vplyvných známostí.....	71
Graf 29	Hrozby žiaka fyzickým násilím.....	71
Graf 30	Vyhrážanie rodičov alebo iných príbuzných využitím vplyvných kontaktov alebo fyzickým násilím.....	72
Graf 31	Fyzický útok žiaka či pokus o napadnutie.....	72
Graf 32	Fyzický útok rodiča alebo príbuzného (vrátane pokusu).....	73
Graf 33	Obava z agresívneho žiaka/kov (vyhýbanie sa kontaktom s nimi).....	74
Graf 34	Obťažovanie, či ohrozovanie bývalým žiakom.....	74
Graf 35	Urážky, zosmiešňovanie či online útoky žiaka prostredníctvom Internetu alebo mobilného telefónu.....	75
Graf 36	Urážky, zosmiešňovanie či online útoky rodičov prostredníctvom Internetu alebo mobilného telefónu.....	76
Obrázky		
Obrázok 1	Rozloženie súboru podľa krajov.....	25
Obrázok 2	Počet respondentov podľa krajov (učitelia).....	64
Tabuľky		
Tabuľka 1	Rozdiely medzi kyberšikanou a klasickou šikanou.....	14
Tabuľka 2	Rozdiely medzi šikanovaním a prekáraním podľa M. Koláře.....	16
Tabuľka 3	Zloženie respondentov podľa pohlavia, ročníkov a typov škôl.....	25
Tabuľka 4	Výskyt šikany v škole.....	26
Tabuľka 5	Výskyt šikany v jednotlivých typoch škôl.....	27
Tabuľka 6	Výskyt šikany na základných školách.....	27
Tabuľka 7	Výskyt šikany na stredných školách.....	28
Tabuľka 8	Výskyt šikany na osemročných gymnáziách.....	28
Tabuľka 9	Výskyt šikany v jednotlivých krajoch.....	29
Tabuľka 10	Najčastejšie formy šikanovania na školách.....	32
Tabuľka 11	Najčastejšie formy šikanovania na školách podľa pohlavia.....	33
Tabuľka 12	Osobná skúsenosť žiaka so šikanou.....	35
Tabuľka 13	Informovanosť žiakov o šikanovaní prostredníctvom Internetu alebo telefónu.....	35
Tabuľka 14	Počet dní v týždni s aktívnym používaním internetu.....	36
Tabuľka 15	Počet dní v týždni s aktívnym používaním internetu –	

	mladší a starší žiaci.....	37
Tabuľka 16	Najčastejšie aktivity na internete podľa pohlavia.....	38
Tabuľka 17	Dohľad dospelých nad aktivitami detí na internete podľa pohlavia.....	40
Tabuľka 18	Dohľad dospelých nad aktivitami detí na internete - mladší a starší žiaci.....	40
Tabuľka 19	Dohľad dospelých nad časom, ktorý trávajú deti na internete podľa pohlavia.....	42
Tabuľka 20	Vlastné skúsenosti s kyberšikanou podľa pohlavia.....	44
Tabuľka 21	Vlastné skúsenosti s kyberšikanou – mladší a starší žiaci.....	45
Tabuľka 22	Najčastejší páchatelia kyberšikany.....	46
Tabuľka 23	Páchatelia kyberšikany.....	47
Tabuľka 24	Frekvencia výskytu jednotlivých foriem kyberšikany (v poradí podľa častosti).....	48
Tabuľka 25	Spôsoby obrany pred šikanou a kyberšikanou.....	50
Tabuľka 26	Tresty a postupy proti šikane a kyberšikane v škole.....	52
Tabuľka 27	Informovanosť a zdroje vedomostí respondentov o šikane a kyberšikane.....	54
Tabuľka 28	Informovanosť a zdroje vedomostí respondentov o šikane a kyberšikane podľa typov škôl.....	55
Tabuľka 29	Riešenia šikany, kyberšikany a miera ich úspešnosti.....	55
Tabuľka 30	Počet respondentov podľa pohlavia a typu školy.....	63
Tabuľka 31	Počet respondentov podľa krajov.....	65
Tabuľka 32	Rozdelenie súboru z hľadiska vekových kategórií.....	65
Tabuľka 33	Dĺžka učiteľskej praxe respondentov v 5-ročných intervaloch.....	66

10 Prílohy

10.1 Príloha A - dotazník Kyberšikana žiaci

DIEVČATÁ A CHLAPCI, BUDEME RADI, AK NÁM VYPLNENÍM TOHTO DOTAZNÍKA POMÔŽETE RIEŠIŤ PROBLÉM ŠIKANY A KYBERŠIKANY. PREČÍTAJTE SI POZORNE OTÁZKY, VYBERTE SI ODPOVEDE A OZNAČTE ICH ŠTVORČEKA PRED NIMI . DOTAZNÍK JE ANONYMNÝ (NETREBA HO PODPÍSAŤ).

Škola:

Som:

Chlapec Dievča

Ročník:

6.7.8.9. príme sekunda tercia kvarta 1. 2. 3.

Kraj:

Banskobystrický Bratislavský Košický Nitriansky Prešovský Trenčiansky Trnavský Žilinský

Mesto/obec:

Vyskytla sa niekedy na škole, ktorú navštevuješ šikana?

áno, áno často, občas, nie, neviem

S akým spôsobom šikanovania si sa v škole stretol/la? možnosť označiť viac odpovedí
telesné napadnutie, bitky, zastrašovanie a vyhrážanie krádeže poškodzovanie
a ničenie vecí sexuálne obťažovanie plnenie nezmyselných príkazov vylučovanie
z kolektívu ostatných ponižovanie žiaka, jeho rodiny, národnosti násilné vymáhanie
rôznych vecí, potravín, peňazí so šikanou som sa nikdy nestretol/la. iné spôsoby nátlaku
(uved' aké)

Bol/a si Ty sám/a niekedy v škole šikanovaný/á ?

nie, nebol/a, áno, bol/a jeden raz, áno, bol/a viac krát, áno, bol/a sústavne

Počul si už o tom, že bol niekto zosmiešňovaný či inak šikanovaný prostredníctvom internetu alebo telefónu?

áno nie

Koľko dní za týždeň si aktívne na internete? (napr. hráš online hry, čítaš a píšeš e-maily, si na FB apod.)

jeden deň dva – tri dni štyri – päť dní šesť – sedem dní nepoužívam internet Koľko hodín za deň? (napíš počet)

Čo na internete robíš najčastejšie?

hrám hry surfujem sťahujem obrázky, videá a hudbu chatujem tvorím webové stránky som na sociálnych sieťach nepoužívam internet iné (uved' čo)

Dohliada niekto dospelý na to, čo na internete robíš ?

nikto rodičia súrodenci nepoužívam internet iný (napíš kto)

Určuje niekto, koľko času môžeš stráviť na internete?

nikto rodičia súrodenci nepoužívam internet iný (napíš kto)

Bol/a si niekedy ty, alebo tvoj/a kamarát/ka, spolužiak/čka šikanovaný/á prostredníctvom internetu alebo telefónu? Ak áno, akým spôsobom?

možnosť označiť viac odpovedí nepríjemným alebo útočným e-mailom stálym prezváňaním, nepríjemnou alebo útočnou sms, mms ohováraním, zosmiešnením alebo ponížením na sociálnych sieťach alebo chatovacích appkách uverejnením alebo šírením fotografie či videa prostredníctvom internetu neprestajným obťažovaním nie, neviem o takej situácii inak (napíš ako)

Ak teba alebo tvojho kamaráta/ku, spolužiaka/čku niekto šikanoval prostredníctvom internetu alebo telefónu, bol to najčastejšie

spolužiak/čka z triedy spolužiak/čka z inej triedy školy známy/a prostredia mimo školy
niekto koho poznáme len z prostredia internetu neviem, nepoznáme ho/ju nestretol/la som
sa s kyberšikanou iný (uved' kto)

**Použil/a si ty sám/a v poslednom roku niektoré z vyššie uvedených spôsobov na
zosmiešnenie či ublíženie niekomu inému?**

nikdy iba občas áno často áno veľmi často

Ak máš s takýmito činmi skúsenosť, akou formou a ako často ti ublížili?

nikdy občas často veľmi často

nepríjemným alebo výhražným e-mailom obťažovaním napr. volaním, opakovaným
prezváňaním nepríjemnými alebo útočnými sms, mms ohováraním, zosmiešnením alebo
ponížením na sociálnych sieťach, aplikáciách uverejnením alebo šírením fotografie či videa
prostredníctvom internetu niekto na internete vystupoval pod tvojím menom

Ako je podľa teba najvhodnejšie šikanu a kyberšikanu riešiť?

povedať to kamarátovi povedať to rodičom povedať to súrodencom povedať to
spolužiakovi/kom zdôveriť sa učiteľovi/ke zdôveriť sa výchovnému poradcovi alebo
školskému psychológovi nevšímať si to zablokovať užívateľa odplatiť sa podobne zmazať
to informovať políciu vyzvať útočníka, aby s tým prestal nahlásiť to administrátorovi či
operátorovi zavolať na Linku detskej istoty neviem inak, napíš ako

**Ak sa v škole vyskytla šikana alebo kyberšikana, bol jej pôvodca (pôvodcovia)
potrestaný?**

nie, učitelia ani iní dospelí sa o tom nedozvedeli pôvodca šikany dostal poznámku
a problémy skončili pôvodca šikany dostal zníženú známku zo správania a problémy
skončili pôvodca šikany musel odísť zo školy učitelia sa o tom dozvedeli, ale násilník/ci
nebol účinne potrestaný a problémy pokračujú neviem šikana bola potrestaná alebo
zastavená inak (napíš ako)

Máš poznatky o tom, ako šikane a kyberšikane predchádzať a brániť sa jej ?

možnosť označiť viac odpovedí

áno, v škole sme sa s učiteľmi o tejto téme rozprávali áno, mali sme v škole na túto tému
prednášku áno, rozprával/a som sa o tom s rodičmi áno, čítal/a som o tom na internete áno,

viem o tom z tlače áno, viem o tom z televízie neviem, ale rád/a by som sa o tom viac dozvedel/a nie, nezaujíma ma to

Pokiaľ ťa v škole spolužiak/ci šikanovali, alebo si sa stretol/la s kyberšikanou, ako si riešil/a takúto situáciu? (nevypĺňa žiak, ktorý šikanu alebo kyberšikanu nenažil)

nebolo to účinné asi na 50 % účinkovalo to na 100 %

požiadal/a som útočníka/ov, aby s tým prestal/

neurobil/a som nič

povedal/a som to rodičom

zdôveril/a som sa súrodencovi

povedal/a som to učiteľovi/ke

zdôveril/a som sa spolužiakovi/čke

povedal/a som to kamarátovi/ke

odplatil/a som sa rovnako

informoval/a som políciu

povedal/a som to kamarátovi/ke, ktorý/á bola online

ostal/a som offline

zmazal/a som to

oznámil/a som to adminovi alebo telefónnemu operátorovi

zmenil/a som si ID alebo prezývku útočníka som zablokoval/a

10.2 Príloha B - dotazník Kyberšikana učiteľa

Vážená pani učiteľka, vážený pán učiteľ,
v poslednej dobe je často diskutovaný Nárast problémového správania žiakov voči učiteľom. Naším cieľom je získať pokiaľ možno reálny náhľad na tento jav. budeme radi, ak si prečítate nižšie uvedené výroky a označíte pri nich, koľko krát ste sa ocitli v danej situácii.

Škola

Pohlavie

Vek

Dĺžka učiteľskej praxe

Mesto/obec

Kraj

Forma správania

	nikdy	1 krát	2 krát	3 krát	viackrát
Ako často ste sa stretli s rôznymi formami násilia voči vám ako učiteľovi	☐	☐	☐	☐	☐
Opakované urážky či nadávky žiaka v priebehu vyučovania	☐	☐	☐	☐	☐
Časté hrubé slovné urážky alebo pokrikovanie žiaka mimo dobu vyučovania	☐	☐	☐	☐	☐
Vyhrážanie žiaka zničením osobného majetku	☐	☐	☐	☐	☐
Úmyselné poškodenie osobnej veci alebo Vašich učebných pomôcok v škole	☐	☐	☐	☐	☐
Vyhrážanie žiaka využitím vplyvných známostí	☐	☐	☐	☐	☐
Hrozby žiaka fyzickým násilím	☐	☐	☐	☐	☐

	nikdy	1 krát	2 krát	3 krát	viackrát
Vyhrážanie rodičov alebo iných príbuzných využitím vplyvných kontaktov alebo fyzickým násilím	☐	☐	☐	☐	☐
Fyzický útok žiaka či pokus o napadnutie	☐	☐	☐	☐	☐
Fyzický útok rodiča alebo príbuzného (vrátane pokusu)	☐	☐	☐	☐	☐
Obava z agresívneho žiaka či žiakov (vyhýbanie sa kontaktom s nimi)	☐	☐	☐	☐	☐
Obťažovanie či ohrozovanie bývalým žiakom	☐	☐	☐	☐	☐
Urážky, zosmiešňovanie či online útoky žiaka prostredníctvom internetu alebo mobilného telefónu	☐	☐	☐	☐	☐
Urážky, zosmiešňovanie či online útoky rodičov prostredníctvom internetu alebo mobilného telefónu	☐	☐	☐	☐	☐

Iné, napíšte láskavo čo:

10.3 Príloha C - Výskyt a frekvencia agresívneho správania žiakov voči učiteľom (počet odpovedí a %)

VÝSKYT A FREKVENCIA AGRESÍVNEHO SPRÁVANIA ŽIAKOV VOČI UČITEĽOM (POČET ODPOVEDÍ A %)

VÝSKYT A FREKVENCIA AGRESÍVNEHO SPRÁVANIA	nikdy			1 krát			2 krát			3 krát			viac krát		
	Ž	M	C	Ž	M	C	Ž	M	C	Ž	M	C	Ž	M	C
AKO ČASTO STE SA STRETLI S RÔZNYMI FORMAMI NÁSILIA VOČI VÁM AKO UČITEĽOVI	49 42,61	21 70	70 48,27	18 15,65	3 10	21 14,48	18 15,65	1 3,33	19 13,10	7 6,08	1 3,33	8 5,52	23 20	4 13,33	27 18,62
OPAKOVANÉ URÁŽKY ČI NADÁVKY ŽIAKA V PRIEBEHU VYUČOVANIA	49 42,61	13 43,33	62 42,76	26 22,61	4 13,33	30 20,69	6 5,22	2 6,33	8 5,52	6 5,22	4 13,33	10 6,90	28 24,3	7 23,33	35 24,14
ČASTÉ HRUBÉ SLOVNÉ URÁŽKY ALEBO POKRÍKOVANIE ŽIAKA MIMO DOBU VYUČOVANIA	59 51,20	14 46,66	73 50,34	10 8,69	2 6,66	12 8,28	8 6,96	2 6,66	10 6,90	8 6,96	1 3,33	9 6,21	30 26,09	11 36,66	41 28,27
VYHRÁŽANIE ŽIAKA ZNIČENÍM OSOBNÉHO MAJETKU	98 85,22	25 83,33	123 84,14	9 7,83	3 10	12 8,28	3 2,60	1 3,33	4 2,76	0	0	0	5 4,35	1 3,33	6 4,14
ÚMYSELNÉ POŠKODENIE OSOBNÉJ VECI ALEBO VAŠICH UČEBNÝCH POMÔCOK V ŠKOLE	76 66,09	21 70	97 66,90	17 14,78	1 3,33	18 12,41	11 9,56	3 10	14 9,65	3 2,60	2 6,66	5 3,45	8 6,96	3 10	11 7,58
VYHRÁŽANIE ŽIAKA VYUŽITÍM VPLYVNÝCH ZNÁMOSTÍ	78 67,83	22 73,33	100 68,97	23 20	3 10	26 17,93	6 5,22	2 6,66	8 5,52	2	2 6,66	4 2,76	6 5,22	1 3,33	7 4,83
HROZBY ŽIAKA FYZICKÝM NÁSILÍM	105 91,30	25 83,33	130 89,65	6 5,22	3 10	9 6,21	0	2 6,66	2 1,38	1 0,87	0	1 0,69	3 2,60	0	3 2,07
VYHRÁŽANIE RODIČOV ALEBO INÝCH PRÍBUZNÝCH VYUŽITÍM VPLYVNÝCH KONTAKTOV ALEBO FYZICKÝM NÁSILÍM	74 64,35	21 70	95 65,52	32 27,82	8 26,66	40 27,58	3 2,60	0	3 2,07	1 0,87	0	1 0,69	5 4,35	1 3,33	6 4,14
FYZICKÝ ÚTOK ŽIAKA ČI POKUS O NAPADNUTIE	105 91,30	29 96,66	134 92,41	8 6,96	1 3,33	9 6,21	2 1,74	0	2 1,38	0	0	0	0	0	0
FYZICKÝ ÚTOK RODIČA ALEBO PRÍBUZNÉHO (VRÁTANE POKUSU)	110 95,65	30 100	140 96,55	1 0,87	0	1 0,69	4 3,48	0	4 2,76	0	0	0	0	0	0

OBAVA Z AGRESIVNEHO ŽIAKA ČI ŽIAKOV (VYHÝBANIE SA KONTAKTOM S NIMI)	71 61,74	28 93,33	99 68,27	22	1 3,33	23 15,86	9	1 3,33	10 6,90	2 1,74	0	2 1,38	11 9,56	0	11 7,58
OBŤAŽOVANIE ČI OHROZOVANIE BÝVALÝM ŽIAKOM	110 95,65	28 93,33	138 95,17	5 4,35	1 3,33	6 4,14	0	0	0	0	0	0	0	1 3,33	1 0,69
URÁŽKY, ZOSMIEŠŇOVANIE ČI ONLINE ÚTOKY ŽIAKA PROSTREDNÍCTVOM INTERNETU ALEBO MOBILNÉHO TELEFÓNU	86 74,86	25 83,33	111 76,55	16	4 13,33	20 13,79	7 6,08	0	7 4,83	3 2,60	0	3 2,07	3 2,60	1 3,33	4 2,76
URÁŽKY, ZOSMIEŠŇOVANIE ČI ONLINE ÚTOKY RODIČOV PROSTREDNÍCTVOM INTERNETU ALEBO MOBILNÉHO TELEFÓNU	96 83,48	29 6,66	125 86,20	8 6,96	1 3,33	9 6,21	5 4,35	0	5 3,45	1 0,87	0	1 0,69	4 3,48	0	5 3,45

10.4 Príloha D - Komparácia opakovaného výskytu násilného správania žiakov voči učiteľom podľa pohlavia (počet odpovedí a %)

FORMY NÁSILNÉHO SPRÁVANIA A ICH FREKVENCIA	MUŽI		ŽENY	
	NIKDY	3 A VIACKRÁT	NIKDY	3 A VIACKRÁT
AKO ČASTO STE SA STRETLI S RÔZNYMI FORMAMI NÁSILIA VOČI VÁM AKO UČITEĽOVI	21 70 %	5 16,66 %	49 42,61 %	30 26,09 %
OPAKOVANÉ URÁŽKY ČI NADÁVKY ŽIAKA V PRIEBEHU VYUČOVANIA	13 43,33 %	12 40 %	49 42,61 %	34 29,56 %
ČASTÉ HRUBÉ SLOVNÉ URÁŽKY ALEBO POKRIKOVANIE ŽIAKA MIMO DOBU VYUČOVANIA	14 46,66 %	12 40 %	59 51,30 %	38 34,04 %
VYHRÁŽANIE ŽIAKA ZNIČENÍM OSOBNÉHO MAJETKU	25 83,33 %	1 3,33 %	98 85,22 %	5 4,35 %
ÚMYSELNÉ POŠKODENIE OSOBNÉJ VECI ALEBO VAŠICH UČEBNÝCH POMÔCOK V ŠKOLE	21 70 %	6 20 %	76 66,09 %	11 9,56 %
VYHRÁŽANIE ŽIAKA VYUŽITÍM VPLYVNÝCH ZNÁMOSTÍ	22 73,33 %	3 10 %	78 67,83 %	8 6,96 %
HROZBY ŽIAKA FYZICKÝM NÁSILÍM	25 83,33 %	0 0	105 91,30 %	4 3,48 %
VYHRÁŽANIE RODIČOV ALEBO INÝCH PRÍBUZNÝCH VYUŽITÍM VPLYVNÝCH KONTAKTOV ALEBO FYZICKÝM NÁSILÍM	21 70 %	1 3,33 %	74 64,35 %	6 5,22 %
FYZICKÝ ÚTOK ŽIAKA ČI POKUS O NAPADNUTIE	29 96,66 %	0 0	105 91,30 %	0 0
FYZICKÝ ÚTOK RODIČA ALEBO PRÍBUZNÉHO (VRÁTANE POKUSU)	30 100 %	0 0	110 95,65 %	0 0
OBAVA Z AGRESÍVNEHO ŽIAKA ČI ŽIAKOV (VYHÝBANIE SA KONTAKTOV S NIMI)	28 93,33 %	0 0	71 61,74 %	13 11,30 %
OBŤAŽOVANIE ČI OHROZOVANIE BÝVALÝM ŽIAKOM	28 93,33 %	1 3,33 %	110 95,65 %	0 0
URÁŽKY, ZOSMIEŠŇOVANIE ČI ONLINE ÚTOKY ŽIAKA PROSTREDNÍCTVOM INTERNETU ALEBO MOBILNÉHO TELEFÓNU	25 83,33 %	1 3,33 %	86 74,78 %	6 5,22 %
URÁŽKY, ZOSMIEŠŇOVANIE ČI ONLINE ÚTOKY RODIČOV PROSTREDNÍCTVOM INTERNETU ALEBO MOBILNÉHO TELEFÓNU	29 96,66 %	0 0	96 83,48 %	5 4,35 %

10.5. Príloha E - Najčastejšie aktivity na internete – voľné odpovede

HLADÁM RECEPTY RÔZNE VYDANIA KNÍH ALEBO POROVNÁVAM KNIHU S FILMOM; HLADÁM RIEŠENIA NA CHYBY V KÓDE; POZERÁM ONLINE FILMY, SERIÁLY; SURFUJEM, CHATUJEM, SOM NA SOC.SIEŤACH; ČÍTAM SI ČLÁNKY, VYHLADÁVAM RÔZNE ZAUJÍMAVÉ INFORMÁCIE; POZERÁM NEVHODNÉ VIDEÁ PRE MLÁDEŽ 18+ ; HRÁM HRY; CHATUJEM, SŤAHUJEM OBRÁZKY, VIDEÁ A HUDBU POZERÁM FILMY; HRÁM HRY, STIAHNUŤÉ; POČÚVAM HUDBU;	PORNO; POZERANIE VIDEÍ, ČÍTANIE ČLÁNKOV, INŠPIRÁCIA; VZDELÁVAM SA - WIKIPÉDIA A INÉ STRÁNKY; ZBIERAM INFORMÁCIE OHLADOM ŠTÚDIA, INŠPIRÁCIE; HLADÁM INFORMÁCIE DO ŠKOLY; VYHLADÁVAM SI NEJAKÉ INFO NAPR.NA PROJEKT; LEN SI PREZERÁM OBRÁZKY A NOVÉ PRÍSPEVKY; POZERÁM FILMY, ROBÍM PROJEKTY, PPT; POZERÁM RÔZNE VECI ČO MA ZAUJÍMAJÚ; POČÚVAM HUDBU; PRÁCA V GRAFICKÝCH A V 3D PROGRAMOCH; ŠTUDIJNÉ ÚČELY;	ČÍTAM A PÍSEM KNIHY; POČÚVAM HUDBU; HLADÁM VECI DO ŠKOLY-DOMÁCE ÚLOHY; ROBÍM PROJEKTY VYTVÁRAM GRAFIKU ; SOM NA FACEBOOKU; POZERÁM VIDEÁ NA YOUTUBE; VYHLADÁVANIE INFORMÁCIÍ DO ŠKOLY; POČÚVAM HUDBU A POZERÁM SERIÁLY, FILMY SERIÁLY; POZERÁM VECI, KTORÉ MA ZAUJÍMAJÚ; ČERPÁM NOVÉ VEDOMOSTI, UČÍM SA; POZERÁM VIDEÁ, FILMY A SERIÁLY; ONLINE FILMY; PÍSEM SI E-MAILY S KAMARÁTKAMI;	POZERÁM REDTUBE – ODPORÚČAM; PRACUJEM, UČÍM SA DO ŠKOLY; POZERÁM YOUTUBE; GAMBLUJEM; POZERÁM VIDEÁ NA YOU TUBE A CHATUJEM AKÉ JE NOVÉ PORNO ; POZERÁM VIDEÁ O PRÍRODE; PÍSEM E-MAILY; HLADÁM INFORMÁCIE DO ŠKOLY; POZERÁM YOUTUBE; ČÍTAM NOVINY; PORNO; MEMES; ČASTO POZERÁM FILMY A SERIÁLY 18+; POZERÁM VIDEÁ, FILMY, SERIÁLY; POZERAŤ, SERIÁLY;
---	--	--	--

POZERÁM FILMY, VIDEÁ,
SERIÁLY;
POZERÁM SERIÁLY, UČÍM SA;
POZERÁM SERIÁLY, KOMÉDIE;
POZERÁM VIDEÁ A HRÁM HRY;
POZERÁM VIDEÁ NA YOUTUBE;
POZERÁM SI FOTKY A VIDEÁ;
VENUJEM SA TVORBE VIDEÍ;
POZERÁM SERIÁLY A FILMY;
ŠTUDUJEM , VZDELÁVAM SA;
ŠTUDUJEM A VZDELÁVAM SA;
POZERÁM FILMY, SERIÁLY;
PROJEKTY NA VYUČOVANIE;
ČÍTAM KNIHY ; CHATUJEM;
BYZNIS, OBCHODY; E-MAILY;
POZERÁM VIDEÁ, SERIÁLY;
PORNHD.COM , BONGACAMS;
POZERÁM SERIÁLY, FILMY;
PÍŠEM SI S KAMARÁTKAMI;
POZERÁM FILMY A VIDEÁ;
VYHLADÁVAM INFORMÁCIE;

POZERÁM FILMY/SERIÁLY;
POČÚVAM HUDBU A VIDEÁ;
POZERÁM VIDEÁ, FILMY;
NATÁČAM VIDEÁ, FOTÍM;
POZERÁM ONLINE FILMY;
DÍVAM SA NA YOUTUBE;
ZISŤUJEM INFORMÁCIE;
INŠPIRÁCIA NA PRÁCU;
POČÚVAM HUDBU- JAZZ;
ČÍTAM SPRÁVY NOVINY;
ČÍTAM, VZDELÁVAM SA;
POZERÁM NA YOUTUBE;
ČÍTAM ONLINE KNIHY;
POČÚVAM HUDBU;
POZERÁM PORNO;
POZERÁM FILMY;
KUKÁM YOUTUBE;
MIXUJEM HUDBU;
ČÍTAM NOVINKY;
POZERÁM VIDEÁ;
POZERÁM ALZU;

POZERÁM FILM;
VZDELÁVAM SA;
BRAZZERS.COM;
ONLINE FILMY;
POZERÁM SERIÁL;
POZERÁM SERIÁLY;
HAKUJEM PENTAGON;
ČÍTAM NOVINY;
PORNOGRAFIA;
POZERÁM P-X;
ROBÍM SI DÚ;
ČÍTAM KNIHY;
KUKÁM PORNO;
NA YOUTUBE;
SOM NA FBXT;
POZERÁM YOUTUBE;
SOM PIRÁT;
POZERÁM PORŇASA;
POZERÁM P DAMPLIPS;
PRACUJEM YOUTUBER;
FACEBOOK;

YOUTUBE;
YOUTUBE, INSTAGRAM;
HRÁM JEDNU HRU;
POZERÁM SERIÁL ;
MUSICA, INSTAGRAM;
SLEDUJEM SERIÁLY;

ŠKOLSKÉ AKTIVITY;

SLEDUJEM SERIÁL;

POZERANIE FILMOV;